

**YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN ENDÜSTRİ MİRASI YAPILARINDA
HEYECAN VE MEMNUNİYET FAKTÖRLERİ: CİBALİ TÜTÜN VE
SİGARA FABRİKASI ÖRNEĞİ**

Elif KILIÇ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

KASIM 2019

Elif KILIÇ tarafından hazırlanan “YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN ENDÜSTRİ MİRASI YAPILARINDA HEYECAN VE MEMNUNİYET FAKTÖRLERİ: CİBALİ TÜTÜN VE SİĞARA FABRİKASI ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Mimarlık Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Pınar DİNÇ KALAYCI

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Başkan: Prof. Dr. Can Mehmet HERSEK

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Ana Bilim Dalı, Başkent Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Üye: Doç. Dr. Arzu ÖZEN YAVUZ

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Üye: Doç. Dr. Önder AYDIN

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Nurçin ÇELİK

Mimarlık Ana Bilim Dalı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Tez Savunma Tarihi: 06/11/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Sena YAŞYERLİ

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Elif KILIÇ

06/11/2019

YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN ENDÜSTRİ MİRASI YAPILARINDA HEYECAN VE MEMNUNİYET FAKTÖRLERİ: CİBALİ TÜTÜN VE SİGARA FABRİKASI ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Elif KILIÇ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Kasım 2019

ÖZET

Gelişen ve ilerleyen teknolojiyle beraber zamanla özgün işlevini kaybederek kullanılmayan endüstri mirası yapıları yeniden işlevlendirilerek tekrar kent yaşamına kazandırılmaktadır. Çalışmada, tütün ve sigara fabrikasının eğitim kurumuna dönüştürülerek yeniden kullanıldığı Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası örneği seçilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle algı, algısal süreç, tarihi mekân, yeniden işlevlendirme, endüstri mirası kavramları incelenmiştir. Bu kavramlar üzerinden ise fabrikanın geçmiş kullanımı, restorasyon süreci ve üniversitenin mevcut mekânsal organizasyonu üzerinden tespitler yapılarak “işlev, strüktür, malzeme, cephe, makineler” bileşenleri üzerinden tarihsel ve kültürel sürdürülebilirliğin sağlanma derecesine göre “tarihi, tarihi niteliği sınırlı olan ve tarihe öykünen” başlıklarında 6 adet mekân belirlenmiştir. Alan çalışması kapsamında ise tarihsel mekânların heyecan ve memnuniyet yaratması bağlamında kullanıcı algıları değerlendirilmiştir. Buna göre mekânın heyecan yaratmasının; ‘mekânın nitelikleri, geçmiş deneyimler ve kişinin anlık durumu’ üzerinden; kullanım memnuniyetinin ise ‘kullanım konforu, görsel zenginlik ve teknik konfor’ üzerinden değerlendirildiği 6 adet soru, üniversitedeki mimarlık öğrencileri ve mimarlık bölümü dışındaki diğer öğrencilere yöneltilmiştir. Yapılan görüşmelerden alınan cevaplarda; mekânın tarihi, sınırlı tarihi ve tarihe öykünen olması durumlarında oluşan heyecan ve memnuniyet değerlendirme farklılıkları ve olası nedenleri ile mimar ve mimar olmayan öğrencilerin verdiği cevaplardaki değerlendirme farklılıkları ve benzerlikleri saptanmıştır. Genel izlenimler ve yorumlar çerçevesinde tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir. Çalışmanın, yeniden kullanıma adapte edilecek endüstri mirası yapılarındaki mekânlarda tarihsel ve kültürel sürdürülebilirliği sağlamak adına yapılması gerekenler için yol gösterici bir çalışma olması hedeflenmiştir.

Bilim Kodu : 80106

Anahtar Kelimeler : Endüstriyel miras, sanayi devrimi, restitüsyon, restorasyon, koruma kavramı, yeniden işlevlendirme

Sayfa Adedi : 131

Danışman : Prof. Dr. Pınar DİNÇ KALAYCI

EXCITEMENT AND SATISFACTION FACTORS IN RE-USE OF INDUSTRIAL
HERITAGE STRUCTURES: EXAMPLE OF CIBALI TOBACCO AND CIGARETTE
FACTORY

(M. Sc. Thesis)

Elif KILIÇ

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

November 2019

ABSTRACT

Industrial heritage structures that lose their original functionality due to developing and advancing technology are refunctionalized and brought back to the city life. In this study, Cibali Tobacco Factory, which was turned from a factory into an educational institution, was chosen. Initially, the concepts of perception, perceptual process, historical space, refunctionalization and industrial heritage were examined. On the basis of these concepts, some points were made about the past usage of the factory, the restoration process and the existing spatial organization and accordingly, 6 places were chosen. As a result of observing the history and the capability of cultural sustainability of these places using the components “function, structure, material, facade and machinery”, these places were labelled as “historical, limited history and imitational history”. Within the scope of the field study, user perceptions were evaluated in terms of excitement and satisfaction of the historical places. In total, 6 questions were asked to the students from department of architecture and from other departments. In the part related to excitement towards the places, the questions were based on the quality of the places, the past experiences and the feeling at that particular moment while in the part related to the students’ satisfaction, the questions were based on using the place comfortably, visual richness, and technical comfort of the place. After the evaluation of the answers given by the students from department of architecture and from other departments, some differences and similarities were seen in terms of excitement and satisfaction. Within the framework of general impressions and comments, suggestions were made for the reuse of historical buildings. On the other hand, the study is intended to be a guide for what needs to be done in order to ensure historical and cultural sustainability for refunctionalizing the industrial heritage structures.

Science Code : 80106

Key Words : Industrial heritage, industrial revolution, restitution, restoration, protection concept, re-use

Page Number : 131

Supervisor : Prof. Dr. Pınar DİNÇ KALAYCI

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca destek ve önerileri ile beni yönlendiren, yardımcı olan değerli danışmanım Prof. Dr. Pınar DİNÇ KALAYCI'ya, Kadir Has Üniversitesi ile ilgili bilgilerini ve tecrübelerini paylaşan Dr. Mehmet ALPER'e, fabrika ile ilgili yeterli kaynağa ulaşmamı sağlayan Züleyha YÖRDEM ve TURES Mimarlık Ofisi çalışanlarına, çalışma sürecim boyunca her türlü desteği veren eşim Mehmet Emin KILIÇ ve kardeşim Emin KİBAR'a, her türlü manevi desteği veren ve doğru kararlar almamı sağlayan anneme ve babama, çalışma sürecimde yanımda olan Hilal ve Meryem KILIÇ'a sabır ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xii
RESİMLERİN LİSTESİ	xviii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xx
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ALTYAPI.....	7
2.1. Algı, Algısal Süreç ve Mekân Algısı	7
2.1.1. Algı kavramı ve algısal süreç.....	7
2.1.2. Mekân algısı.....	10
2.2. Tarih, Tarihi Mekân ve Tarihi Çevre Koruma	11
2.2.1. Tarihi çevrede koruma	11
2.3. Yeniden İşlevlendirme	13
2.4. Endüstri Mirası, Korunması ve Örnekleri.....	16
3. ALAN ÇALIŞMASI: TARİHSEL MEKÂNIN HEYECAN VE MEMNUNİYET YARATMASI BAĞLAMINDA CİBALİ TÜTÜN VE SİĞARA FABRİKASI	23
3.1. Haliç, Cibali, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Geçmiş Kullanım ve Restorasyon	23
3.1.1. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası	26
3.1.2. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası restitüsyonu, geçmiş kullanımı	33

	Sayfa
3.1.3. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası restorasyonu	50
3.2. Kadir Has Üniversitesi, Mevcut Mekânsal Organizasyon	63
3.3. Araştırmada Kullanılacak Mekânların Sınıflandırılması, Tarihi, Tarihi Niteliği Sınırlı ve Tarihe Öykünen Mekânlar	67
3.4. Araştırma Çerçevesi	78
3.4.1. Hipotezler	78
3.4.2. Araştırma yöntemi	80
3.4.3. Analiz yöntemi	81
3.5. Heyecan ve Memnuniyet Kavramları, Tanım ve Bileşenleri	82
3.5.1. Heyecan	82
3.5.2. Memnuniyet	84
3.6. Araştırma Modeli	85
3.7. Mimar-Mimar Olmayan Kullanıcı Grupları, Tanım ve Ayrımlar	86
3.8. Görüşme Sorularının Oluşturulması ve Uygulanması	86
3.9. Görüşmelerde Toplanan Verilerin Analizi.....	88
3.9.1. Belirlenen mekânlardan duyulan heyecan	94
3.9.2. Belirlenen mekânlardan duyulan memnuniyet	98
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	103
4.1. Tarihi, Tarihi Niteliği Sınırlı ve Tarihe Öykünen Mekânlarda Heyecan ve Memnuniyet Farklılıkları ve Olası Nedenleri	103
4.2. Tarihi, Tarihi Niteliği Sınırlı ve Tarihe Öykünen Mekânlarda Mimar-Mimar Olmayan Kullanıcıların Değerlendirme Farklılıkları ve Olası Nedenleri	105
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	109
KAYNAKLAR	113
EKLER.....	119

Sayfa

EK-1. 1. Mekân-KHAS B Blok Fuaye'nin detaylandırılması	120
EK-2. 2. Mekân-KHAS Sesli Çalışma Salonu'nun detaylandırılması	122
EK-3. 3. Mekân-KHAS B Blok İç Avlu'nun detaylandırılması.....	123
EK-4. 4. Mekân-KHAS Starbucks Kafe'nin detaylandırılması.....	124
EK-5. 5. Mekân-KHAS Geçit'in detaylandırılması.....	125
EK-6. 6. Mekân-KHAS Dış Bahçe'nin detaylandırılması.....	126
EK-7. Kadir Has Üniversitesi Restorasyonunu Yapan Mimar ve Restoratör Mehmet Alper ve Ekibi ile Yapılan Görüşme Metni	127
EK-8. Mekânların her birinde yapılan görüşmelerin fotoğraflandırılması	130
ÖZGEÇMİŞ	131

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1. Mekânların tarihselliğini numaralandırma tablosu	69
Çizelge 3.2. Belirlenen mekânlara dair genel bilgilendirme tablosu	70
Çizelge 3.3. B Blok Fuaye'nin detaylandırılması (1. Mekân)	72
Çizelge 3.4. Sesli Çalışma Salonu'nun detaylandırılması (2. Mekân)	73
Çizelge 3.5. B Blok İç Avlu'nun detaylandırılması (3. Mekân)	74
Çizelge 3.6. Starbucks Kafe'nin detaylandırılması (4. Mekân)	75
Çizelge 3.7. Geçit'in detaylandırılması (5. Mekân)	76
Çizelge 3.8. Dış Bahçe'nin detaylandırılması (6. Mekân)	77
Çizelge 3.9. Araştırmanın hipotezleri ve değişkenleri	80
Çizelge 3.10. Meslek grubu ile mekânlardan duyulan heyecan arasındaki ilişkiyi gösteren tablo	81
Çizelge 3.11. Meslek grubu ile mekânların oluşturduğu kullanım memnuniyeti arasındaki ilişkiyi gösteren tablo	82
Çizelge 3.12. Yapılan çalışmada uygulanan araştırma modeli	85
Çizelge 3.13. Her bir görüşmede not edilecek kişisel bilgiler tablosu	86
Çizelge 3.14. 1. Mekânda verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi	88
Çizelge 3.15. 1. Mekânda verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi	88
Çizelge 3.16. 2. Mekânda verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi	89
Çizelge 3.17. 2. Mekânda verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi	89
Çizelge 3.18. 3. Mekânda verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi	90
Çizelge 3.19. 3. Mekânda verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi	90
Çizelge 3.20. 4. Mekânda verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi	91
Çizelge 3.21. 4. Mekânda verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi	91
Çizelge 3.22. 5. Mekânda verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi	92

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.23. 5. Mekânda verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi	92
Çizelge 3.24. 6. Mekânda verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi	93
Çizelge 3.25. 6. Mekânda verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi	93
Çizelge 3.26. Meslek grubu ile mekânlardan duyulan heyecan arasındaki ilişkiyi gösteren grafik	94
Çizelge 3.27. 1. Mekân B Blok Fuaye ile 2.Mekân Sesli Çalışma Salonu'nda heyecan soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu.....	95
Çizelge 3.28. 3. Mekân B Blok İç Avlu, 4.Mekân Starbucks Kafe ile 5.Mekân Geçit'te heyecan soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu	96
Çizelge 3.29. 6. Mekân Dış Bahçe'de heyecan soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu	97
Çizelge 3.30. Meslek grubu ile mekânların oluşturduğu kullanım memnuniyeti arasındaki ilişkiyi gösteren grafik.....	98
Çizelge 3.31. 1. Mekân B Blok Fuaye ile 2. Mekân Sesli Çalışma Salonu'nda memnuniyet soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu	99
Çizelge 3.32. 3. Mekân B Blok İç Avlu, 4.Mekân Starbucks Kafe ile 5.Mekân Geçit'te memnuniyet soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu	100
Çizelge 3.33. 6. Mekân Dış Bahçe'de memnuniyet soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu	101

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Algısal süreç şeması	8
Şekil 2.2. Algısal süreç örneklendirilmesi	9
Şekil 2.3. Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüsü restorasyon sonrası yapılar ve işlevleri.....	20
Şekil 3.1. Fatih, Eminönü ilçelerinin konumu ve Tarihi Yarımada'nın gösterimi	23
Şekil 3.2. Haliç'te Osmanlı'dan günümüze kadar ulaşan yapıların gösterimi.....	24
Şekil 3.3. İstanbul Fatih ilçesi, Cibali Semt.....	26
Şekil 3.4. 1900'lü yılların başında fabrika ve çevresinde bulunan önemli yapıların gösterimi	28
Şekil 3.5. Fabrika ve çevresine ait yapıların gösterimi	30
Şekil 3.6. Fabrika ve çevresine ait yapıların gösterimi	31
Şekil 3.7. Evrard'a ait fotoğraf ile 1966 yılına ait hava fotoğrafına göre fabrika ve çevresinin durumunun karşılaştırılması	31
Şekil 3.8. 2002 yılında üniversite ve çevresinin durumu	32
Şekil 3.9. 2011 yılında kampüs ve çevresine ait hava fotoğrafı ve üniversitenin içinden iskele ve çevresine bakış	32
Şekil 3.10. Cibali Kapı ve sur kalıntılarının üniversite parsel sınırları içindeki silueti ..	33
Şekil 3.11. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'ndaki blokların gösterimi	33
Şekil 3.12. Fabrikanın olası yapım aşamaları-A Blok	34
Şekil 3.13. A Blok-Bodrum kat rölöve planında B01, B02 ve B03 mekânlarında görülen bölünmeler	35
Şekil 3.14. A Blok-Zemin kat rölöve planında Z01, Z02 ve Z03 mekânlarında görülen bölünmeler	35
Şekil 3.15. A Blok-Birinci kat rölöve planında 101 nolu mekânın yekpâre olarak kullanımının gösterimi	35
Şekil 3.16. A Blok-İkinci kat rölöve planında 201 nolu mekânın yekpâre olarak kullanımının gösterimi	36
Şekil 3.17. Fabrikanın olası yapım aşamaları-B1, B2, B3, B4, B5 Blokları	37

Şekil	Sayfa
Şekil 3.18. B1-Paketleme, B2-Paketleme, B3-Yazhane/Mal Giriş Çıkış/Tütün Bürosu B4-Tütün Bürosu ve B5-Muhasebe-Zemin kat rölöve planındaki mekân organizasyonu	37
Şekil 3.19. B1, B2, B3, B4 ve B5 Blokları birinci kat rölöve planındaki mekân organizasyonu	38
Şekil 3.20. B1, B2, B3, B4 ve B5 Blokları ikinci kat rölöve planındaki mekân organizasyonu	38
Şekil 3.21. B Blokları ve B2 ve B4 arasında kalan avlunun konumunun gösterimi.....	39
Şekil 3.22. Fabrikanın olası yapım aşamaları-C, D, G, H, J Blokları ve A2 Avlusunun bir bölümünün kapatılması	39
Şekil 3.23. C Blok ikinci kat rölöve planında soslu imalat odası olarak kullanılan mekânda döşeme, strüktür ve geçide dair detayların gösterimi	40
Şekil 3.24. D Bloğun 1914 tarihli Goad haritasında (A) ve 1928 tarihli Pervititch haritalarında (B) görünümü.....	40
Şekil 3.25. 1928 tarihli Pervititch haritasına göre G ve H Bloklarının durumu	41
Şekil 3.26. J Blok restorasyon öncesinde B5 ve G Blokları tarafından sarıldığı için açığa çıkan kuzey ve doğu cephelerinin gösterimi (A) ile J Blok'a ait iç mekân görseli	42
Şekil 3.27. Fabrikanın olası yapım aşamaları-K ve I Bloklarının eklenmesi	42
Şekil 3.28. K Blok zemin kat rölöve planında mekân bölünmelerinin gösterimi.....	43
Şekil 3.29. A noktasından bakıldığında görülen K Blok güney cephesi restorasyon öncesi durumu.....	43
Şekil 3.30. 1908'de P. Evrard'a ait fotoğrafta beşik çatı olarak görünen I Bloğun 1928'deki Pervititch haritasında kırma çatı olarak gösterilmesi.....	44
Şekil 3.31. Fabrikanın olası yapım aşamaları-Geçit üst örtüsü ve A1 avlu üst örtüsü ...	44
Şekil 3.32. 1900'lü yılların başında çekilmiş G. Berggren'e ait fotoğrafta Geçit'te görünen köprü ve merdivenler	45
Şekil 3.33.1914 Goad haritası ve 1928 Pervititch haritasında Geçit mekânının Hisaraltı ve Cibali Caddeleri'ne bağlandıklarını gösteren görseller.....	45
Şekil 3.34. 1908 P. Evrard'ın fotoğrafında A1 Avlusu'na gelen ışık ve 1928 tarihli Pervititch haritasında bulunan iki dikdörtgen ışıklık	46

Şekil	Sayfa
Şekil 3.35. Fabrikaya ait hava fotoğrafında A1 Avlusu'nun gösterimi (1966) ve restorasyon öncesi A1 Avlusu'na ait çatı ışıklığı	46
Şekil 3.36. Fabrikanın olası yapım aşamaları-N Blok B1, B2, B3, B4 ve B5 Blokları) ve J Blok	46
Şekil 3.37. 1940 (A) ve 1960 (B) yıllarında çekilen iki hava fotoğrafında eklenen ilave kat N'nin gösterimi	47
Şekil 3.38. Fabrikanın olası yapım aşamaları-A2 Avlusu güney bölümüne eklenen E ve F Blokları ile L-M Blokları	47
Şekil 3.39. Restorasyon öncesi E Blok ve etrafındaki blokların gösterimi	48
Şekil 3.40. L Blok ve etrafındaki yapılarla (A), tek katlı M Bloğun (B) gösterimi.....	48
Şekil 3.41. Mevcut yapılara A3 ve A4 avluları ile bağlanan O ve P Bloklarının gösterimi	49
Şekil 3.42. P Bloğuna ait görsellerin gösterimi	49
Şekil 3.43. Birinci, ikinci ve üçüncü dönem restorasyon aşamalarının hangi yapılarda yapıldığının 1998 yılına ait rölöve planı üzerinden gösterimi	51
Şekil 3.44. 1998 yılına ait mevcut rölöve planında ilave kat N Bloğunun durumu	51
Şekil 3.45. P. Evrard'a ait fotoğrafta B Bloklarının durumu ve restorasyon sonrasında özgün haline getirilen blokların mevcut mimari çatı planında gösterimi	52
Şekil 3.46. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Haliç cephesi restorasyon öncesi (Alper, 1998) N Blok ve restorasyon sonrası Haliç Cephesi'nde kaldırılan N Blok	52
Şekil 3.47. 1928 tarihli Pervititch haritasında ve 1998 yılında Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'na ait rölöve planında L ve M Bloklarının durumu	52
Şekil 3.48. Restorasyon sırasında yıkılan L ve M Blokları sonrası açığa çıkan G, H ve I Bloklarının (yeni kullanımda B Blok) kuzey cepheleri	53
Şekil 3.49. Restorasyon sırasında açığa çıkan görseller	53
Şekil 3.50. 1928 tarihli Pervititch haritasında ve 1998 yılında Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'na ait rölöve planında D, E ve F Blokları ile A2 Avlusu'nun durumu	54
Şekil 3.51. Restorasyon sonrasında yıkılan D Blok ile A2 Avlusunun boşaltılması sonrası açığa çıkan A Blok cephesi ve yıkım çalışmalarına ait görsel	54

Şekil	Sayfa
Şekil 3.52. Restorasyon sonrası yıkılan D Blok ve A2 Avlusunun yeni kullanımı	54
Şekil 3.53. Fabrikaya ait vaziyet planı rölövesinde H Bloğu ve 4. Kat rölöve planında H Bloğu'na ait iç mekân strüktürünün gösterimi.....	56
Şekil 3.54. Restorasyon sırasında H Blok'u içinde boşaltılan üç aks ve oluşturulan iç avlunun ikinci kat mimari planında gösterimi ve iç avluya ait görsel	56
Şekil 3.55. Restorasyon sonrasında B Blok olarak işlevlendirilen yapıdaki üstü camla örtülü çatı detayının gösterimi.....	56
Şekil 3.56. 1940 (1) ve 1960'lı (2) yıllarda çekilen fabrikaya ait iki hava fotoğrafında F Blok inşası sonrası koridor olarak kullanılan "Köprü" mekânının durumu	57
Şekil 3.57. Restorasyonun birinci dönem uygulama aşaması sonrası bloklara verilen işlevlerin gösterimi.....	58
Şekil 3.58. Restorasyon sonrası O Blok ve A3 Avlusunun harita üzerinde yeni kullanımlarının gösterilmesi	60
Şekil 3.60. Tekel Binası ve Kadir Has Üniversitesi restorasyon öncesi mevcut durumu-Haliç cephesi görünüşü	61
Şekil 3.61. 1966 yılına ait fabrika kompleksine ait hava fotoğrafında Tekel Ambalaj Fabrikası'nın konumu ve 2005 yılında fabrikanın görünümü	61
Şekil 3.62. Restorasyon sonrası vaziyet planında Kadir Has Üniversitesi Eğitim ve Kültür Merkezi'nin gösterimi	61
Şekil 3.63. Kadir Has Üniversitesi mevcut zemin kat mimari planında A noktasından bakıldığında iç avlu, ofis ve köprülerin konumu	62
Şekil 3.64. Üniversite ve çevresine vaziyet planı üzerinden genel bakış	64
Şekil 3.65. Has Üniversitesi vaziyet planında açık otoparkların gösterimi	64
Şekil 3.66. Kadir Has Üniversitesi D Blok bodrum kat planında otopark ve sığınak olarak kullanılan mekânın gösterimi.....	64
Şekil 3.67. Kadir Has Üniversitesi vaziyet planı üzerinden bloklar arası bağlantıyı sağlayan köprü ve geçitlerin gösterimi	65
Şekil 3.68. Kadir Has Üniversitesi zemin kat planına ait mekân organizasyonun şematik gösterimi	65
Şekil 3.69. Kadir Has Üniversitesi birinci kat planına ait mekân organizasyonun şematik gösterimi	66

Şekil	Sayfa
Şekil 3.70. Kadir Has Üniversitesi ikinci kat planına ait mekân organizasyonun şematik gösterimi	66
Şekil 3.71. Kadir Has Üniversitesi zemin kat planında belirlenen özellikteki mekânlardaki yoğunluk haritası	68
Şekil 3.72. Kadir Has Üniversitesi birinci kat planında belirlenen özellikteki mekânlardaki yoğunluk haritası	68
Şekil 3.73. Kadir Has Üniversitesi ikinci kat planında belirlenen özellikteki mekânlardaki yoğunluk haritası	68
Şekil 3.74. Kadir Has Üniversitesi zemin kat mimari planında seçilen mekânların gösterimi	70
Şekil 3.75. Kadir Has Üniversitesi ikinci kat mimari planında seçilen mekânın gösterimi	71
Şekil 3.76. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası rölövesi zemin kat planında 1. Mekân'ın konumunun gösterimi	72
Şekil 3.77. Kadir Has Üniversitesi restorasyonu zemin kat planında 1. Mekân'ın konumunun gösterimi	72
Şekil 3.78. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası rölövesi ikinci kat planında 2. Mekân'ın konumunun gösterimi	73
Şekil 3.79. Kadir Has Üniversitesi restorasyonu ikinci kat planında 2. Mekân'ın konumunun gösterimi	73
Şekil 3.80. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası rölövesi zemin kat planında 3. Mekân'ın konumunun gösterimi	74
Şekil 3.81. Kadir Has Üniversitesi restorasyonu zemin kat planında 3. Mekân'ın konumunun gösterimi	74
Şekil 3.82. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası rölövesi zemin kat planında 4. Mekân'ın konumunun gösterimi	75
Şekil 3.83. Kadir Has Üniversitesi restorasyonu zemin kat planında 4. Mekân'ın konumunun gösterimi	75
Şekil 3.84. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası rölövesi zemin kat planında 5. Mekân'ın konumunun gösterimi	76
Şekil 3.85. Kadir Has Üniversitesi restorasyonu zemin kat planında 5. Mekân'ın konumunun gösterimi	76

Şekil	Sayfa
Şekil 3.86. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası rölövesi zemin kat planında 6. Mekân'ın konumunun gösterimi	77
Şekil 3.87. Kadir Has Üniversitesi restorasyonu zemin kat planında 6. Mekân'ın konumunun gösterimi	77

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 2.1. Üniversitenin yemekhanesinden bir görünüm	21
Resim 3.1. 16. Yüzyılda Cibali Bölgesi ve Haliç surları	25
Resim 3.2. Cibali İskeleyi	25
Resim 3.4. Cibali Kapısı ve Cibali Karakolu.....	29
Resim 3.5. Tütün ayrıştırma-Makine ile sigara sarma	29
Resim 3.6. Elle sigara paketleme, kadın işçiler	29
Resim 3.7. Elle sigara paketleme, erkek işçiler	29
Resim 3.8. A Blok restorasyon öncesinde döşeme ve tavan detayı (A) ile kuzey ve batı cephesindeki düşey çizgilerin gösterimi	36
Resim 3.9. B Bloklarında restorasyon öncesi durumlarında strüktürünü gösteren metal taşıyıcı elemanların gösterimi	39
Resim 3.10. G ve H Blokları cephelerine ait görseller	41
Resim 3.11.Şekil 3.52’de gösterilen 1 ve 2 noktalarından dış bahçe ve avluya bakış....	55
Resim 3.12. O Blok güney cephesi ve iç mekânların restorasyon öncesi durumları, 2000 yılına ait görseller	58
Resim 3.13. Cibali sarnıcına ait rölöve planı.....	59
Resim 3.14. Cibali sarnıcına ait iç mekânlar	59
Resim 3.15. Müze girişi konferans ve sergi salonu ile sarnıç kalıntılarının gösterildiği müze katı.....	60
Resim 3.16. Tekel binası restorasyon öncesi ve sonrası	62
Resim 3.17. Restorasyon öncesi Tekel Binası D Blok ve restorasyon sonrası D Blok mekânları.....	62
Resim 3.18. Restorasyon sonrasında verilen yeni işlevle Kadir Has Üniversitesi Eğitim ve Kültür Merkezi cephe görünüşleri.....	63
Resim 3.19. Cam zemin.....	72
Resim 3.20. Cephe detayı	72

Resim	Sayfa
Resim 3.21. İş makineleri	72
Resim 3.22. Ahşap çatının özgün hali	73
Resim 3.23. Mekânın strüktür detayı	74
Resim 3.24. Mekânın cephe detayı	74
Resim 3.25. Mekânın cephe detayı	75
Resim 3.26. Mekâna genel bakış	76
Resim 3.27. Cephe detayı	77
Resim 3.28. 1. Mekân-Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye	88
Resim 3.29. 2. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu	89
Resim 3.30. 3. Mekân-Kadir Has Üniversitesi B Blok İç Avlu.....	90
Resim 3.31. 4. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe.....	91
Resim 3.32. 5. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Geçit.....	92
Resim 3.33. 5. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Dış Bahçe.....	93

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

b.t

Bilinmeyen tarih

m²

Metrekare

Kısaltmalar

Açıklamalar

KHAS

Kadir Has Üniversitesi

KSD

Kullanım Sürecinde Değerlendirme

RHM

Rezan Has Müzesi

1. GİRİŞ

Problemin tanımı

Değişen teknoloji, çevresel ya da ekonomik sebeplerle birlikte özgün işlevini kaybeden sanayi yapılarının yeniden değerlendirilerek kent hayatına kazandırılması yeniden işlevlendirme olarak adlandırılmaktadır. Karakul (2009)'a göre yapılan her 'yeni'nin yaşaması, güncel şartlara uyum sağlaması için yapıldığı dönemlerden izler taşıması, ülkenin sosyo-ekonomik geçmişini ve kültürünü yeniye yansıtması gerekmektedir.

Osmanlı Devleti'nde sanayinin merkezinin İstanbul'da olmasından dolayı gelişen ve ilerleyen teknolojiyle birlikte çağa ayak uyduramayıp yeniden işlevlendirilerek kullanılan çok sayıda yapı bulunmakta ve özgün işlevi dışında kullanılan bu yapılarla ilgili de birçok örnek çalışma ve araştırma bulunmaktadır. Ancak yeniden işlevlendirme sonucunda kullanılması ve korunmasına karar verilen bir yapının kente kazandırdıklarını kullanıcılar üzerinden değerlendiren çalışma sayısı çok azdır (Aydın ve Yıldız, 2010; Aykal, Murt, Korkmaz ve Acar 2007; Gürer ve Uğurlar, 2017; Kalaycı ve Utku, 2016; Körlü, 2005; E.Kuyrukçu, Z.Kuyrukçu ve Aydın, 2015; Tanrısever, Saraç ve Aydoğdu, 2016; Yıldız ve Asatekin, 2016).

Bu çalışma çerçevesinde incelenecek olan yapı ise 1900'lü yıllara kadar tütün ve sigara fabrikası olarak kullanılan ancak yeniden işlevlendirilerek eğitim kurumuna dönüştürülen Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'dır. Bu fabrika, Osmanlı Devleti'nin endüstri mirasının tarihsel sürekliliğini sağlamada önemli bir yer edinen, geçirdiği dönüşüm sonrasında yeniden işlevlendirilen, konum itibarıyla Haliç'te bulunan önemli bir endüstriyel miras yapısıdır. 20.yüzyıl sonrası tarihini; bu bölgede yaşayan, çalışan, fabrikadan İstanbul'un farklı semtlerine dağılan insanların oluşturduğu bu bölge ve çevresi günümüzde ise öğrenciler tarafından yoğun olarak kullanılan bir bölge haline gelmiştir. Böylece zaman içerisinde yapı ve çevresinin hitap ettiği kullanıcı profili yeni işleviyle değişime uğramıştır. Bu değişimin üniversite yapısı içindeki mekânlara yansımaları, genç nüfus tarafından tespit etmek ve kullanıcı odaklı yapılan çalışmalara bir örnek daha eklemek amacıyla fabrikadan üniversiteye döndürülen bu yapıdaki mekânların oluşturduğu heyecan ve kullanım memnuniyetinin araştırıldığı bir çalışma hazırlanmıştır.

Seçilen bu örnekle yapının fabrikanın üniversiteye dönüşüm süreci incelenmiş, mekânın hafızasını kaybetmeden, geçmişle bağını koparmadan mekânın geçmişi hakkında bir iz sunarak yeniden işlevlendirmenin nasıl yapıldığı detaylandırılmış ve bu dönüşüm sonucunda mevcut mekânların geçmişiyle nasıl bağ kurduğu kullanıcıların algısı üzerinden sorgulanmıştır.

Bununla birlikte yeniden kullanımın çevreye ve yapıya neler kazandırdığı, yeni işlevin kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verip vermediği, kullanıcıların bu yapıdan beklentilerinin neler olduğu da çalışmanın temel sorunları olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı

Tarihi yapıların, kent belleğini ve kentsel kimliği sürdürmek adına yeniden işlevlendirilerek kullanılmaları ülkemizde son zamanlarda görülen önemli koruma konularından biridir (Dikmen, 2016). Çünkü bu yapılar, çağlar boyunca sosyal, dini ve kültürel etkinliklerin çeşitlilik ve zenginliklerinin en somut kanıtları olmanın yanında aynı zamanda geçmişin yaşayan varlığını temsil etmeleri bakımından da büyük önem taşımaktadırlar (Ahunbay, 2019: 157-158).

1975 yılında yayımlanan Amsterdam Bildirgesi'ndeki (i) maddesinde; "Mimarlık mirası ancak, halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacaktır" şeklinde belirtilmiştir. Bu kapsamda da tarihi çevrede (Cibali ve çevresi) yeni işleviyle kullanılan yapıda, eskinin içerdiği değerleri yeni kullanıma aktarmada ne derece başarılı olduğunu öğrenmek adına ise; o yapıyı kullanan genç nüfusun (Kadir Has Üniversitesi öğrenci grubu) görüşlerine başvurulması çalışmanın ana hedefini oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda "Yeniden işlevlendirmeye kentsel yaşama neler kazandırılmıştır? Yeni kullanıma ait mekânlarda işlev, strüktür, malzeme, özgün cephe ve makineler eskiyi ne ölçüde yansıtmaktadır? Bu bileşenler (işlev, strüktür, malzeme, özgün cephe ve makineler) üzerinden değerlendirilen mekânların tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen olması kullanıcıların heyecan ve memnuniyet durumunu nasıl etkilemektedir? Heyecan ve memnuniyet düzeyleri mimarlık bölümü öğrencileri ile mimarlık bölümü dışındaki diğer öğrencilerde nasıl farklılıklar veya benzerlikler göstermektedir?" sorularına aranan

yanıtların yapıyı kullananlar üzerinden sorgulanması ise çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Bu şekilde yapının yeniden işlevlendirme süreçlerinde restorasyonu yapan mimarın ve ekibinin düşünce ve görüşleri yanında, o yapıyı aktif olarak kullananların mekân hakkındaki görüşlerinin alınması ve bu bilgilerin edinilen gözlemlerle harmanlanmasıyla çalışmanın daha nesnel sonuçlara ulaşılması sağlanmıştır.

Verilen bilgiler doğrultusunda bu çalışmada; Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan dönüştürülen ve bugün İstanbul Kadir Has Üniversitesi Cibali Kampüsü olarak kullanılan yapının içinde barındırdığı tarihi, tarihi niteliği sınırlı olan ve tarihe öykünen mekânların gündelik yaşama kazandırdıkları ile bu mekânların kullanıcılarda yarattığı algısal farklılıkların oluşturduğu “heyecan ve memnuniyet” düzeylerini ölçmeye yönelik sorulara kullanıcılar üzerinden cevap aranmıştır. Böylece kullanıcı ile mekân arasındaki başarıyı güçlendirecek maddeler belirlenmiş ve yeniden işlevlendirilerek kullanılacak olan endüstri mirası yapılarında ‘işlev, strüktür, malzeme, cephe, makineler bileşenleri üzerinden değerlendirilen mekânların tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen olmasının kullanıcıların algısını ne yönde değiştirdiği’ saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın kapsamı

Bu çalışma, tütün üreten fabrika olarak tasarlanan ve eğitim kurumu olarak üniversiteye dönüştürülerek işlev değişikliğine uğrayan endüstri yapısındaki mekânların oluşturduğu algıya yönelik kullanıcı tepkilerini ölçen ampirik¹ bir araştırmadır.

Bu çalışmada ‘algı ve tarihi mekân kavramları, tarihi çevrede koruma, yeniden işlevlendirme ve endüstri mirası’ konu başlıklarının literatürdeki yeri incelenerek genel tanımlarından, alt başlıklarından bahsedilmiş ve bu konuyla ilgili Türkiye ve Dünya’daki örneklerle yer verilmiştir.

Alan çalışmasının içeriğinde ise belirlenen mekânların (tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen) ‘heyecan ve memnuniyet’ yaratması bağlamında Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nın geçmiş kullanımı, restorasyon süreci ve mevcut mekânsal organizasyonu

¹Kuramsal bir temele dayanmayan, deney ve tecrübe ile anlaşılmış olan

incelenmiştir. Bu doğrultuda yeniden işlevlendirilerek eğitim kurumuna dönüştürülen bu yapıda, işlevsel ve fiziksel olarak değişime uğrayan mekânlar belirlenmiş, bu mekânlar kendi içinde belirli kriterlere göre gruplandırılmış ve bu mekânların geçirdiği değişikliklerin kullanıcı üzerindeki etkisi (mekânların kullanıcılar üzerinde oluşturduğu heyecan ve memnuniyet) yapılan görüşmelerle tespit edilmiştir.

Çalışmanın yöntemi

Kadir Has Üniversitesi yeniden işlevlendirme süreci ve bu süreçteki kullanıcı-mekân etkileşimini araştırmayı hedefleyen çalışmada gerekli bilgi, belge, doküman ve verilere ulaşma sırasında izlenen yöntemler aşağıdaki gibidir:

- Teorik verilerin elde edilmesi: Literatür çalışması kapsamında yer alan ‘algı ve tarihi mekân kavramları, tarihi çevrede koruma, yeniden işlevlendirme ve endüstri mirası’ konu başlıkları ve bu konuların detaylandırılması sırasında tezler, makaleler, dergiler, kitaplar ve çeşitli internet sitelerinden yararlanılmıştır.
- Verilerin toplanması: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nın kurulduğu tarihten itibaren kapatılana kadar ki süreçte geçirdiği mekânsal değişim ve dönüşümlere dair yapının restitüsyonuna veri olacak bilgilere, 1914 tarihli Goad Haritası, 1928 tarihli Pervititch haritası, P. Evrard ve G. Berggren’e ait fabrika fotoğrafları, F.Alioğlu ve B.Alper’in 1998 yılında yayınladığı ‘Tarihsel Araştırma, Tasarım Süreci Analizi, Yeni Kullanım İçin İlkeler’ başlıklı raporu ile Mehmet Alper’in Nisan 2019’da yayımlanan ‘Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’ndan Kadir Has Üniversitesi’ne Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği’ adlı kitabından ulaşılmıştır. Kadir Has Üniversitesi’nin geçirdiği restorasyon süreci ve rölöve çizimlerine ise Tures Mimarlık’tan ulaşılmış ve üniversite mekânlarının mevcut halini belirlemek için ise yapı gezilerek fotoğraflandırılmış, mekânlardaki yaşam adına gözlemler yapılmıştır.
- Alan çalışmasının yapılması: Alan çalışmasında yapılacak olan görüşmeler için öncelikle birinci aşamada, 24.05.2019 tarihinde üniversite mekânlarında 11.00-16.00 saatleri arasında yapılan gözlemler sonucunda gündelik yaşamda öğrenciler tarafından sürekli kullanılan ve insan sirkülasyonunun yoğun olduğu mekânlar seçilmiş ve belirlenen tarihte bu mekânlardaki insan popülasyonunu gösteren yoğunluk haritası

(Bkz. Şekil 3.71, 3.72, 3.73) çıkarılmıştır. Bu haritaya göre belirlenen mekânlarda kendi içinde tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen sınıflandırılmıştır. Bu mekânların her biri “işlev, strüktür, malzeme, cephe ve makine” bileşenleri üzerinden ayrı ayrı değerlendirilmiş ve eski kullanımdaki bu bileşenlerin yeniden işlevlendirilme sonrası mekânlara ne ölçüde taşındığına dair mekânların tarihselliğini numaralandırma tablosu (Bkz. Çizelge 3.1) oluşturulmuştur. Bu tabloya göre tarihi yapının mekânsal niteliklerinin değişmesiyle duyulan heyecan ve memnuniyet düzeylerinin araştırılması için görüşme soruları oluşturulmuştur. Alan çalışmasının ikinci aşamasında ise, kullanıcı tipine göre (mimarlık öğrencileri ve mimarlık bölümü dışındaki öğrenciler) mekândan duyulan heyecan ve memnuniyetin değişimini ölçen görüşmeler yapılmıştır.

- Verilerin değerlendirilmesi: Yeniden işlevlendirilen ve üniversite olarak kullanılan bu endüstri yapısında alan çalışması için seçilen mekânlarda yapılan görüşmelere verilen cevaplar ses kaydına alınmıştır. Verilen cevaplara göre heyecan ve memnuniyet kavramlarında gelişen farklılıklar ve olası sebepleri ile öğrencilerin mimarlık öğrencisi olup olmamasına göre oluşan değerlendirme farklılıkları ve bu farklılıkların olası nedenleri araştırılmıştır.
- Analiz bulguları ve tartışma: Tarihi, tarihi niteliği sınırlı olan ve tarihe öykünen mekânlarda kullanıcılara yöneltilen sorular sonrasında mimarlık öğrencilerinin ve mimar olmayan öğrencilerin verdiği yanıtlar karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Elde edilen bu analizlerle de tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesine yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ALTYAPI

Yeniden işlevlendirilmiş endüstriyel miras yapısındaki mekânların yeni kullanımlarına dair kullanıcılarda oluşan algıyı ölçmeye yönelik yapılan bu çalışma çerçevesinde “algı ve tarihi mekân kavramları, tarihi çevrede koruma, yeniden işlevlendirme ve endüstri mirası” konularının kavramsal boyutları incelenmiştir.

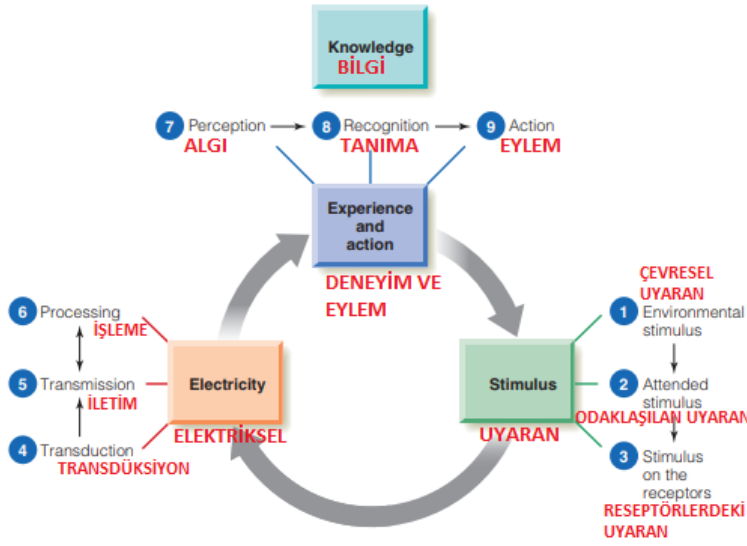
2.1. Algı, Algısal Süreç ve Mekân Algısı

Mekân, üçüncü boyutta ölçülebilir bir gerçeklik olarak var olsa da ölçülemeyen boyutlarıyla da varsayılabilmekte ve duyularla kavranabilmektedir. Yani mekân, insan tarafından somut olarak algılanmakta ve insanın deneyimleri yoluyla soyut bir kavram olarak şekillenmektedir fakat her birey mekâna farklı şekilde anlam yüklemekte ve mekânı farklı bakış açılarıyla yorumlamaktadır. Buna göre algı, algısal süreç ve mekân algısı başlıkları altında bu kavramlar detaylandırılarak; bireyin mekânı algılamasında, anlamlandırmasında, anımsamasında, değerlendirmesinde ve önem ve öncelik sırasına koymasında farklılaşmaya sebep olan nedenler araştırılacaktır. Bu bilgilerin ise, çalışmanın sonunda kullanıcılarla yapılan görüşmeler sonucunda mekânı algılama ve yorumlamalarına dair oluşan benzerlik ve farklılıkları değerlendirmede kullanılması hedeflenmiştir.

2.1.1. Algı kavramı ve algısal süreç

Gür (1996)’ya göre; “İnsan bir algı, biliş ve davranış mekanizmasıdır. Algı duyular yoluyla çevreden bilgi edinme eylemi; biliş, yorumlama, belleğe gönderme yapma, duyumsama eylemi; davranış, amaç ve güdüler doğrultusunda algılara organizmanın devinim ve diğer tepkileri yoluyla verdiği yanıtlardır.”

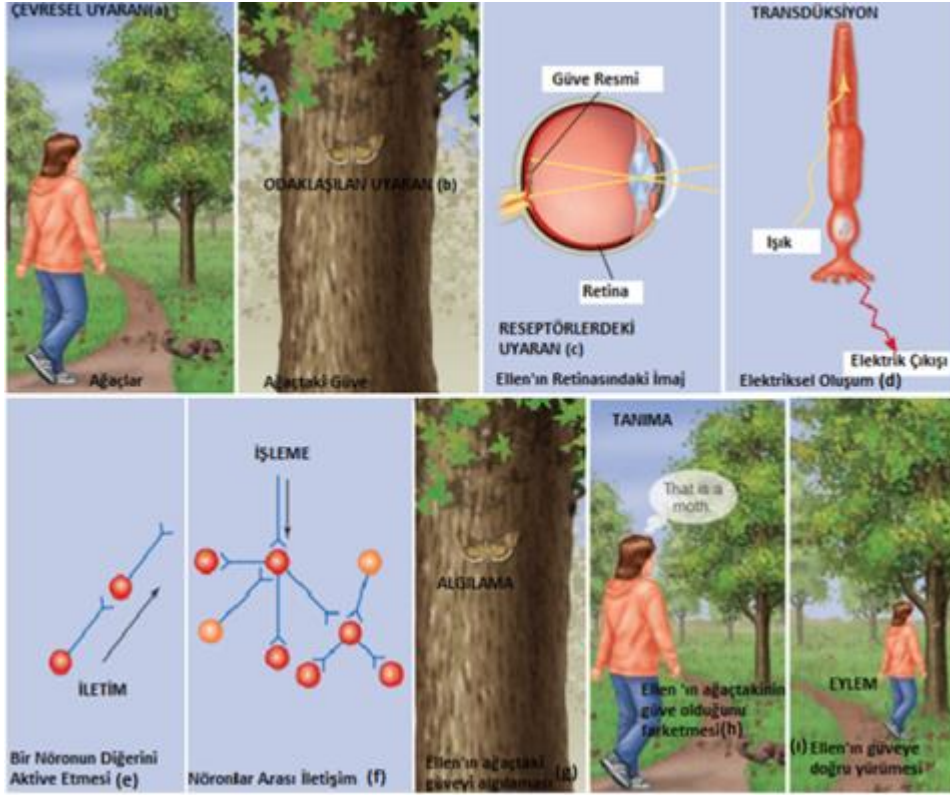
Farklı disiplinler (psikoloji, felsefe, sanat gibi) için de çeşitli tanımlamaların yapıldığı algı kavramı, Timuçin (2004: 17-18)’e göre “insanın iç ve dış dünya olgularının bilincini sağlamak yolunda zihne ilk gereçlerini ya da ilk içeriklerini kazandırması” olarak tanımlanırken daha kısa bir ifadeyle Erinç (2004: 57-68) tarafından “bir var olanın varlığının farkına varılabilmesi” olarak ifade edilmiştir. Buna göre algı, duyularımız yoluyla bireyin kendi iç ve dış dünyasındaki durumlara ve kişinin kendi deneyimlerine göre farklılık gösteren bir olgu olarak ifade edilebilir.

Şekil 2.1. Algısal süreç şeması (Goldstein, 2009)

Ancak, Asar (2013) algının yalnızca farkında olunan durumlar için değil; farkına varılan ya da varılmayan durumların hepsinde geçerli olduğunu ve bu durumun “algısal süreç” olarak ifade edildiğini belirtmektedir. Goldstein (2009)’a göre ise algısal süreç çevredeki uyarılara karşı tepkilerin ve tecrübelerin birlikte çalıştığı ardışık bir dizi süreçtir. Bu süreç, uyarı, elektriksel, deneyim ve eylem ve bilgi olmak üzere 4 kategoriden oluşmaktadır.

Yukarıda verilen algısal süreç şemasına göre; çevremizde potansiyel olarak algılanabilen her şey çevresel uyarı iken, mekândan mekâna ya da zamandan zamana göre değişerek bireyin dikkatini çeken şey odaklanılan uyarıdır. Odaklanılan uyarı sonrası zihinde kurulan imajı, reseptörlerdeki uyarı oluşturmaktadır. Sonraki adım ise elektriksel iletimin sağlanarak deneyim ve eylem aşamasına geçilmesidir. Bu aşamada algı, bilinçli duyuşal deneyimler iken; tanıma, bilgi ve eylem geçmiş deneyimlerin kullanıldığı ve kişiden kişiye göre değişen aşamadır.

Şekil 2.2. Algısal süreç örneklendirilmesi (Goldstein, 2009)

Ellen’in gördüğü güve görüntüsü öncelikle aşağıdan yukarı süreç olarak adlandırılan “bottom top processing”i başlatır ki bu süreç algının başlangıç noktasıdır. Yukarıdan aşağı süreç olarak adlandırılan “top-down processing” ise bilgiye dayalı süreci temsil eder. Ellen için bu süreç; karşılaştığı şey hakkında zihnindeki bilgilerin belirmesi ve bu bilgiler ile nesne arasında bağlantı kurmasıdır (Goldstein, 2009).

Algısal süreç örnekte verildiği ve Asar (2013)’ın da belirttiği gibi “bir dizi nöral işlem, karmaşık bir ağ yapılanması, çeşitli süreçlerin çift yönlü ve eş zamanlı ilerlemesi gibi birçok işlemin anlık oluşumu” ile gerçekleşmektedir. Görülmektedir ki algılamadaki en önemli faktör duyu organları ve duyumlardır. Ancak, insanların duyu organlarındaki duyarlılıkların birbirinden farklı olmasından dolayı (bazı insanların gördüklerini daha çabuk ve iyi algılayarak, bazılarının duyduklarını daha iyi algılaması gibi) her insanın kendine özgü bir algılama yetisi vardır. Algılamadaki ilk yeti farklılıkları buradan çıkarken; kişinin algı alanı ile iletişime geçtiğinde, önceden edindiği inançlar, değerler, bilgi ve tecrübeler, eğitim ve yaş gibi kriterler de, herhangi bir olay ya da nesneyi algılamadaki diğer faktörlerdir. Yani, algılamayı ortaya çıkarmak bireyin kendi sorumluluğundadır. Bunun için bireyden bakmasını bilmesi, doğru görmesi, doğru dinlemesi

kısacası duyu organlarını doğru çalıştırması ve bununla birlikte algılananlar üzerinde imgeler oluşturmaları beklenmektedir (Erinç, 2004: 57-68).

2.1.2. Mekân algısı

Her bir birey mekânını; yaşadığı çevre ile etkileşimi sonucu oluşturur ve anlamlandırır. Fiziksel çevrenin özelliklerinin birey tarafından yorumlanmasıyla mekân anlam kazanır. Yani mekân, aslında bir boşluktan öte bireyin geleneklerinin, alışkanlıklarının ve deneyimlerinin mekân üzerinde yorumlanmasıyla şekillenmektedir (Asiliskender, 2004: 75-80). Devreye insan girdiğinde ise algılar harekete geçer, mekân izlenilir ve hissedilir duruma gelmektedir (Altan, 2015). İnsanların gündelik yaşamını sürdürdüğü bu mekânlar (Solak, 2017)'e göre; “yaşamın öznel ve psikolojik süreçlerinin geçtiği, algı ve deneyimlerin bilince, kişiliğe ve anılara dönüştüğü yerler olarak inşa edilirken, kişilerin mekâna yüklediği farklı kimliklerle şekillenmektedir”.

Lefebvre (2016)' ye göre ise bir mekânın ne ölçüde okunup anlamının nasıl çözüleceği hakkında mesaj, kod gibi öğelerin bir mekânın doğuşunu takip etmeyi sağlamayacağını ancak üretilen bir mekânın deşifre edilip okunabileceğini söylemektedir. Buna göre mekânın algılanmasında yukarıdaki algı ve algılama süreci konularında da değinildiği üzere; içinde yaşadığımız mekânı biçimlendiren şeyler nelerdir? Bulunduğumuz mekân bizi nasıl yönlendirir? gibi soruların yanıtının aslında bireyin duyularının yanında deneyim ve gözlem gücü ile algılama yetisini doğru kullanmak, doğru görmek ve detayları fark etmek gibi belirleyici özellikler olduğundan bahsedilmiştir.

Lynch (2018) 'e göre de çevre, farklılıklar ve ilişkilerin ortaya konduğu; çevresel imgeler de gözlemci ve çevresi arasında işleyen çift yönlü bir süreci ortaya koyar. Yani, kişi uyum kabiliyeti ve kendi amaçları doğrultusunda gördüklerini seçip anlamlandırdığı bu imgelerin tutarlılığını değişik şekillerde ortaya çıkarır (birine çok dağınık gelen bir masada diğerinin aradığını kolayca bulabilmesi gibi). Bu farklılıklar gözlemcilerin yaş, cinsiyet, kültür, meslek, huy ve aşinalıklarına göre değişebilirken; sayılan bu özelliklerle ne kadar çok birlik sağlanırsa, grubun üyeleri arasında o kadar tutarlı bir uzlaşma beklenir (bu çalışma sonunda yapılacak görüşmeler sonucunda da mimar olan öğrenciler arasında belli bir fikir birliğinin olması beklentisine girilmesi gibi).

Görülmektedir ki; her bir bireyin mekâna yüklediği anlam zamana, duruma ve kişilere göre değişmektedir. Mekânın birey ile etkileşimi öznel ve kullanıcıların geleneklerine, kültürlerine, deneyimlerine, yaşayışlarına, bireysel kültürlerine göre şekillenir (Solak, 2017). Bu noktada da insanlar bulundukları mekânlarda yüksek yaşam kalitesine sahip olabilmek için, Mazumdar (2007)'e göre “bağlanabilecekleri, aidiyet hissedebilecekleri, ilişki kurabilecekleri, özleyebilecekleri, kendileriyle özdeşleştirebilecekleri ve hatırlayacakları” ortamlarda bulunmak isterler ve bu mekânlarda yaşamayı tercih ederler.

2.2. Tarih, Tarihi Mekân, Tarihi Çevrede Koruma

Tarih kelimesi T.D.K. sözlüğüne göre (2019) ‘Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilim’ anlamına gelmektedir.

Ahunbay (2019)’a göre, geçmiş uygarlıklardan geriye kalan yerleşme ve kalıntılar ise bizim tarihi çevremizi oluşturmaktadır. Bu tarihi çevre içinde yer alan ve yapıldığı dönemin yaşam tarzı, mimari kimliği hakkında bilgi veren binaların içinde yer alan mekânlar ise tarihi mekânlar olarak adlandırılmaktadır.

Arkeolojik, tarihi ve estetik önemlerinin yanında, folklorik¹ değerleri nedeniyle de korunması beklenen tarihi çevreler; bugünü anlamaya, kendimizi tanımaya ve tanımlamaya yardımcı olan tarihsel birer veri niteliğindedir (Ahunbay, 2019:116). Bu noktada da kültür mirasını güncel yaşamla birleştirmek ve tarihi çevreyi yok olmaktan kurtarmak için ‘tarihi çevrede koruma’ konusu gündeme gelmektedir.

2.2.1. Tarihi çevrede koruma

Tarihi çevre koruma düşüncesinin ortaya çıkışı ilk kez 1931 yılında Uluslar arası Müzeler Örgütü tarafından düzenlenen Atina Konferansı’nda aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

¹ Folklorik: halkın kültür değerlerini (gelenekler, görenekler, töreler, inanışlar, müzik, oyunlar, danslar, giyim kuşam, el sanatları, anonim halk edebiyatı ürünleri vb.) derleyen, inceleyen ve yerine göre karşılaştırmalar yapan bilim dalı

“Tarihi anıtların estetik değerin artırılması’ maddesi kapsamında dile getirilmiştir. Buna göre; “Yapılar yapılırken yerleşmelerin kişiliğine ve dış görüntülerine, özellikle çevreleri özel itina isteyen tarihi anıtların etrafına saygı gösterilmesi önerilir. Hatta bazı yapı kümeleri ve özellikleri olan güzel görünümlü manzaraların oluşumu korunmalıdır (Erder, 2018:277-278).”

Sonraki gelişme sürecini ise 1964 yılında Venedik’te yapılan Venedik Tüzüğü’nün kararları izlemiştir. Buna göre 1. Maddede: “Anıtın korunması, ölçeği dışına çıkmamak koşuluyla, çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.”

Avrupa’da yaşanan bu gelişmelerin Türkiye’ye aktarılması ise 1970’lerde gerçekleşebilmiştir. 1973’te çıkarılan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile Türkiye’deki tarihi çevrelerin bir bütün olarak tescil edilip koruma altına alınmaları gündeme gelmiştir (Ahunbay, 2019:120).

Buna göre; tarihi çevredeki bir yapı veya yapı grubunda alınacak olan koruma kararında koruma ölçütleri, yapının tarihi belge niteliği taşıyıp taşıyamamasına, eskilik özelliğine ya da estetik değere sahip olup olmamasına göre değerlendirilmektedir:

- Tarihi belge niteliği; tarihi bir olayla veya kişiyle ilişkili olması ya da tarihi bir süreci yansıtmasına göre,
- Eskilik özelliği; zamanın yıpratıcı etkisinden ve insanların neden oldukları hasarlardan zarar görmeden çok eski tarihlerden günümüze ulaşan ve ‘ender’liklerinden dolayı korunmak istenen eserler,
- Estetik değer; güzel yargısına göre değerlendirilerek yapı ve çevrelerin korunmasıdır, ancak güzel yargısının nesnel olmaması farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Ahunbay, 2019:60).

Buna göre, tarihi çevrede korumada restorasyon uygulamalarına geçilmeden önce yapılan (anıtın koruma ölçütlerine göre değerlendirilmesi, rölövesinin¹ hazırlanması, bozulmaların

¹ Rölöve: Bir binanın mevcut durumunun ölçekli çizimlerle (plan, kesit ve görünüşler) anlatımıdır.

saptanması, restitüsyon¹ çalışmalarının yapılması,) yapının doğru tanınmasını, doğru müdahale ve onarım süreci geçirmesini sağlamaktadır. Anıtların onarımları aşağıdaki gibi gruplandırılmaktadır:

1. Sağlamaştırma,
2. Bütünleme,
3. Yenileme,
4. Yeniden yapma (rekonstrüksiyon),
5. Temizleme,
6. Taşıma (Ahunbay, 2019:90).

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası olarak inşa edilen ve günümüzde İstanbul Kadir Has Üniversitesi olarak kullanılan yapının geçirdiği onarım çeşidi ise ‘yenileme, yeniden kullanım, yeni işleve uyarlama (renovasyon, rehabilitasyon)’ olarak adlandırılmaktadır.

2.3. Yeniden İşlevlendirme

Yenileme, yeniden kullanım, yeni işleve uyarlama (renovasyon, rehabilitasyon)

Bu onarım çeşidi yapının ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet etmek amacıyla uygulanan bir müdahale çeşididir. Bu süreçte beklenen, yapının yeni kullanımında yeni işlevin dış görünümü bozmadan bir müdahale geçirmesidir. İç mekânlarda yapılacak müdahalelerde ise tarihi mekânların izini süren düzenlemelerin yapılması beklenmektedir (Ahunbay, 2019:97-99).

Tarihi yapıyı yeni işleve uyarlama esnasında çağdaş yaşam içinde yapının etkin olarak yer alabilmesi için ise ‘tarihi yapıya yeni ek’ kavramı da gündeme gelmektedir. Bu noktada da beklenen, kullanılan malzeme ve tasarımıyla çevreyle bütünleşen bir yapı yapılmasıdır.

Venedik Tüzüğü’nün 13. Maddesinde ‘yeni ek’ kavramı aşağıdaki gibi özetlenmektedir: “Eklemelere ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna,

¹ Restitüsyon: Sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımlarındaki ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapıya, yerleşmeye ait çizim fotoğraf gibi belgelerden yararlanılarak plan, kesit, görünüş ya da aksonometrik çizimlerle ya da maketle anlatılmasıdır.

kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.”

“Yeniden işlevlendirmenin başarılı olması ise hem çevreyi hem de çevrede yaşayan insanların yapıyı kabullenme sürecini hızlandırmakta, kabullenilen yapı kullanılıp, korunup sürdürülebilirliğini devam ettirmektedir (Tanrısever, Saraç ve Aydoğdu, 2016).”

Yeniden işlevlendirme sürecinde yapıya yapılan müdahaleler

Gustavo Giovannoni’nin Boito’nun “Çağdaş Restorasyon ilkeleri” kuramını geliştirdiği ve tarihi yapılara kimliklerine uygun işlev verilerek kullanılmasının yolunu açtığı, 1931 Atina Konferansı’nda uzmanlar tarafından kabul gören ilkelere göre:

Yapıdaki tarihi dönemlerin izlerinin silinmemesi, düzenli bakım ve iyileştirmelerin yapılması, yapının olduğu gibi korunup tamamlamalardan kaçınılması, eklemelerin en az düzeyde, yalın ve algılanabilir olması, müdahalelerin titizlikle belgelenmesi, geleneksel yöntemler yetersiz kaldığında modern tekniklerden de yararlanabilmesi gerekmektedir (ÇEKÜL, 2010). Görülmektedir ki endüstriyel mirasın korunması amacıyla yapıların kullanım sürecinde sürekliliğini sağlayabilmek, yapının sahip olduğu tarihsel ve kültürel mirası doğru aktarabilmek, yapının iyileştirilmesini ve güçlendirilmesini sağlamak adına yeniden işlevlendirme sürecinde yapıya bazı müdahalelerin yapılması gerekmektedir:

Mekânsal kurguya yapılan müdahaleler

Yeni işlevin ihtiyaçlarına göre yapıdaki mekânsal kurguda yapılan değişikliklerde özgün plan şemasının korunması ve mekânsal özelliklerde büyük değişikliklerin yapılmaması gerekmektedir (Selçuk, 2006). Olabildiğince az müdahale ve basit onarımlarla, yapının barındırdığı mekânsal bellek göstergelerinin sürekliliği korunmuş olacak ve de tarihi yapı daha az zarar görecektir (Çakır ve Gönül, 2015).

Strüktürel sisteme yapılan müdahaleler

ICOMOS Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler (2003)’e göre strüktürel müdahalelerde izlenmesi gereken yöntem şu şekilde olmalıdır:

“Öncelikle yapılacak müdahaleler öncesinde strüktür ve malzemeye dair tüm özelliklerin tam olarak bilinmesi gerekmekte, hasar ve bozulma nedenleri belirlenmelidir. Müdahale esnasında ise hasar nedenlerine yönelik çözüm önerileri geliştirilmeli ve zorunlu olmayan hiçbir müdahale yapılmamalıdır. Belirgin bir özelliği olan mimari bir öge ya da tarihi malzeme ise mümkün olduğunca değiştirilmemeli ve korunmalıdır.”

Yeniden işlevlendirme sebebiyle ya da belirli standartlara yükseltmek amacıyla yapılan strüktürel müdahaleler “güçlendirme” adını almaktadır. ICOMOS Mimari Miras Koruma Bildirgesi (2012-2013)’e göre yapılan müdahaleler özgün strüktürel sistemi değiştirmemeli ve geri dönüşebilir müdahaleler yapılmalı; özellikle kamusal kullanım söz konusu olduğunda ise yapının özgün niteliklerinin değiştirilmemesi gerekmektedir (Url-1) .

Tesisat sistemlerine yapılan müdahaleler

Tesisat sistemlerine yapılacak müdahalelerde (altyapı ve tesisat sistemleri) öncelikle hasarlı yerler gözden geçirilmeli ve bakımları yapılmalıdır. Ancak, eğer kullanılamaz durumda ise tesisat sisteminde yenileme yapılabilmekte, farklı yapım teknikleri kullanılabilmekte ve güncel şartlara göre havalandırma, iklimlendirme gibi çeşitli sistemlerde iyileştirme yapılabilmektedir (Selçuk, 2006).

Cepheye yapılan müdahaleler

Güney ve Büyükarıslan (2013)’a göre endüstri yapısının cephesi; yapıldığı dönemin mimarisi ve teknolojisi hakkında bilgi vermeli; yapılacak olan müdahalelerin ise tarihi katmanları algılabilecek şekilde yapılması ve en az müdahale ile onarılması beklenmektedir.

Yakın çevreye yapılan müdahaleler

Yeniden işlevlendirmeyle bir endüstri yapısına yapılacak olan müdahalelerin bulunduğu çevreyle birlikte değerlendirilmesi, çevrenin ve yapının sahip olduğu ortak tarihi aktaracak şekilde yapılması gerekmektedir. Bulunduğu çevre ile birlikte değerlendirilerek yapılan her müdahale, çevredeki insanların yeni işlevi daha çabuk benimsemesini ve yapının kente ve kentsel yaşama daha kolay katılmasını sağlayacaktır (Uçar, 2013).

2.4. Endüstri Mirası, Korunması ve Örnekleri

“Endüstriyel Miras” genel olarak sanayi kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari ve bilimsel değere sahip kalıntılarından oluşmaktadır. Bu kalıntılar, binalar ve makineler, atölyeler, imalathaneler, fabrikalar, madenler ile işleme ve arıtma sahaları, ambarlar ve depolar, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerler, ulaştırma ve tüm alt yapısı, ayrıca sanayi ile ilgili barınma, ibadet etme veya öğretim gibi sosyal faaliyetler için kullanılan yerlerdir (Cengizkan, 2006).”

Endüstriyel mirasın ürünleri olan yapılar toplumsal bellek, yaşam tarzı ve yerel kültürü tanımlayan referanslar içermelerinin yanı sıra aynı zamanda da kentin mimari kimliğine ait önemli göstergelerdir. Bu yapılar, işlevi ve yapımını sağlayan değerlerle ekonomide üretimin hâkim olduğu bir dönemin mekânsal kurgusunun, yaşantısının ve kültürünün izlerini yansıtmaktadırlar (Güney ve Büyükarıslan 2013).

Endüstri alanları ve yapıları bir toplumun sosyo-ekonomik geçmişlerinin önemli göstergeleri niteliğindedir. Gelişen çağa ve ilerleyen teknolojiye ayak uydurmayan endüstri yapıları işlevlerini kaybettikten sonra, sanayi tarihinde ve endüstri mirasında bıraktıkları izlerle o ülkenin geçmişini yansıtmakta ve kamusal alanın vazgeçilmez unsuru haline gelmektedir (Cengizkan, 2002:40).

Endüstri mirasının korunması

Endüstri mirası ve alanlarının korunması konusunda etkili olan ilk tepkiler, bu yapıların sahip olduğu değerlerin tehdit altında olması ile belirmiştir. Böylece ilk olarak Britanya’nın öncü olduğu ve daha sonra birçok ülkede belirli kişiler ve gruplar tarafından başlatılan endüstri mirası alanlarını koruma amacıyla kurulan ve zamanla kurumsallaşan örgüt ve topluluklar ortaya çıkmıştır (Mutlu, 2018).

Bugünkü koruma anlayışının temelini atıldığı 1931 Carta Del Restauro ile yeniden kullanıma ve restorasyon anlayışına dair ilkeler belirlenmiştir (Kuban, 1969). Bu süreci 1964 yılında yayımlanan Venedik Tüzüğü kararları izlemiştir. Venedik Tüzüğü’nde; koruma ve onarım başlıkları altında tarihsel sürekliliğin sağlanması, anıtların çevresiyle birlikte değerlendirilmesi, yapının özgün planına sadık kalınması konularından bahsedilmiştir (Url-2).

Endüstri mirasının korunmasına yönelik çalışmalar yapmak için kurulan ve öncelikli hedefi ‘tarihi anıtların ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik ilkeler, teknikler ve siyaset geliştirmek’ ve ilgili her türlü araştırmayı desteklemek, yönlendirmek olan uluslar arası ve hükümetler dışı bir organizasyon olan ICOMOS ‘un (International Council on Monuments and Sites) arka planını da 2. Uluslar arası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi’nin sonuç bildirgesi olan ve 1964’te Venedik’te yapılan; anıt ve yerleşmelerin korunması konusunda çalışacak uluslar arası bir konsey kurulması önerisi oluşturmaktadır. Böylece 1965’te hem Venedik Tüzüğü uluslar arası düzeyde kabul edilmiş hem de ICOMOS’un kuruluşuna karar verilmiştir (Url-2).

ICOMOS’un Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (1990)’a göre: “Geçmişteki insan etkinliklerinin temel belgesini oluşturan arkeolojik mirasın bir bölümünü oluşturan mimari yapıtlardır ve mimari miras kapsamına giren kalıntılar 1964 tarihli Anıtların ve Sitlerin Korunmasıyla ilgili Venedik Tüzüğü’ne göre korunmalıdır (Url-3).” Venedik Tüzüğü’nde (1964) ise bu mirasın korunması ile ilgili maddeler şu şekildedir:

“Koruma da temel tutum kalıcılığın ve sürekliliğinin sağlanmasıdır, yapının plan ve bezemeleri değiştirilmeden yeni işlev için gerekli değişiklikler yapılarak toplumsal yarar için kullanılması beklenmektedir, ölçeğin dışına çıkmamak koşulu ile yapının çevresi ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir ancak geleneksel ortam varsa olduğu gibi bırakılmalıdır. Tarihin tanıklık ettiği bu mirasın önemli ulusal ve uluslar arası çıkarların bulunduğu durumlar dışında kültür varlığının tümünün ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına izin verilmemelidir.”

Tarihi anıtlar ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik ilkeler, teknikler ve siyasetler geliştirmek ve ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmek için çalışmalar yapan ICOMOS’un amaçları şu şekilde sıralanmaktadır;

- “• Dünyadaki koruma uzmanlarını bir araya getirerek, bir mesleki diyalog ve fikir alışverişi forumu oluşturmak,
- Koruma ilke, teknik ve siyasetleri üzerine bilgi toplamak, değerlendirmek ve yaymak,
- Koruma alanında uzmanlaşmış belgeleme merkezlerinin kurulması için ulusal ve uluslararası otoritelerle işbirliği yapmak,
- Mimarlık mirasının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan uluslararası sözleşmelerin kabulü ve yürürlüğe sokulması için çalışmak,
- Tüm dünyada koruma uzmanları için eğitim programlarının düzenlenmesine katkıda bulunmak,
- Yüksek düzeyde meslek insanlarının ve uzmanların bilgi ve birikimini, uluslararası topluluğun hizmetine sunmaktır (Url-4).”

Endüstri mirası kavramı üzerinde odaklanan ve bu alanda yapılacak faaliyetlerin daha geniş bir alana yayılmasını sağlaması açısından önemli olan bir diğer örgüt ise 1978 yılında kurulan Uluslar arası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage) TICCIH'dir (Saner, 2012:55). TICCIH; endüstri mirasını uluslar arası düzeyde korumak, araştırmak, belgelemek, araştırmak ve yorumlamak için çalışan bir örgüttür. TICCIH ile ICOMOS'un 2000 yılında 'Endüstriyel Miras'ın Korunmasına İlişkin' yaptığı anlaşma ile endüstri mirası konusunda uluslar arası çalışma alanı genişlemiştir (Url-5). 2003 yılında TICCIH'in ilk uluslar arası başvurusu olan Nizhny Tagil Tüzüğü'nü endüstri mirasını koruma için geliştirmiştir. TICCIH ve ICOMOS işbirliği ile uluslar arası düzeyde ele alınan Endüstri Mirası Sitleri, Yapıları, Alanları ve Peyzajlarının Korunması'na ilişkin DUBLİN İlkeleri'ni geliştirmiştir (Url-4).

Endüstri bölgelerindeki değişimleri duyurmak ve turistik ilgi çekmek amacıyla kurulan örgüt ERIH (The European Route of Industrial Heritage/Avrupa Endüstri Mirası Güzergâhı) ile E-FAITH (European Federation of Associations of Industrial and Technical Heritage/Avrupa Endüstriyel ve Teknik Miras Dernekleri Federasyonu'dur (Köksal, 2012).

Ülkemizin ise Endüstri Devrimi'ni diğer ülkelere oranla daha geç yaşaması sebebiyle endüstri arkeolojisi ve bu kavramdan doğan endüstri mirası kavramları son 20 yıldır gündemdedir. Bu kapsamda endüstri mirası yapılarını koruma da son yıllarda ortaya çıkan dönüşüm projeleri ile olmuştur. Ancak özel bir örgütlenme şekli olmayıp ICOMOS'un Türkiye uzantısı olan Uluslar arası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi ve DOCOMOMO_Türkiye Komiteleri endüstri mirası yapıların korunumu ile ilgili yaklaşımları değerlendirmektedir (Mutlu, 2018). DOCOMOMO_Türkiye (Documentation and Conservation of Modern Movements); kamunun dikkatini 20. yüzyılda öne çıkan Modernizm'e çekmek ve modern mimarlık, tasarım ve şehir plancılığı ürünlerini belgelemek ve korumak amacıyla 1990 yılında oluşturulan uluslararası bir girişimin 2002 yılında kurulan Türkiye uzantısıdır. Bu kapsamda "Türkiye Mimarlığında Modernizm'in Yerel Açılımları" başlığı altında Mersin, Eskişehir, Diyarbakır, Kocaeli, Antalya, Samsun, Bolu, Zonguldak gibi birçok ilde farklı tarihlerde poster sunuşları yapılarak DOCOMOMO girişiminin hedeflediği belgeleme ve tescil çalışmaları ile birlikte mimarlık mirasına dikkat çekilmeye çalışılmıştır (Url-6).

ICOMOS'un Türkiye uzantısı olan Uluslar arası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi ise ICOMOS'un yukarıda saydığı amaçlar dışında tüzüğe iki madde (Türkiye'deki taşınmaz kültür varlıklarının uluslararası düzeyde tanıtılmasını sağlamak ve kültür kanalıyla gelişmesine yardımcı olmak) daha ekleyerek 1974 yılında yayımlanan yönetmelikle Kültür Bakanlığı'na bağlanmış ve 1992'den beri halen yürürlükte olan yönetmelikle de devam etmekte olan bir kuruluştur (Url-4).

Türkiye ve Dünya'dan endüstri mirası yapılarının korunması ve yeniden işlevlendirilmesine dair örnekler

Bu başlık altında Türkiye'de ve Dünya'da bu yeniden işlevlendirme adı altında yapılan çalışmalar incelenmiş, "Yapının eski işlevi nedir? Yapı nasıl bir dönüşümden geçmiştir? Şimdiki kullanımda yapının özgül değerleri nedir?" sorularına yanıt aranarak çalışmaya yön vermesi hedeflenmiştir. Buna göre, aşağıda eski işleviyle fabrika olarak yeni işlevinde ise eğitim amacıyla kullanılan endüstri mirası yapılarından Türkiye'de ve Dünya'da bulunan çeşitli örneklerle yer verilmiştir:

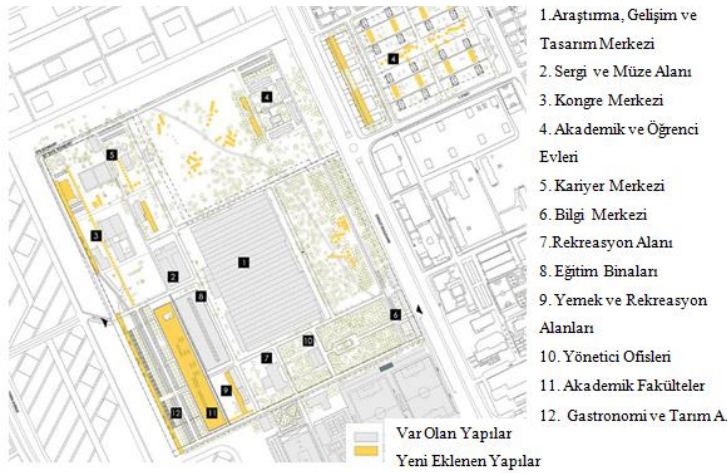
Kraliyet Tütün Fabrikası'ndan Sevilla Üniversitesi Rektörlük Binası'na

Sevilla sanayisini teşvik etmek amacıyla askeri mühendisler tarafından tasarlanan ve 1728'de inşa edilmeye başlanan Kraliyet Tütün Fabrikası, devam eden 30 yıl boyunca ilaveler yapılarak büyüyen, İspanya'nın büyük yapıları arasında yer almaktadır. Bu yapı 1950'lerden sonra yeniden işlevlendirilerek hukuk, filoloji, coğrafya ve tarih okulları ile Sevilla Üniversitesi'nin rektörlük binası olarak hizmet vermektedir. (Url-7)

Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası'ndan Abdullah Gül Üniversitesi Eğitim ve Rektörlük Binası'na

Turkstroj Şirketi tarafından 1933-1934 yıllarında tasarlanan ve 1934-1935 yıllarında inşa edilen Sümerbank Bez Fabrikası gelenekselden farklı olarak sunduğu yaşam biçimi, kültür, dinlenme eğlence olanaklarıyla modern anlayışla inşa edilmiş bir fabrikadır. Ucuz pamuklu kumaş üretmek amacıyla kurulan bu fabrika pamuklu tekstil sanayisinin gelişmesine yardımcı olmuş ve içerisinde barındırdığı konutlar, revir, kreş, işçi ve memur lokali, market, fırın, futbol sahası, tenis kortu, spor birimleri gibi olanaklarla Kayseri kentinin gelişmesine yardımcı olmuştur. 1999 yılında üretimin durdurulmasına karar verilen bu fabrika, kamulaştırılma kararıyla Erciyes Üniversitesi'ne devredilmiştir. 2003

yılında “anıt” olarak tescillenerek koruma altına alınmıştır. 2012 yılında ise bu yapı Abdullah Gül Üniversitesi’ne devredilmiştir (Asiliskender, 2012). Betonarme ve yığma karma teknikle inşa edilen fabrikanın restitüsyonuna veri olan, yapının kendisinde bulunan izler ve fabrika etrafındaki diğer yapılar olmuştur. Bu veriler incelendikten sonra eski işlevi bez fabrikası olan yapının yeni işlevinde eğitim kurumu olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda yeniden kullanımda niteliksiz eklerden ayırma, özgün işlevi göz önünde bulundurma ve plan şeması değiştirilmeden yapıda restorasyon çalışması yapılmıştır. Aynı zamanda yeni işlevin beraberinde getirdiği ihtiyaçların karşılanabilmesi için özgün halinden ayırt edilebilen çağdaş malzeme ve tekniklerle inşa edilen tarihi yapıya yeni ekler yapılmıştır (Timur, 2015).

Şekil 2.3. Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüsü restorasyon sonrası yapılar ve işlevleri (Url-8)

İzmir Un Fabrikası'ndan Yaşar Üniversitesi'ne

1950'lere kadar endüstriyel faaliyetler alanında gelişme gösteren İzmir liman arkası bölgesinde yer alan sanayi yapılarından biri olan un fabrikasının yapım yılının 1895 yılında olduğu tahmin edilmektedir. Yapının bazı bölümleri dört, bazı bölümler ise iki katlıdır. Taş ve tuğladan yığma sistemle inşa edilen bu yapı, zamanla strüktürel olarak büyük değişim geçirmiş ve betonarmeye çevrilmiştir. 1950'lerde mevcut fabrikanın yanına bir un fabrikası daha inşa edilmiştir. 1980'lerde dört katlı olan fabrika binasının bacası yıkılarak Gazete Ege Binası olarak kullanılmaya başlansa da, 1996'da iki katlı olan yapı restore edilerek çelik konstrüksiyon ile güçlendirilmiş ve yemekhane ile derslikler olarak kullanılmaya başlanmış; dört katlı olan bölümde ise konferans salonu, fuaye alanı, idari

bürolar ve derslikler ile yapı yeniden işlevlendirme süreci geçirmiştir. Yapının dış kabuğunu koruyarak geçmişi yansıtmaya ve önceleri dışa kapalı bir ticaret yapısı iken yapılan iç-dış mekân, çevre düzenlemeleriyle araç trafiğine kapatılan sokak düzenlemesiyle anlam bulan öğrenci kantini, oturma birimleri ve çiçek parterleriyle üniversiteli öğrencilerin aktif olarak kullanabileceği modern bir yapı haline getirilmiştir ve 2002 yılından beri eğitim yapısı olarak kullanılmaya devam etmektedir (Özsoy, 2011).

Resim 2.1. Üniversitenin yemekhanesinden bir görünüm (Özsoy, 2011)

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan İstanbul Kadir Has Üniversitesi'ne

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası 19. Yüzyılın sonundan yakın döneme kadar hizmet eden bir yapı olup zaman içerisinde gereksinimlere bağlı olarak çeşitli bakım, onarım ve ek müdahalelere tabi tutulmuştur. Ekler değişik tarihlerde, farklı tasarım yaklaşımlarıyla ele alınmıştır (Alioğlu ve Alper, 1998). İstanbul'da endüstrileşmenin merkezi olduğu dönemde Haliç kıyısında kurulan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, zaman içinde 2 binden fazla kişiyi istihdam ederek, gerek bölgenin gerekse de İstanbul'un en büyük fabrikası haline gelmiştir. Kuruluşundan 110 sene sonra kapatılan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, bir süre atıl vaziyette kalmış ve 1997'de Kadir Has Vakfı'na kiralanmıştır. Bilimsel restorasyon ilkeleri doğrultusunda, çağdaş mimari eklerle donatılarak 2002 yılında Kadir Has Üniversitesi olarak hizmete girmiştir. Böylece sigara ve tütün üreten bir fabrikadan bilgi üreten bir üniversiteye dönüşen Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, değerini ve geleceğe hatırlatacaklarını koruyan bir eğitim yapısına dönüşmüştür (Çulha, 2017). Çalışmanın ana konusunu Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası oluşturduğundan ilerleyen bölümlerde fabrikanın üniversiteye dönüşümü detaylı olarak anlatılacaktır.

Dünya'dan ve Türkiye'den çeşitli örnekler incelendiğinde görülmektedir ki, bir endüstri yapısı veya alanının yeniden işlevlendirilmesi çok yönlü bir bakış açısıyla bakmayı gerektirmektedir. Eski ile yeninin devamlılığı ile mimari bütünlüğün sağlanması, verilen yeni işlevin uygunluğu, tarihsel ve kültürel sürdürülebilirliğin devamlılığı, yeni işlevin kent ve çevresiyle uyumunun sağlanması ve bilinçli koruma yaklaşımları yeniden işlevlendirme sürecinin özünü oluşturmaktadır.

3. ALAN ÇALIŞMASI: TARİHSEL MEKÂNIN HEYECAN VE MEMNUNİYET YARATMASI BAĞLAMINDA CİBALİ TÜTÜN FABRİKASI

Alan çalışması çerçevesinde tarihi çevrede yeniden işlevlendirilen endüstri mirası yapısı örneği, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası örneği seçilmiştir. Günümüzde Kadir Has Üniversitesi Cibali Kampüsü'nün konumlandığı bina, bundan 120 yıl öncesinde 1884 yılında II. Abdülhamit döneminde yapılmış olan ve Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası olarak inşa edilen, tarihi Bizans surlarının ardında İstanbul'un en eski bölgelerinden olan Haliç'te yer almaktadır (Alper, 2004:33).

3.1. Haliç, Cibali, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Geçmiş Kullanımı ve Restorasyonu

Haliç

Dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden biri olan Haliç, ilk çağlarda (khrysokeras) adıyla bilinen ve Altın Boynuz olarak anılırken, bu isim Bizans döneminde Keras, Osmanlı döneminde Haliç-i Konstantiniyye ve günümüzde de Haliç ismine kavuşmuştur (Çulha, 2017). Zaman içerisinde gelişen kent Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde bugün Eminönü ve Fatih ilçelerinin bulunduğu alana yayılmış ve bu dönemlerden çeşitli izler taşıyan, surlarla çevrelenmiş alan günümüzde “Tarihi Yarımada” olarak anılmaktadır (Önem, 2004).

Şekil 3.1. Fatih, Eminönü ilçelerinin konumu ve Tarihi Yarımada'nın gösterimi (Google Earth, 2019)

19.yüzyılda İstanbul’da padişahların sur dışına yerleşmesiyle ve kentin merkezinin Boğaz ve çevresine kaymasıyla ise (Tekeli, 1999); sanayi yapıları arasında yer alan fabrikalar için seçilen yerlerin başında Haliç ve çevresi tercih sebebi haline gelmiştir. Bu bölgede kurulan çeşitli sanayi tesisleriyle farklı türde ve farklı amaçlarda üretim yapmaya başlamışlardır (Doğan, 2013).

Bu bölgede kurulan sanayi tesislerinden olan fabrikalar ve tersaneler, bu bölgenin çekiciliğini azaltırken aynı zamanda da düşük gelir grubunun yaşam alanı için tercih edilen yerler arasında olmuştur (Alper, 2019).

Haliç kıyılarındaki sanayi mirasına genel çerçevede bakıldığında; kuzey kıyısında Kasımpaşa’dan başlayarak Kağıthane’ye oradan güney kıyısına geçip Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’na kadar ulaşmaktadır. Haliç’in kuzey kıyısında Koç Grubu tarafından restore edilerek 1994’te Rahmi Koç Müzesi olarak yeniden işlevlendirilen Osmanlı’da ise Tekel ispiro deposu olarak kullanılan “Lengerhane”, 1923’te inşa edilen diğer önemli tesis ise içerisinde garaj, tamirhane, buzhane, et satış pavyonunu barındıran Sötlüce Mezbahası ve günümüzde yeni işleviyle Haliç Kongre Merkezi, Haliç’in kuzey ve güney kıyılarının aksında yer alan İstanbul’un en önemli sanayi tesisi olan Silahtarağa Elektrik Fabrikası (Santral İstanbul), Haliç’in güney kıyısında askerlerin fes ihtiyacını karşılamak için kurulan Feshane (Feshane Uluslararası Kongre ve Kültür Merkezi), ve yine Haliç’in güney kıyısında 1884’te üretime geçen “Alexandre Vallaurı” tarafından tasarlanan ve mimar Hovsep Aznavur tarafından inşa edilen 10.385 m²’ lik alana kurulmuş olup 40.000 m²’ lik kapalı alana sahip olan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’dır (Köksal ve Kargın, 2004:432-443).

Şekil 3.2. Haliç’te Osmanlı’dan günümüze kadar ulaşan yapıların gösterimi (Url-9)

Cibali

Cibali; İstanbul il sınırları içerisinde Fatih ilçesinde, Haliç'in batı kıyısında yer almakta olup Kasımpaşa semti ile karşılıklı bir konumda bulunmaktadır.

Haliç'e akan derelerin getirdiği birikintilerle oluşan Cibali kıyı şeridi üzerine tek sıralı olarak Haliç surları inşa edilmiştir. Zamanla kentin sınırları genişledikçe bu surlar da uzatılmıştır. Melchior Lorichs'in 16.yüzyıla ait İstanbul Panoraması gravüründe görülen bu surların gerisinde Cibali'de bugünkü mevcut durumunda var olmayan yapılar ile surların önünde kıyı boyunca uzanan yapılar ile tekneler gözlemlenmekte ve kıyı şeridinde ise kentin halkına hizmet eden Cibali İskelesi bulunmaktadır (Alper, 2019).

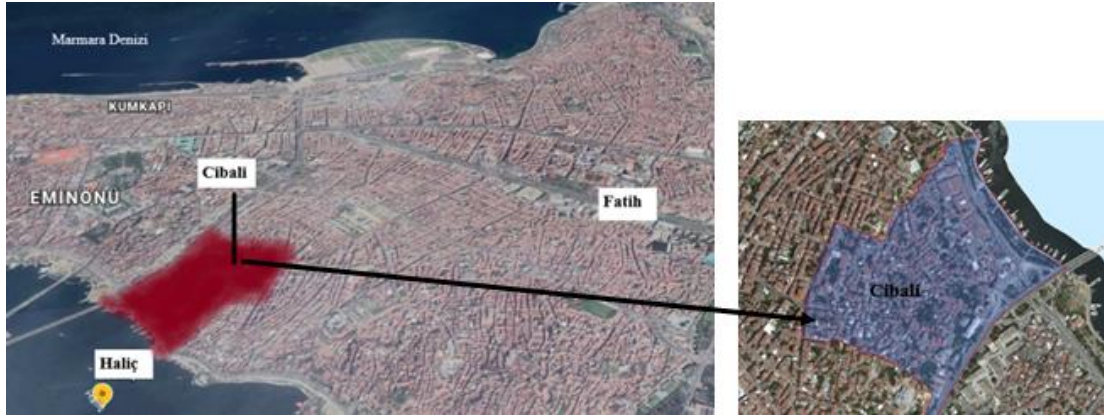
Resim 3.1. 16. Yüzyılda Cibali Bölgesi ve Haliç surları. M. Lorichs (Alper, 2019)

Eğimli bir arazi özelliği gösteren ve Haliç kıyılarından tepelere doğru gidildikçe düzenli bir yerleşme göstermeyen Cibali Semti'nde, hane sayısının artmasıyla eklenen yeni evler ve sokaklarla hem planlı bir yerleşme düzeni oluşturamamış hem de sokakların dar ve kıvrımlı olması neticesinde çıkmaz sokaklar meydana gelmiştir (Kayan, 1999).

Resim 3.2. Cibali İskelesi (Berggren, 1900)

Fatih Sultan Mehmet devri kumandanlarından Cebe Ali'ye nispetle adını aldığı düşünölen bu semt Abdölezel Paşa Caddesi ile Hisaraltı Caddesi üzerinde toplanan ve bu iki yol arasında Bizans surlarının kalıntısı ile Cibali Kapısı diye adlandırılan bir kale kapısını barındırmaktadır. Abdölezel Paşa Caddesi'nin bu semtten geçen bir kısmı çarşı boyudur; Unkapanı tarafından ise Tütün Fabrikası'nın bıçkınhanesi, garajı, atölyesi ve deposu görölmektedir. Hisaraltı caddesine gelince ise, Unkapanı tarafından gidildiğinde sol tarafında Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası bulunmaktadır (Koçu, 1971:3546-3548).

Şekil 3.3. İstanbul Fatih ilçesi, Cibali Semti (Google Earth, Url-10)

18. yüzyıla kadar Rum ve Yahudi nüfusun çoğunluğu oluşturduğu Cibali, 18. Yüzyıl ortalarından itibaren Müslüman halkın da yerleşmeye başlamasıyla camiler, tekkeler ve yeni binaların yapıldığı bir semt haline gelmiştir. Bu semtin en eski tarihi yapıları arasında Noel Baba (St. Claus) adına yapılan Ayios Nikola Kilisesi ve eskiden kiliseyken (Ayia Teodisia) sonradan camiye dönüştürölen Gül Cami örnek gösterilebilir. Ancak 1880'lerde yapılarak uzun süre faaliyet gösteren tütün fabrikası, Cibali'ye bugünkü kimliğini veren önemli bir yapıdır (Önem, 2004). Eminönü ve Unkapanı arasında konumlanan Tütün Gümrüğü'ne yakın olması ve işçi olarak çalışacak düşük gelirli insanların bu bölgede toplanmış olması, fabrika yerinin Cibali'de yapılmasına sebep olmuştur (Koçu, 1971:3353).

3.1.1. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası

1884 yılında kurulan bu fabrika, kuruluşundan 110 sene sonra 1994'te kapatılmış, 1997 yılında Kadir Has Vakfı'na kiralanmıştır. 1884-1925 arasındaki yıllar Osmanlı Devleti'nin dış borçları nedeniyle Reji İdaresi'ne bağılı kalarak yönetilen fabrikada tütün üzerine büyük

bir sömürünün olduğu dönemi temsil ederken; 1925-1944 yıllarındaki dönemde ise fabrikadaki sürecin Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla millileştirme çalışmalarına gidildiği, büyük oranda yerel üretimin sağlandığı ve bölgenin en çok üretim yapan tütün ve sigara fabrikası haline geldiği görülmektedir. Ancak 1994 yılında makinelerin yetersiz kalması sebebiyle durdurulan fabrika yıllar içinde çeşitli müdahaleler geçirmiş ve 1998 yılında Mimar ve Restoratör Mehmet Alper öncülüğünde bilimsel restorasyon ilkeleri doğrultusunda ve “Europa Nostra Mimarlık Ödülü” ne değer görülerek çağdaş mimari eklerle donatılmış ve 2002 yılından itibaren bu yana üniversite yapısı olarak kullanılmaya devam etmektedir. 1884'ten bu yana farklı dönemlerde kullanılarak fabrikadan üniversiteye dönüştürülen bu yapı;

- Bünyesinde Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait çeşitli izleri taşıması ve sahip olduğu tarihsel, kültürel değerlerle toplumsal bellekte ve kent belleğinde önemli bir yer etmesi,
- Türkiye'nin ekonomik, siyasi ve sosyal tarihinde özel ve önemli bir konumda bulunması,
- Cibali ve çevresinin farklı kültürlerden toplulukları barındırmasından dolayı kültürel çeşitliliğe sahip olması,
- Fabrikanın çalışma alanları dışında işçilerin sosyalleşebilecekleri alanları barındırması açısından farklı özellikte bir fabrika yapısına sahip olması nedeniyle önemli endüstriyel mirası yapıları arasında yer almaktadır.

Tarihi yapının konumu, çevresi ve sosyal hayat

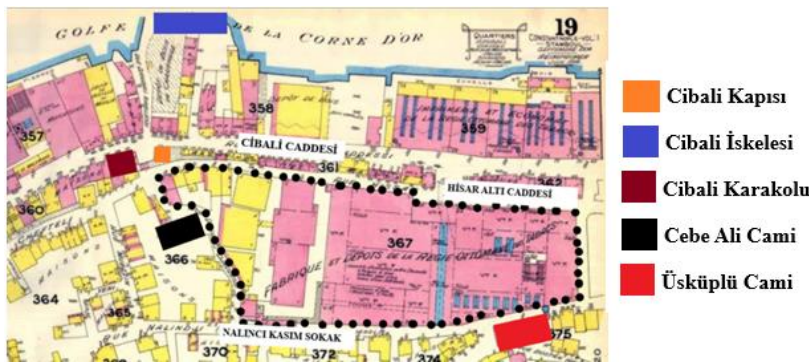
Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, kentsel dönüşüm ve değişim hareketlerinin yaşandığı dönemde sanayileşme için alan olarak seçilen Haliç kıyısının Unkapanı semtinde konut dokularının arasında yer almaktadır. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın bu bölgede seçilmesinin nedeni (Alioğlu ve Alper, 1998)'e göre; Osmanlı döneminde, İstanbul'a gelen zahire, diğer yiyecek ve ihtiyaç mallarının ölçümünün, ekspertizinin, fiyatlandırılmasının, dağıtımının yapıldığı kaparlardan en önemlisi olan Unkapanı'nın burada olması ve bu bölgenin ticaret ve ulaşım bölgesi niteliği taşımasının yanında aynı zamanda (Koçu, 1971:3546-3548)'e göre de o devirde tütün atölyelerinin, bilhassa Tütün Gümrüğü (Eminönü ile Unkapanı) denen yerde toplanmış bulunması ve işçi olarak çalışacak kesimin bu bölgede toplanmış olmasıdır.

R.E. Koçu ise Cibali başlığı altında fabrika ve çevresini İstanbul Ansiklopedisi'nde şu şekilde tanımlamaktadır:

“ Unkapanı tarafından gelindiğinde Abdülezel Paşa Caddesi'nin, sağ tarafında Tekel Tütün Fabrikası'nın bıçkışhanesi, garajı, bir atölyesi ile deposu ve onun yanında bir odun deposu görülür. Vapur iskelesine giden bir kaç adımlık yol üzerinde altı tane kadar küçük bir ev, terzi dükkânı, bu iskele yolu kavşağından sonra cadde üzerinde beş göz dükkân, iki aşçı, bu aşçıların arasından geçilince deniz kenarında büyük bir odun deposu, bir amele işçi kahvesi, yine cadde üzerinde sahile kadar uzanan bir kum deposu görülür. Caddenin sol kenarında fabrikaya ait lojmanlar, birkaçı keresteci olan bir sıra dükkân, bir çeşme, karakol, karakol ile çeşme arasında ve kale duvarı kalıntısı üzerinde Cibali Kapusu, yine çoğu keresteci dükkânları vardır. Hisaraltı Sokağı'na gelince, Unkapanı'ndan yüründüğüne göre sol tarafın büyük kısmını Tekel İdaresi'nin Kutu Fabrikası ile Tütün ve Sigara Fabrikası kaplar (Koçu, 1971: 3547).”

Fabrika ve çevresine ait, G.Berggren ile P.Evrard'ın 1900'lü yılların başında çekilmiş fotoğrafları ile Goad'ın 1904 ve 1914 tarihli İstanbul Sigorta Haritaları ve J. Pervititch'in 1928 tarihli haritası incelendiğinde, fabrika yapısının aşamalı şekilde oluştuğu ve 1928 yılına kadar fabrikaya ait yapıların çoğunluğunun inşa edildiği görülmektedir. Buna doğrultuda; fabrika ve çevresinde bulunan yapılar ile sosyal hayata dair bilgiler kronolojik sıralamaya göre incelendiğinde;

- Haliç kıyısına Cibali Kapısı ile açılan ve Cibali semtinde kapının hemen yanında 1564 yılında yapılan Sivrikoz Çeşmesi ve Cibali Karakolu yer almaktadır. Cibali Semti'ni 20.yüzyılda ekonomik ve sosyal yönden değiştiren, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası arazisi çevresinde bulunan ve Fatih Sultan Mehmet döneminde yaptırılan Üsküplü Camisi ile Cebe Ali Camisi yapıları da bu çevredeki diğer önemli yapılar arasındadır.

Şekil 3.4. 1900'lü yılların başında fabrika ve çevresinde bulunan önemli yapıların gösterimi¹

¹ 1904 tarihli Goad Haritası altlık olarak kullanılmıştır.

Resim 3.4. Cibali Kapısı ¹ ve Cibali Karakolu (Url-11)

- Cibali, Fener, Balat ve Fatih civarında oturan ve bilhassa kadın işgücünün çalışma yaşamına girmesine öncülük eden fabrika, 19. yy. sonları ve 20. yy. başlarındaki işçi hareketlerinde de ön planda olmuştur (Çulha, 2018). Osmanlı imalat sektöründe tek bir mekânda en fazla kadını istihdam eden fabrika olması açısından da fabrika ayrı bir önem taşımaktadır (Çulha, 2017).

Resim 3.5. Tütün ayrıştırma (Evrard, 1908)-Makine ile sigara sarma (Berggren, 1908)

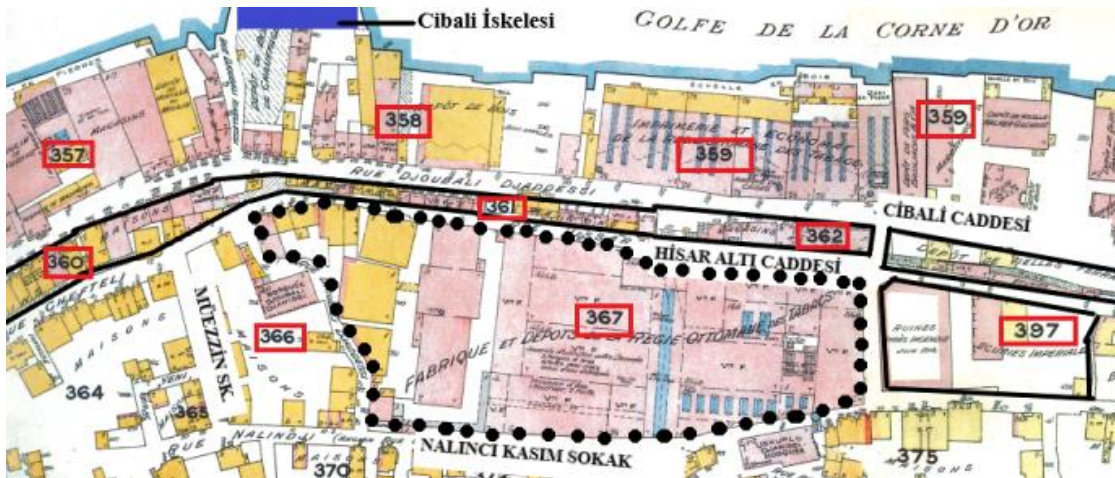
Resim 3.6. Elle sigara paketleme, kadın işçiler (Evrard, 1908)

¹ Fotoğraf, Elif Kılıç tarafından çekilmiştir.

Resim 3.7. Elle sigara paketlenme, erkek işçiler (Evrard, 1908)

- Goad'ın 1914 yılındaki Cibali Bölgesi'ne ait haritaya göre; “ Reji Tütün Fabrikası” kıyı şeridi ve sur içindeki kagir ve ahşap tüm bileşenleriyle büyük bir kompleks halindedir. 367 numaralı ada fabrikaya ait alanı oluştururken, 397 numaralı adada ise henüz tek el ambalaj fabrikasının inşa edilmediği görülmektedir. Buna göre, sur hattı üzerinde 360, 361 ve 362 numaralı adada ev ve dükkânlar; kıyı şeridinde ise 357 numaralı adada un fabrikası; 358-359 numaralı adada baskı işlikleri, kereste ve odun depoları, fırın bulunmaktadır.

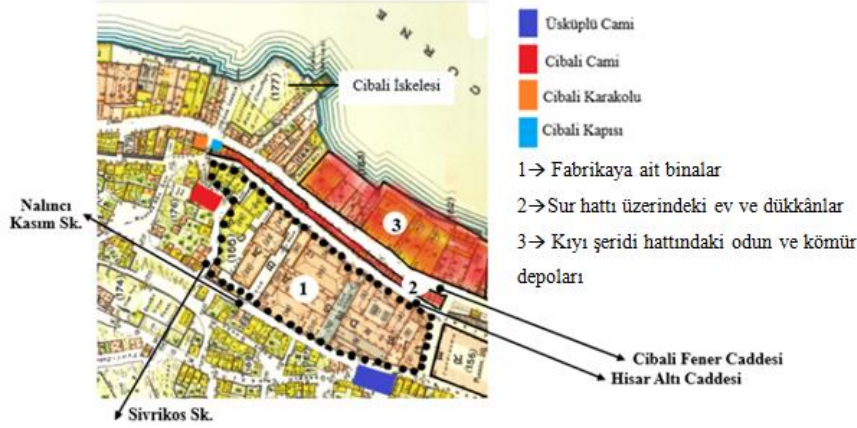

Şekil 3.5. Fabrika ve çevresine ait yapıların gösterimi ¹

- 1928 yılına ait Pervititch Haritası incelendiğinde, 1914 yılındaki Goad'ın haritasına göre yapılar daha ayrıntılı veriler algılanmaktadır. Buna göre; Cibali Karakolu, Cibali Kapısı, Cibali Cami ve Üsküplü Cami bu haritada da okunurken, 1914-1925 yılları arasında yapıldığı düşünülen 156 numaralı adada ‘Tekel Ambalaj Fabrikası’ görülmektedir. Tütün Rejisi kapsamında 3’e ayrılan ve 1. Bölümde ise üretim binaları olarak belirlenen

¹ 1914 tarihli Goad Haritası altlık olarak kullanılmıştır

ve 1’den 27’ye kadar numaralandırılan fabrikaya ait binalar; 2. Bölümde sur üzerinde ev ve dükkânların bulunduğu 28’den 35’e kadar numaralandırılan binalar ile 3. Bölümde ahşap odun ve kömür depolarının bulunduğu 36’dan 45’e kadar numaralandırılan toplam 45 adet yapı yer almaktadır (Alper, 2019).

Şekil 3.6. Fabrika ve çevresine ait yapıların gösterimi¹

- 1960’lı yıllara bakıldığında; Cıbalı’ye asıl kimliğini verenin Tekel İdaresi’nin burada kurulmuş olan Tütün – Sigara Fabrikası ile bu büyük fabrikanın müstemilatı ile işçilerin olduğu düşünülmektedir (Koçu, 1971:3546-3548). Cıbalı Tütün Fabrikası kendi güvenlik birimi, atölyeleri, sosyal tesisleri ve görevlileri, dikim atölyesi, okuma yazma kursu, sağlık birimi, çocuk yuvası, yangın teşkilatı, sendikaları ve yemekhaneleriyle kendi kendine yetebilen sosyal yönüyle de ön plana çıkmıştır, böylece Cıbalı Semti’nin sosyo-kültürel yapısının değişmesinde de önemli bir rol oynamıştır (Alper, 2019).

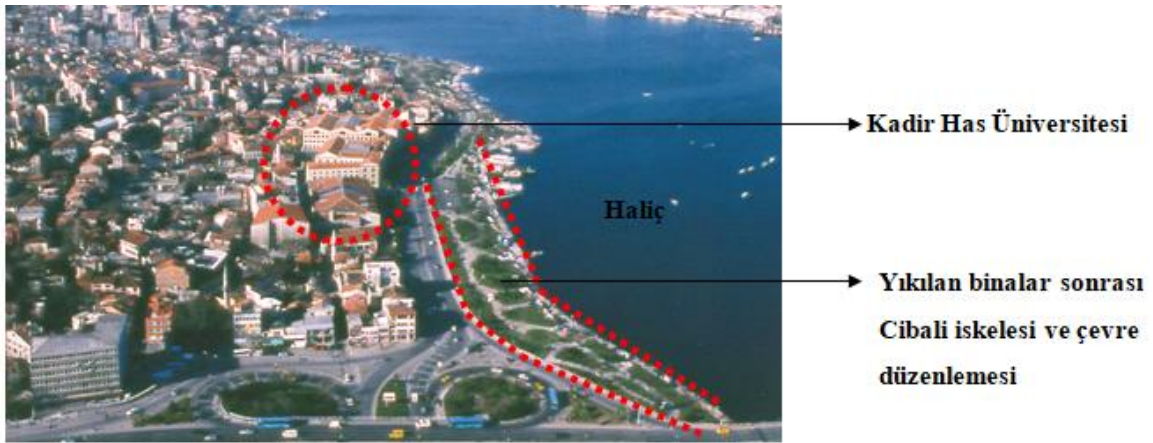

Şekil 3.7. Evrard’a ait fotoğraf ile 1966 yılına ait hava fotoğrafına göre fabrika ve çevresinin durumunun karşılaştırılması

¹ 1928 tarihli 21 numaralı Pervititch Haritası altlık olarak kullanılmıştır.

1908 yılına ait P.Evrard'ın fotoğrafında görülen ve 1928'li Pervititch Haritası'nda bahsedilen (Bkz. Şekil 3.6.) fabrika (1), ev ve dükkânlar (2) ve odun ve kömür depolarına (3) ait yapılardan 1966 yılında çekilmiş hava fotoğrafında ev ve dükkânların (2) kısmi olarak yıkıldığı gözlemlenmektedir.

- 1995'li yıllardan sonra üniversitenin yapımına başlanmasıyla sur hattı ve kıyı şeridi üzerindeki yapıların ise tamamen yıkıldığı ve yıkılan binalar sonrasında Cibali İskelesi ve çevresinde çeşitli düzenlemeler yapılarak, yeşil bir doku yaratılmak istendiği gözlemlenmektedir.

Şekil 3.8. 2002 yılında üniversite ve çevresinin durumu (Alper, 2019)

Fabrikanın kurulduğu tarihlerde yapılan (Bkz. Şekil 3.7) ev ve dükkânlar (2) ile odun ve kömür depolarına (3) ait yapıların ise günümüze kadar ulaşmadığı görülmektedir.

Şekil 3.9. 2011 yılında kampüs ve çevresine ait hava fotoğrafı (Alper, 2019) ve üniversitenin içinden iskele ve çevresine bakış (A)

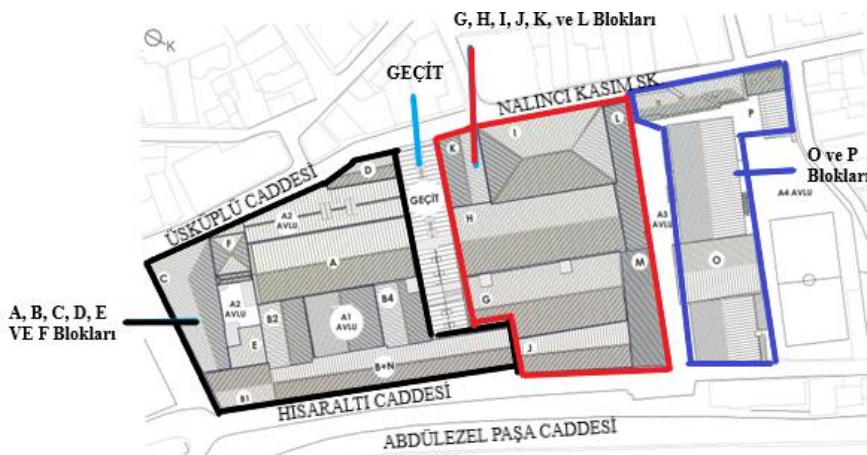
19. yüzyılda savunma işlevini yitirdiği düşüncesiyle yıkılan surlar ise fabrikanın sınırları içinde kalan sur istinat duvarı olarak varlığını sürdürmüş, günümüzde de üniversitenin parseli içinde kalan parçası için rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanarak İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu onayına sunulmuştur (Alper, 2019).

Şekil 3.10. Cibali Kapı ve sur kalıntılarının üniversite parsel sınırları içindeki silueti (Alper, 2019)

3.1.2. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası restitüsyonu, geçmiş kullanımı

Fabrikaya ait haritalar (Goad 1904, 1914 ve Pervititch 1928) ve fotoğraflar (G.Berggren ve P.Evrard) incelendiğinde yapının aşamalı olarak birbirine eklenerek son halini aldığı gözlemlenmektedir. Buna göre, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası avlu ya da geçitlerle birbirine eklenen birkaç yapıdan oluşan; A, B, C, D, E, F blokları bir grup, G, H, I, J, K, L, M blokları bir grup, O ve P blokları ise başka bir grup olarak sınıflandırılan bölümlerden oluşmaktadır.

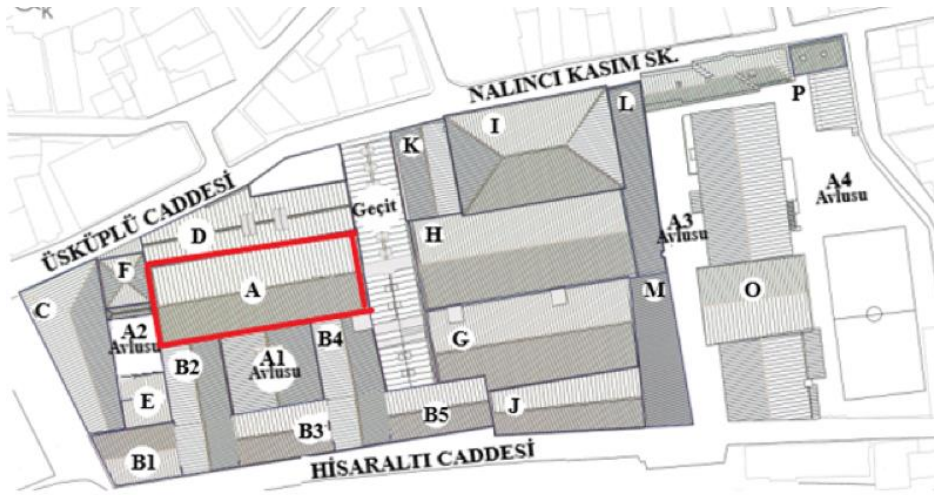
Şekil 3.11. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'ndaki blokların gösterimi¹

¹ 1998 yılına ait rölöve planı altlık olarak kullanılmıştır

“Alper, 2019” ve “Alioğlu ve Alper, 1998”ün yayınladığı ortak makale çalışmasına göre fabrikanın olası yapım aşamaları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

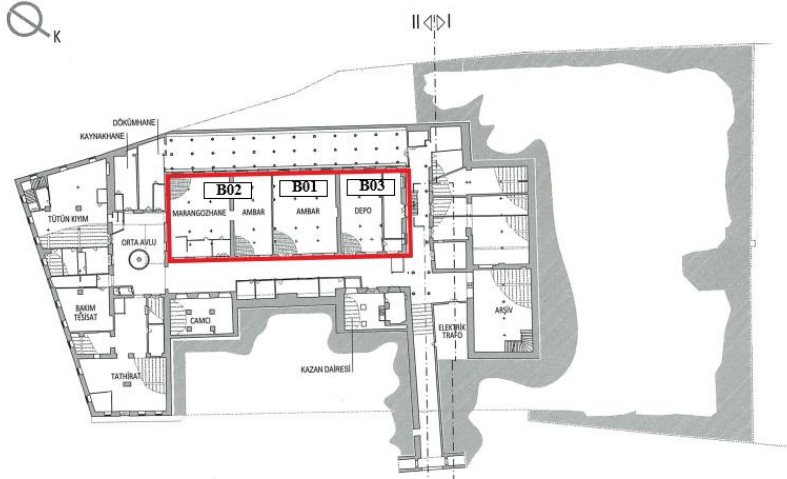
1. Aşama

A Blok'ta kendisine eklenen B, C, D ve F Bloklarının bitişme yüzeylerinde cephe özelliklerinin devam ettirilmiş olması ve iç mekân taşıyıcılarının bu bloklardan farklı olması bu bloğun daha erken tarihte inşa edildiği şeklinde yorumlanmıştır (Alper, 2019).

Şekil 3.12. Fabrikanın olası yapım aşamaları-A Blok

Uzun kenarı Haliç’e paralel olan ve yapı kütlesi x ve y doğrultusunda bir aks sistemine göre oluşturulan A Blok bodrum, zemin ve iki normal kattan oluşmaktadır. Bodrum ve zemin katlarda üçlü mekân kurgusuna (Bkz. Şekil 3.13, Şekil 3.14) (B01-Ambar, B02-Marangozhane ve ambar, B03-Depo ve Z01-Ambalaj, Z02-Ambalaj, Z03-Ambar) sahip bu yapının 1. (101-Tavlama) ve 2. (201-Eski Dokuma) Katlarında bu bölümlenme (Bkz. Şekil 3.15, Şekil 3.16) görülmemektedir (Alioğlu ve Alper, 1998).

Şekil 3.13. A Blok-Bodrum kat rölöve planında B01, B02 ve B03 mekânlarında görülen bölünmeler

Şekil 3.14. A Blok-Zemin kat rölöve planında Z01, Z02 ve Z03 mekânlarında görülen bölünmeler

Şekil 3.15. A Blok-Birinci kat rölöve planında 101 nolu mekânın yekpâre olarak kullanımının gösterimi

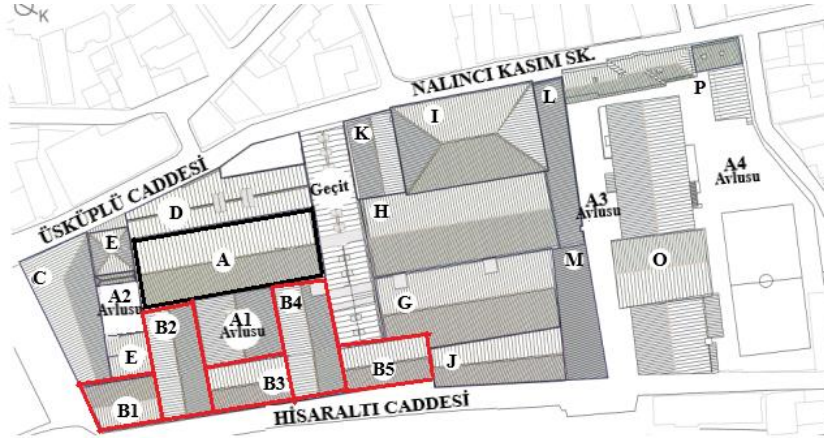
Şekil 3.16. A Blok-İkinci kat rölöve planında 201 nolu mekânın yekpâre olarak kullanımının gösterimi

Yapının beşik çatısının kuzey ve güney cephelerinde alınlıkla sonlandırıldığı bu bloğun strüktürü, taşıyıcı yığma duvar bir kabuk içindeki metal taşıyıcı elemanlardan oluşturulmuştur. Bodrum kat dışındaki katlarda döşemeler ahşap parke ve tavanlar ise ahşap çitallı olarak yapılmıştır. Cephede ise dört yönde bodrum kattan çatıya kadar yükselen düşey çizgilere sahiptir (Alper, 2019).

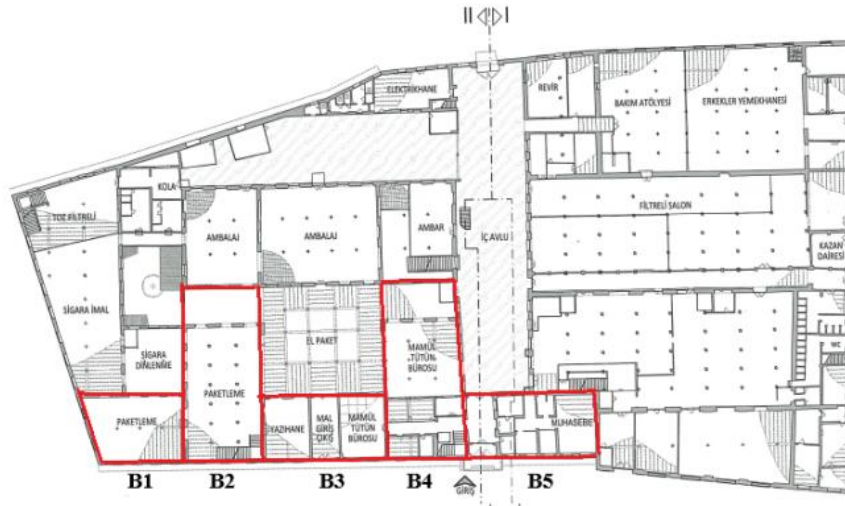
Resim 3.8. A Blok restorasyon öncesinde döşeme ve tavan detayı (A) ile kuzey ve batı cephesindeki düşey çizgilerin gösterimi (B)-(Alper,1998)

2. Aşama

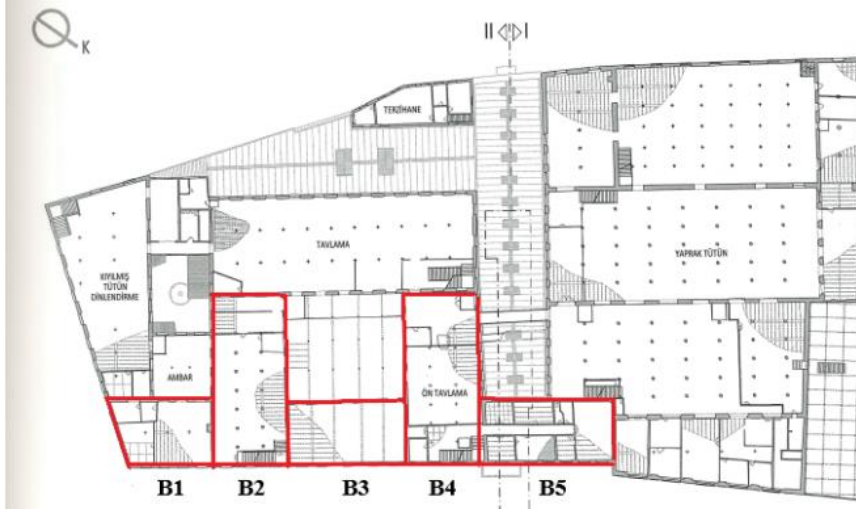

Şekil 3.17. Fabrikanın olası yapım aşamaları-B1, B2, B3, B4, B5 Blokları (Alper, 2019)

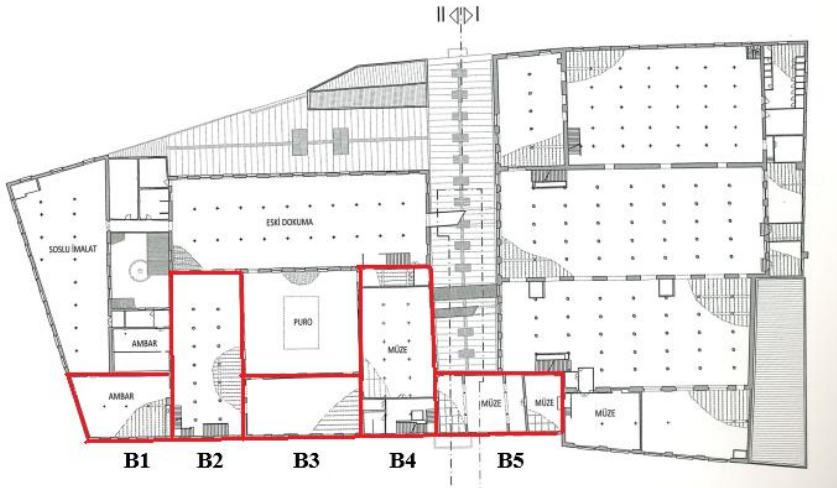
Haliç'e paralel olan B1, B3, B5 dikdörtgen yapı ile bu blokların arasına dik olarak konumlanan B2 ve B4 bloklarından oluşmaktadır. Bu yapılar bodrum, zemin ve 2 normal kat ile sonraki yıllarda eklenen ilave kattan (N) (Bkz. Şekil 3.37) oluşmaktadır. Bodrum katların bir bölümü, B3 zemin kat ve B5 Bloğu (Bkz. Şekil 3.18) 1., 2. katlardaki bölümlenmeler (Bkz. Şekil 3.19, Şekil 3.20) dışında yapıda yekpare mekân kullanımı görülmektedir (Alioğlu ve Alper, 1998).

Şekil 3.18. B1-Paketleme, B2-Paketleme, B3-Yazhane/Mal Giriş Çıkış/Tütün Bürosu, B4-Tütün Bürosu ve B5-Muhasebe-Zemin kat rölöve planındaki mekân organizasyonu

Şekil 3.19. B1, B2, B3, B4 ve B5 Blokları birinci kat rölöve planındaki mekân organizasyonu

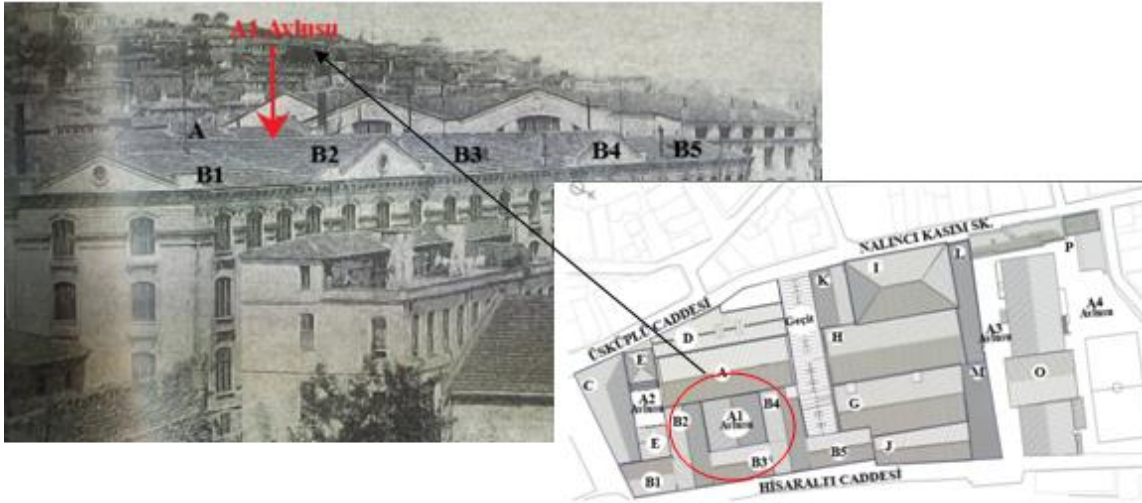

Şekil 3.20. B1, B2, B3, B4 ve B5 Blokları ikinci kat rölöve planındaki mekân organizasyonu

Yapıların strüktürü taşıyıcı yığma duvar bir kabuk içinde metal taşıyıcı elemanlardan oluşmaktadır. B2 ve B4 Blokları A1 Avlusu'nu oluşturacak şekilde eklenmiştir. (Bkz. Şekil.3.21)

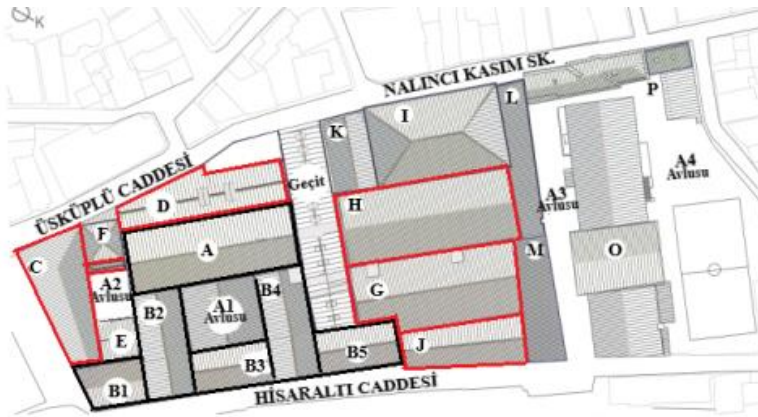

Resim 3.9. B Bloklarında restorasyon öncesi durumlarında strüktürünü gösteren metal taşıyıcı elemanların gösterimi (Alper, 2019)

Şekil 3.21. B Blokları ve B2 ve B4 arasında kalan avlunun konumunun gösterimi¹

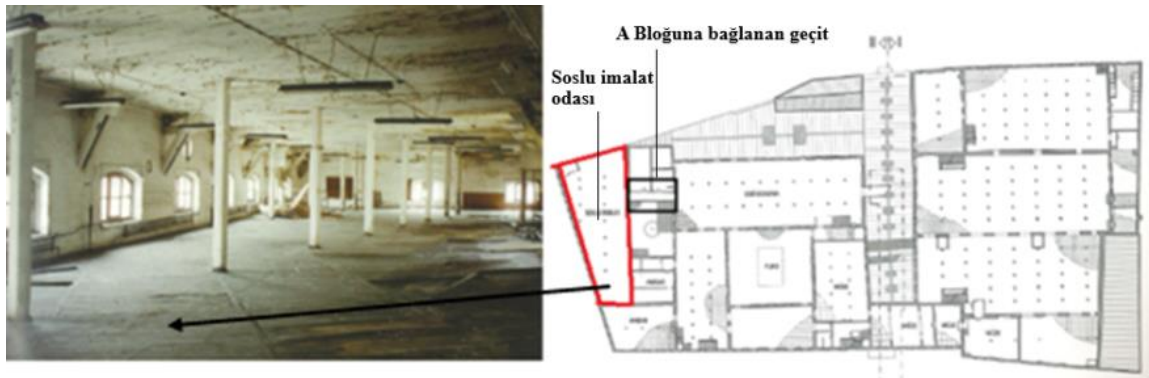
3. Aşama

Şekil 3.22. Fabrikanın olası yapım aşamaları-C, D, G, H, J Blokları ve A2 Avlusunun bir bölümünün kapatılması

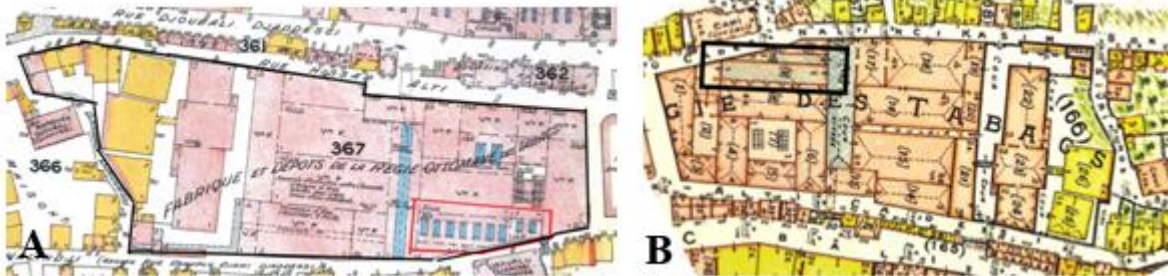
¹ P. Evrard-1908 yılında çekilen fotoğrafı altlık olarak kullanılmıştır.

C Blok, B1 Bloğuna eklenen bodrum, zemin ve çatı katından oluşan; A, B Bloklarına göre daha sade bir tasarımla inşa edilen yapıdır. Ancak cephedeki doluluk boşluk oranlarında ve saçak silmelerinde A ve B Bloklarına benzer şekilde tasarım yapılmıştır. C Blok'un doğu duvarında B Blok'una ait izlerin bulunması bu bloğun daha sonra yapıldığını göstermektedir. C Blok'unun ise A Bloğu ile bağlantı kurması için geçit yapılmıştır. Yapının strüktürü, taşıyıcı yığma duvar bir kabuk içinde metal taşıyıcı elemanlardan oluşmaktadır. Bodrum kat dışındaki döşemelerde ise ahşap parke kullanılmıştır (Alioğlu ve Alper, 1998).

Şekil 3.23. C Blok ikinci kat rölöve planında soslu imalat odası olarak kullanılan mekânda döşeme, strüktür ve geçide dair detayların gösterimi (Alper, 2019)

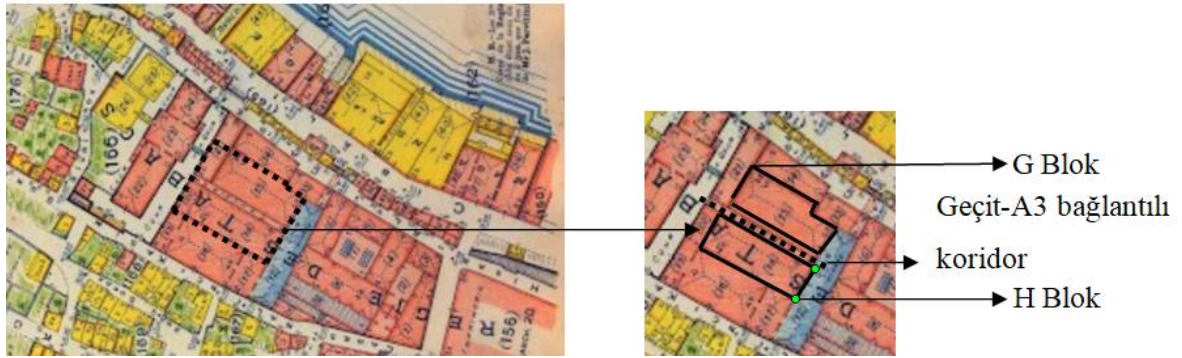
D Blok, parsel sınırına göre düzenlenerek yapılan iki katlı kâgır bir yapıdır. 1914 tarihli Goad haritasında 7 adet aydınlığın yer aldığı tek katlı olan bu bloğun 1928 tarihli Pervititch haritasında bloğun çelik ve cam strüktürlü yine tek katlı olduğu görülmektedir. (Bkz. Şekil 3.24)

Şekil 3.24. D Bloğun 1914 tarihli Goad haritasında (A) ve 1928 tarihli Pervititch haritalarında (B) görünümü

Şekil 3.22 ve 3.23'e ait mimari çizimler M. Alper'in Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği' kitabından alınmıştır.

G ve H Blokları Geçit'in uzun kenarına dik gelecek şekilde ve Haliç'e paralel konumlanan, mimari ve strüktür özellikleriyle birbirine benzeyen, bodrum, zemin, 3 normal kat ve çatı katından oluşan iki adet yapıdır. 1928 tarihli Pervititch haritasında H Blok zemin katındaki koridorun Geçit ile A3 Avlusu'nu birbirine bağladığı görülmektedir. Bu katta koridorun dışında kalan alanlar ve diğer kat planları yekpare mekânlar olarak tasarlanmıştır (Alioğlu ve Alper, 1998). Yapı strüktürü, taşıyıcı yığma duvar bir kabuk içinde metal taşıyıcı elemanlardan oluşmaktadır. Bodrum ve zemin kat döşemeleri sert zeminden, diğer kat döşemeleri ise ahşap kaplamadan oluşmaktadır (Alper, 2019). G ve H Blokları Berggren ve Evrard'ın fotoğraflarında yer almaktadır ve G Bloğunun B5 Bloğunu sararak yapılmış olması bu yapının daha sonra yapıldığını göstermektedir.

Şekil 3.25. 1928 tarihli Pervititch haritasına göre G ve H Bloklarının durumu

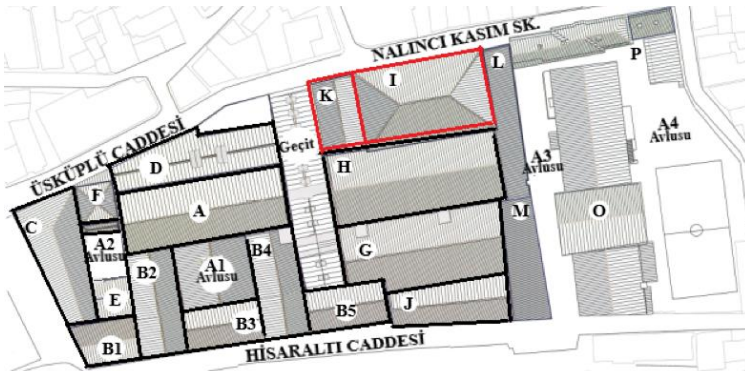
Resim 3.10. G ve H Blokları cephelerine ait görseller (Alper, 2019)

B Blok ile farklı doğrultuda açışal olarak konumlanan J Blok zemin, üç normal ve çatı katından oluşmaktadır. Üst örtüsü G, H ve I Blokları gibi üst örtüsü beşik çatı olarak tasarlanan J Blok mimari planlarında kısmi bölmeler olsa da (zemin, 1. ve 2. Katlarda) yapının tüm kat planları yekpare mekânlar (3. ve 4. Katlar) olacak şekilde tasarlanmıştır. Yapının strüktürü taşıyıcı yığma tuğla dış duvarlar içinde metal taşıyıcı elemanlardan oluşmuştur. Üst örtüsü beşik çatı olarak tasarlanan yapı, B5 ve G Blokları tarafından sarıldığı için kuzeyde ve doğuda cephe oluşturabilmiştir. (Bkz. Şekil.3.26) İlerleyen dönemlerde yapılan kat eklemelerinde ise G Blok doğu cephesindeki doluluk-boşluk oranlarına, plasterlerine, çatı katındaki kat silmesi ile B Blok'tan ise plaster yüksekliği referans alınarak tasarlanmıştır (Alioğlu ve Alper, 1998).

Şekil 3.26. J Blok restorasyon öncesinde B5 ve G Blokları tarafından sarıldığı için açığa çıkan kuzey ve doğu cephelerinin gösterimi (A) ile J Blok'a ait iç mekân görseli (B)- (Alper, 2019)

4. Aşama

Şekil 3.27. Fabrikanın olası yapım aşamaları-K ve I Bloklarının eklenmesi

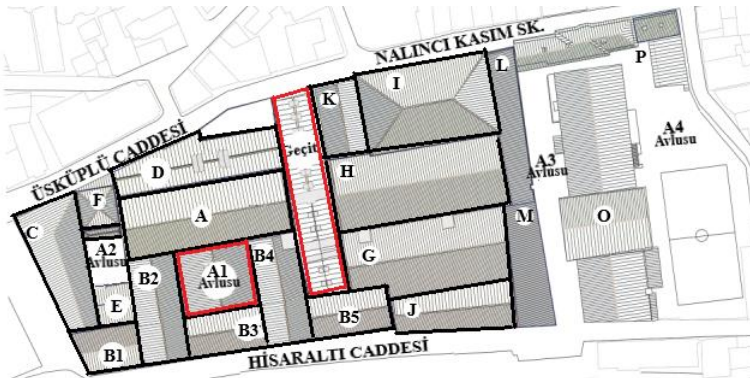
1914 tarihli Goad haritasında K Blok 3.5 kat, I Blok beş katlı gösterilirken, 1928 tarihli Pervititch haritasında K ve I Blokları dörder katlı olarak gösterilmiştir. Batı yönde cephe verecek şekilde düzenlenen zemin, 3 normal ve çatı katından oluşan I Bloğun, Berggren ve Evrard'ın fotoğraflarında kuzey ve güney cephelerine alınlık verecek şekilde beşik çatı olarak görülürken; 1928 tarihli Pervititch haritasında I Blok kırma çatı olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.30. 1908'de P. Evrard'a ait fotoğrafta beşik çatı olarak görünen I Bloğun 1928'deki Pervititch haritasında kırma çatı olarak gösterilmesi

Yapının strüktürü taşıyıcı yığma tuğla dış duvarlar içinde metal taşıyıcı elemanlardan oluşan bu yapıda zemin kat döşemesi sert zeminden oluşurken, diğer katlar ahşap kaplamadan oluşmaktadır (Alioğlu ve Alper, 1998).

5. Aşama

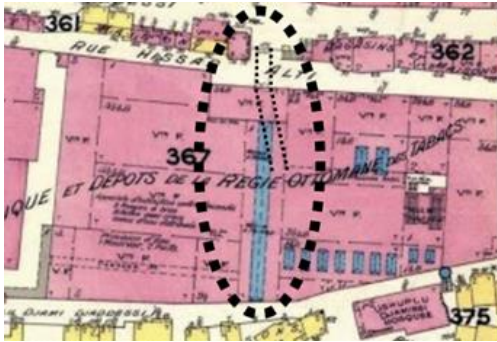
Şekil 3.31. Fabrikanın olası yapım aşamaları-Geçit üst örtüsü ve A1 avlu üst örtüsü

Fabrikanın doğu ve batı girişlerini birbirine bağlayan Geçit'in Berggren'a ait fotoğrafta zemin döşemesinin kısmi olarak bodrum katta yer aldığı ve yer yer köprülerin olduğu (Bkz. Şekil.3.32) görülmektedir (Alper, 2019).

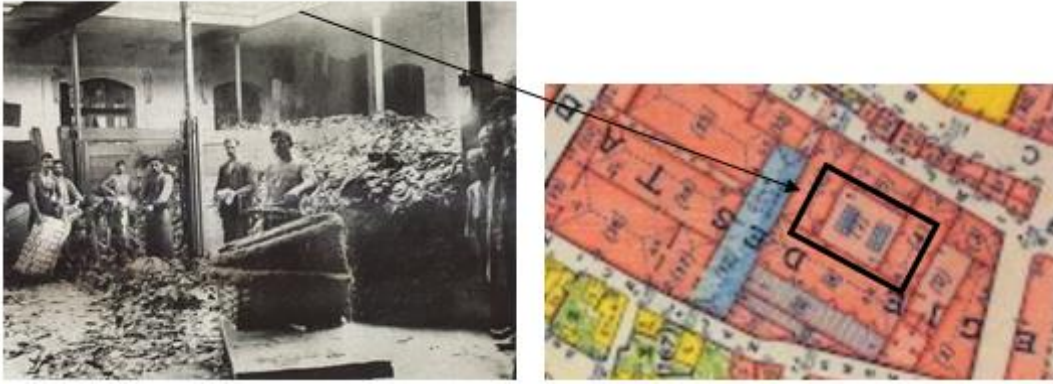
Şekil 3.32. 1900’lü yılların başında çekilmiş G. Berggren’e ait fotoğrafta Geçit’te görünen köprü ve merdivenler

Goad ve Pervititch haritalarında dikkat çeken nokta ise Geçit’in bodrum katından B5 Bloğunun altından Hisaraltı Caddesi’ni geçen bir tünel ve sur üzerine açılan bir kapı ile Cibali Caddesi’ne bağlanmasıdır.

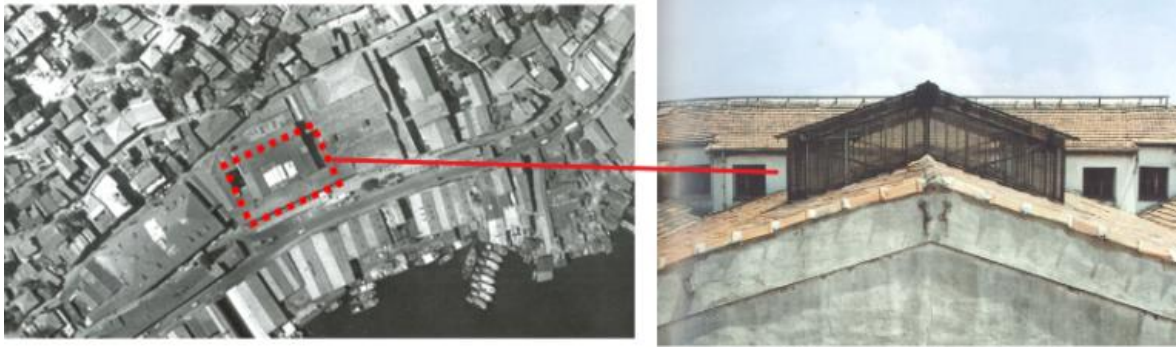

Şekil 3.33. 1914 Goad haritası ve 1928 Pervititch haritasında Geçit mekânının Hisaraltı ve Cibali Caddeleri’ne bağlandıklarını gösteren görseller

İlk aşamada B2 ve B4 Bloklarının oluşturduğu A1 Avlusu üstü açık avlu olarak kullanılmıştır. Pervititch haritasında iki dikdörtgen ışıklık bırakılacak şekilde sundurma örtü ile kapatılan üst örtünün Evrard’ın fotoğrafında da A1 Avlusu’na ait fotoğrafta gelen yoğun ışık bunu kanıtlamaktadır. Ancak 1966 yılına ait hava fotoğrafı incelendiğinde bu iki açıklığın tek bir açıklığa dönüştürüldüğü; 1980’li yıllarda fabrika çalışanlarından elde edilen bilgilere göre ise bu avlunun tüm katlarda kapalı mekânlara dönüştürüldüğü söylenebilmektedir (Alper, 2019).

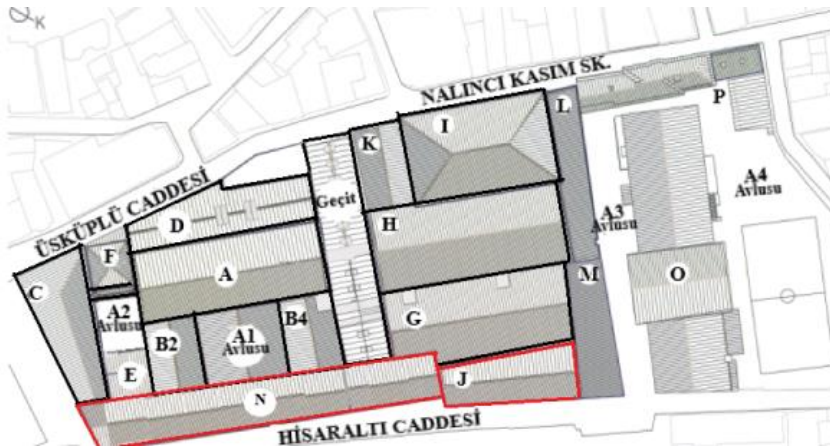

Şekil 3.34. 1908 P. Evrard'ın fotoğrafında A1 Avlusu'na gelen ışık ve 1928 tarihli Pervititch haritasında bulunan iki dikdörtgen ışıklık

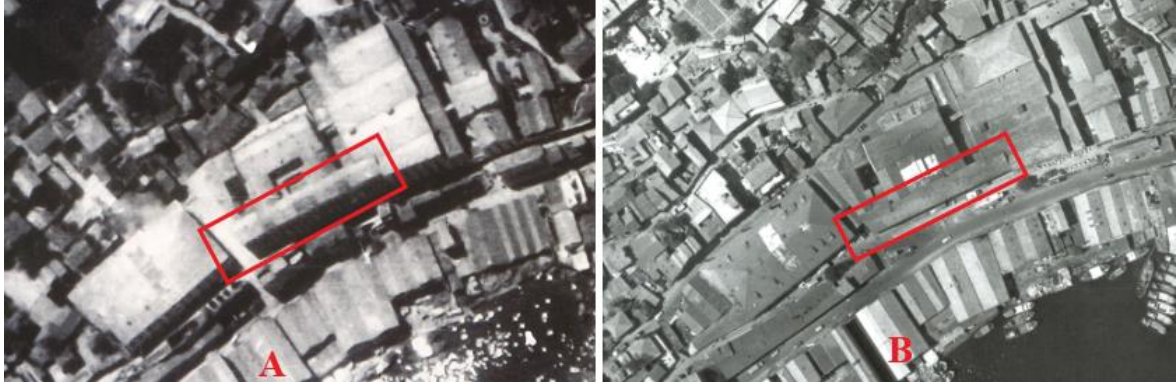
Şekil 3.35. Fabrikaya ait hava fotoğrafında A1 Avlusu'nun gösterimi (1966) ve restorasyon öncesi A1 Avlusu'na ait çatı ışıklığı

6. Aşama

Şekil 3.36. Fabrikanın olası yapım aşamaları-N Blok (B1, B2, B3, B4 ve B5 Blokları) ve J Blok (Alper, 2019)

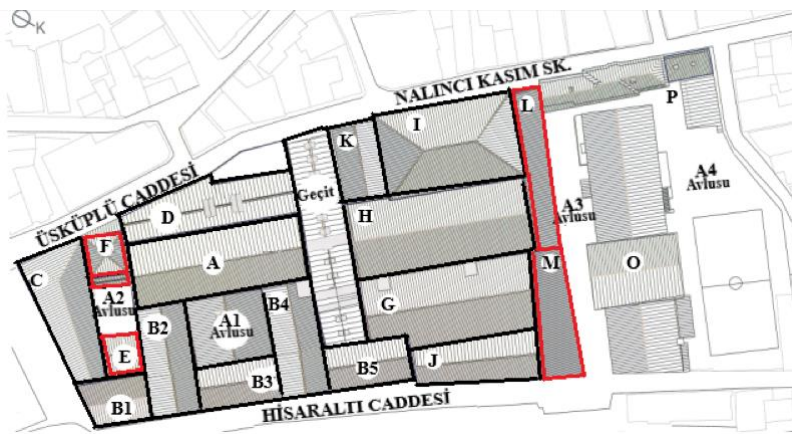
B1, B2, B3, B4 ve B5 Blokları olarak inşa edilen ancak ilerleyen dönemlerde bu blokların doğu cephesinin özgün hali bozularak ilave kat eklenerek oluşturulan N Blok 1928 tarihli Pervititch haritasında görülmesine de 1940 ve 1960'lı yıllarda çekilen hava fotoğrafında görülmektedir.

Şekil 3.37. 1940 (A) ve 1960 (B) yıllarında çekilen iki hava fotoğrafında eklenen ilave kat N'nin gösterimi (Alper, 2019)

3. Aşamada inşa edildiği düşünülen J Blok, 1914 tarihli Goad haritasında tek katlı olarak görünmekte iken, 1928 tarihli Pervititch haritasında beş katlı olarak gösterilmiştir, bu da yapıya 1914-1928 yılları arasında kat ilavesi yapıldığını göstermektedir.

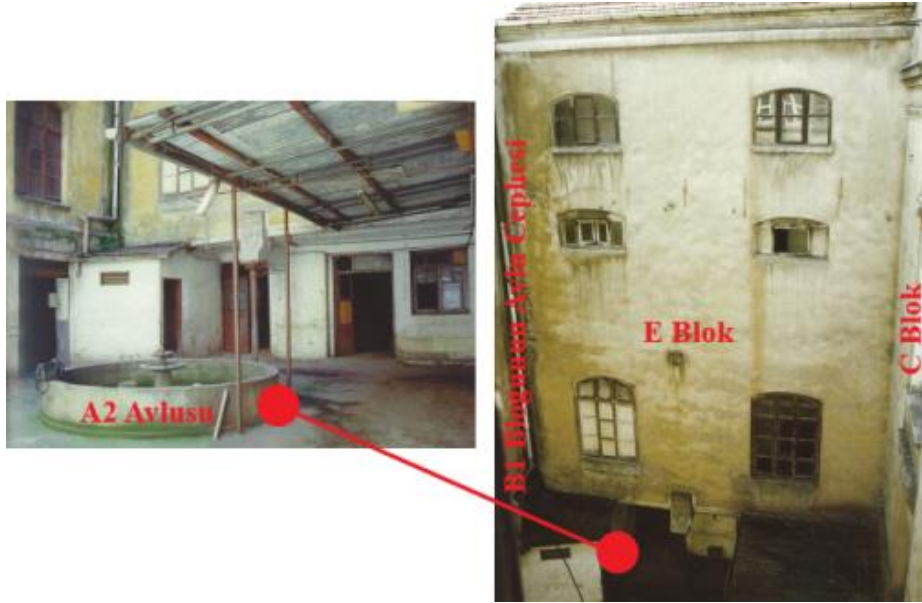
7. Aşama

Şekil 3.38. Fabrikanın olası yapım aşamaları-A2 Avlusu güney bölümüne eklenen E ve F Blokları ile L-M Blokları (Alper, 2019)

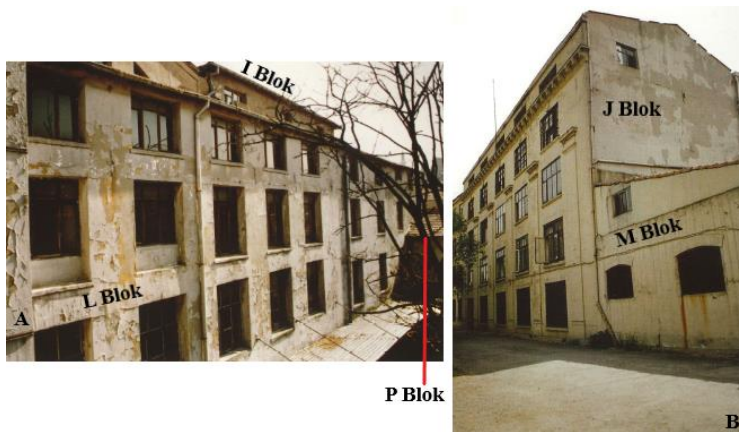
E ve F Bloklarından, E Blok A2 Avlusu'na B1 bloğunun avlu cephesine eklenilerek yapılmıştır ve 1914 tarihli Goad haritasında iki katlı kâgir bir yapı olarak görülürken, 1928

tarihli Pervititch haritasında ise üstü sundurma ile kapatılmış avlu olarak ve bordum, zemin ve iki katlı bir yapı olarak görülmektedir. F Blok'ta 1914 tarihli Goad haritasında tek katlı kâgir olan bu blokta buhar kazanlarının yer aldığı görülmektedir. F Blok'ta aynı zamanda bu iki bloğa (C ve A Blokları) hizmet eden ıslak hacimler de yer almaktadır (Alper, 2019).

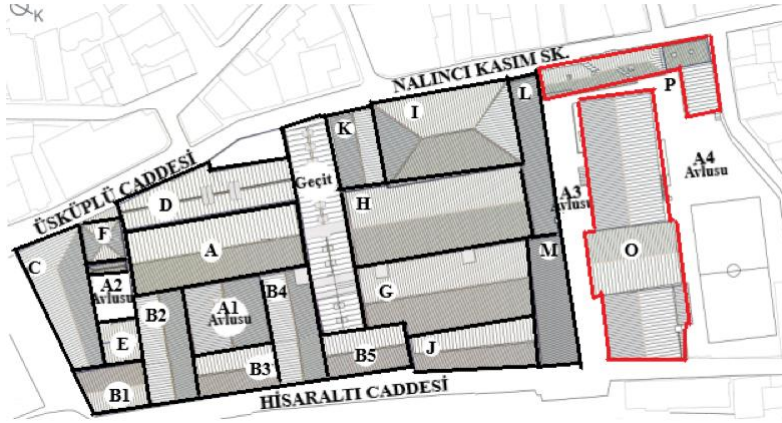
Şekil 3.39. Restorasyon öncesi E Blok ve etrafındaki blokların gösterimi (Alper, 2019)

H ve I Bloğun kuzey cephesine bitişik olarak konumlanan L Blok, zemin ve üç normal kattan oluşurken; M Blok ise G ve J Bloklarının kuzey cephesine bitişik olarak yapılan tek katlı bir yapıdır. Goad ve Pervititch haritalarında üç katlı olarak gösterilen M Bloğunun kuzey cephesinde pencere, silme, saçak gibi bir mimari eleman bulunmamaktadır (Alper, 2019).

Şekil 3.40. L Blok ve etrafındaki yapılarla (A), tek katlı M Bloğun (B) gösterimi (Alper, 2019)

O ve P Blokları mevcut yapılara A3 ve A4 avlusu ile bağlanan kâgir yapılardır, O Bloğu sonradan eklenen betonarme strüktür ile tüm özgün niteliklerini kaybetmiştir. Parselin kuzey sınırında yer alan P Blok ise tek ve iki katlı kâgir üç yapıdan oluşmaktadır (Alper, 2019).

Şekil 3.41. Mevcut yapılara A3 ve A4 avluları ile bağlanan O ve P Bloklarının gösterimi (Alper, 2019)

Şekil 3.42. P Bloğuna ait görsellerin gösterimi (Alper, 2019)

Fabrikadan eğitim yapısına geçiş

1967 yılına kadar bölgenin en çok tütün üretimi yapan fabrikası olan (Çulha, 2018) Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, 1980'den sonra uygulanmaya başlayan liberal ekonomi politikalarından etkilenmiş ve bu doğrultuda üretim ilk aşamada yavaşlatılmış sonrasında ise durdurulma sürecine girmiştir (Ayık, 2018).

22 Mart 1985'te fabrikanın bir kısmı Tekel tarafından müze olarak kullanılmaya başlanmasıyla ve binanın mülkiyetinin Tekel'e değil de, Maliye Bakanlığı'na ait olduğunun belirlenmesiyle müze boşaltılmış ve fabrikadaki makinelerin çağa ayak

uyduramadığı düşüncesiyle 1994 yılında üretimi durdurulan fabrika, 1995'te tamamen terk edilmiştir (Köksal ve Kargın, 2004:434).

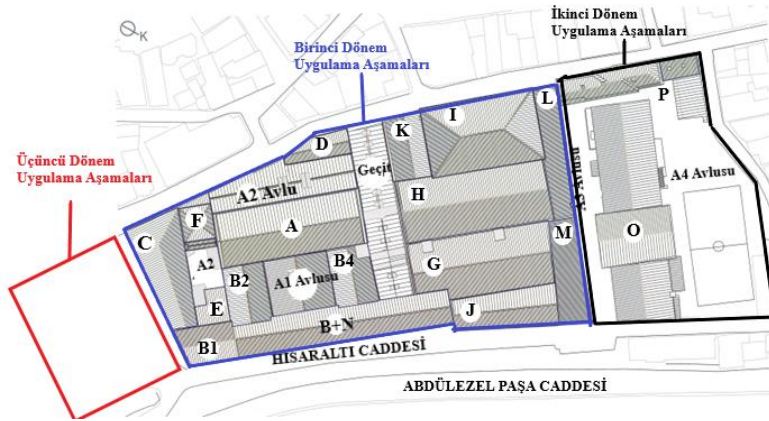
1884 yılında H. Aznavur ve A. Vallaury tarafından tütün, sigara ve puro üretimi amacıyla inşa edilen ve yıllar içinde çeşitli müdahaleler geçirerek orijinal planı değişen fabrika, bilimsel restorasyon ilkeleri doğrultusunda 1998 yılında Mehmet Alper önderliğinde başlayan ve fabrika yapılarının özgün kimliklerinin korunarak ve çeşitli mimari eklerle zenginleştirilerek 2002 yılında Kadir Has Üniversitesi'ne dönüştürülmesiyle yeniden işlevlendirilmiştir (Çulha, 2017). Sonuç olarak kendi tarihine “Reji Binası” olarak başlayan yapı, Genç Cumhuriyet’e “Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası” olarak hizmet verirken günümüzde ise tarihsel kimliğinin ve mimari özelliklerinin korunduğu bir eğitim kurumu olarak hizmet vermekte (Kadir Has Üniversitesi [KHAS], B.t) ve kent yaşamına katılarak varlığını devam ettirmektedir.

3.1.3. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası restorasyonu

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın Kadir Has Üniversitesi'ne dönüşümünde özgün mekân örgütlenmesinin ya da orijinal izlerin korunması hedefiyle yapılan restorasyon çalışmasında dönem eklerinin özgün üslup, boyut, strüktür ve malzeme özellikleri korunarak yeniden değerlendirilmesi hedefiyle yola çıkılmıştır. Bu doğrultuda Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın Kadir Has Üniversitesi'ne dönüşümü sürecinde öngörülen temel ilkeler şu şekildedir:

- “Yapıda dönemin üslup, malzeme ve teknik özelliklerini taşıyan bölümler yıkılmadan kullanılmış ve globe lambalar, tütün renkli duvarlar gibi çeşitli detaylarla yapının orijinal haline gönderme yapılması,
- Yapının ana mimari planının korunması ve restorasyon felsefesi doğrultusunda strüktürüne, taşıyıcı malzemelerine, mekansal kurgusuna dokunulmadan bölüntülerle eğitim yapısına çevrilen yapıda işlevi doğrultusunda en az müdahale ilkesinden yola çıkılarak hareket edilmesi,
- Bugünkü teknolojiye cevap veremeyen malzemelerin atılmadan sergilenmesi ve teknik, tesisat, teçhizat ve donanım yönünden güncel teknoloji takip edilerek malzeme ve sistemlerin kurulması,
- Geçmişteki depremlerle hasar gördüğü düşünülen yapının olası depremlere karşı strüktürel konsolidasyon ve güçlendirme çalışmalarının yapılması,
- Özgün hali sonrasında yapıya eklenen bazı yapıların ayıklanması, bazıları için ise yeni önerilerin getirilmesidir (Alper, 2004:34).”

Bu doğrultuda da işlev değişikliği ile beraberinde gelen mimari ve teknik donanımların, yapının özgünlüğünü zedelemeyen yapılmasına ve bununla birlikte bu müdahalelerin yeni bir dönem eki niteliği taşımasına dikkat edilmiştir ve yapının restorasyon süreci üç aşamada tamamlanmıştır (Alper, 2019):

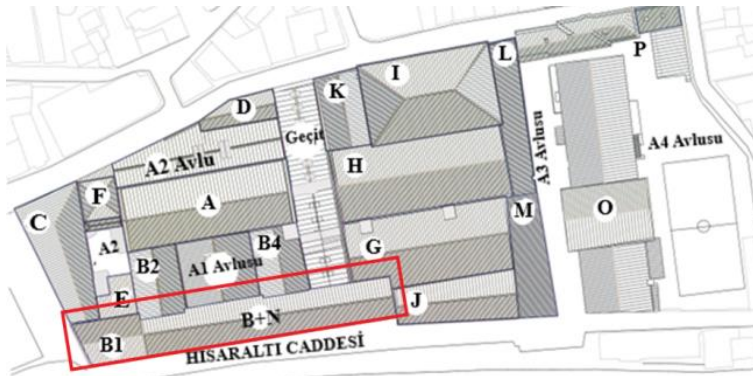

Şekil 3.43. Birinci, ikinci ve üçüncü dönem restorasyon aşamalarının hangi yapılarda yapıldığının 1998 yılına ait rölöve planı üzerinden gösterimi

Birinci dönem uygulama aşamaları

Birinci aşamada öncelikle hasar durumunun araştırılması ve zemin güçlendirmelerinin yanında yapılan arkeolojik kazı çalışmaları ile yapıda liberasyon (niteliksiz muhdes¹ eklerden ayırma) çalışmaları yürütülür. Buna göre;

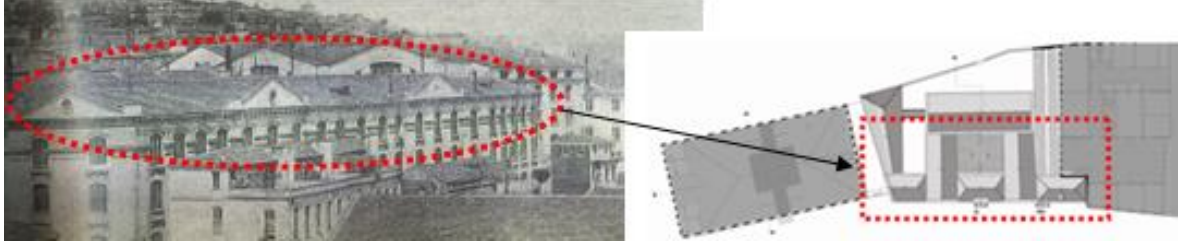
B Blok cephesinin üzerine inşa edilen 6000 m²'lik ilave kat N Bloğun kaldırılması

Şekil 3.44. 1998 yılına ait mevcut rölöve planında ilave kat N Bloğun durumu

1.Muhdes: Yapının özgün biçimlerine uygun olmayan sonradan yapılmış bölümler

Şekil 3.43 ve 3.44'e ait mimari çizimler M. Alper'in Cıbalı Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği' kitabından alınmıştır.

Şekil 3.45. P. Evrard'a ait fotoğrafta B Bloklarının durumu ve restorasyon sonrasında özgün haline getirilen blokların mevcut mimari çatı planında gösterimi

Şekil 3.46. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası Haliç cephesi restorasyon öncesi (Alper, 1998) N Blok ve restorasyon sonrası Haliç Cephesi'nde kaldırılan N Blok (Alper, 2019)

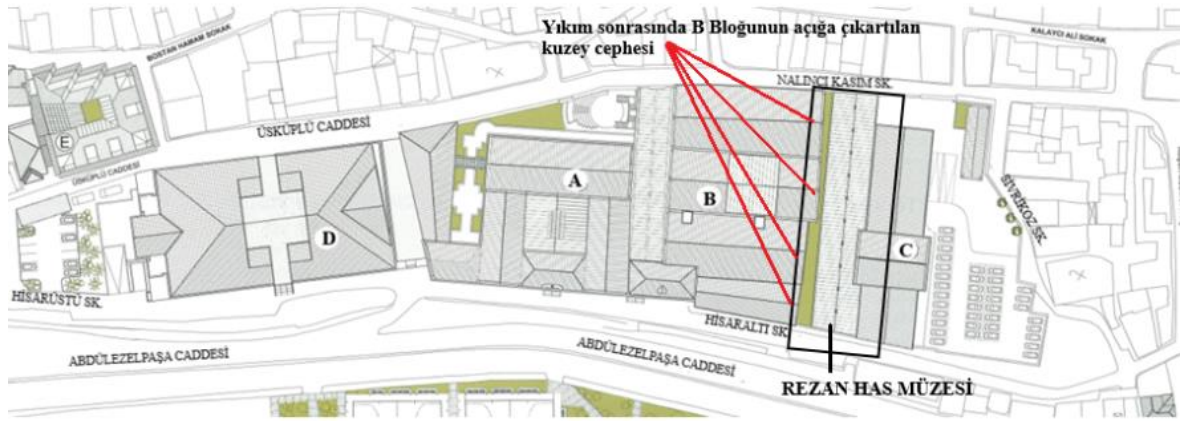
G, H, I Bloklarının kuzey cephelerini kapatacak şekilde eklenen M, L Bloklarının kaldırılması

1928 yılında L ve M Blokları arasında görülen ve A3 Avlusu'na bağlanan koridorun 1998 yılındaki rölöve planında tamamen kaldırıldığı, restorasyon çalışması aşamasında ise L ve M Blokları tamamen kaldırılarak yeni kullanımda B Bloğunu C Bloğuna ekleyen Rezan Has Müzesi olarak kullanıma açılmaktadır. Böylece eski kullanımda G, H, I Blokları olan ve yeni kullanımda B Bloğu haline getirilen yapının kuzey cephesi açığa çıkartılmıştır.

Şekil 3.47. 1928 tarihli Pervititch haritasında ve 1998 yılında Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'na ait rölöve planında L ve M Bloklarının durumu

Şekil 3.45'e ait mimari çizim M. Alper'in Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği' kitabından alınmıştır.

Şekil 3.48. Restorasyon sırasında yıkılan L ve M Blokları sonrası açığa çıkan G, H ve I Bloklarının (yeni kullanımda B Blok) kuzey cepheleri ¹

Şekil 3.49. Restorasyon sırasında açığa çıkan görseller (Alper, 2019)

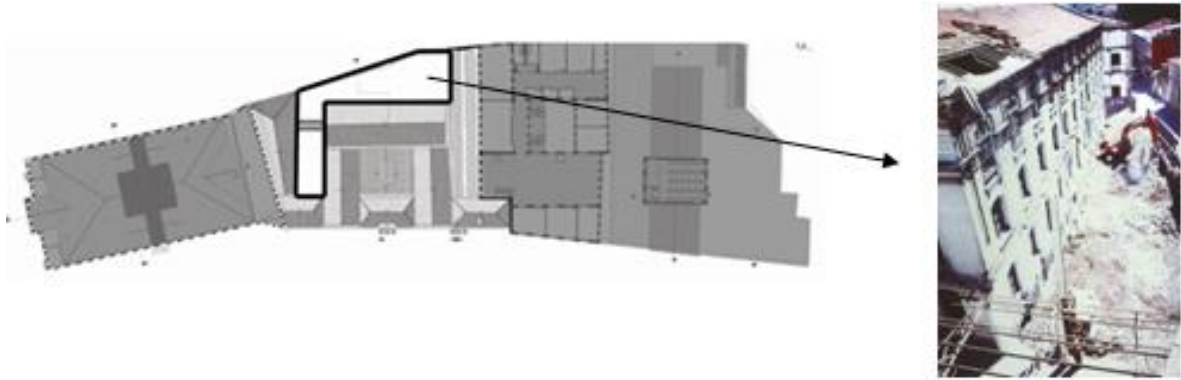
A2 Avlusu içindeki E, F ve D yapılarının kaldırılması

Fabrikanın olası yapım aşamalarında D,E ve F Blokları ile A2 Avlusunun durumu daha önce belirtilmişti. 1998 yılına ait rölöve planına bakıldığında ise A2 Avlusunun kısmi olarak boşaltıldığı görülmektedir. Ancak restorasyon sırasında A2 Avlusu'nun bütünlüğünü sağlamak adına A Blok batı cephesine bitişik muhdes D Bloğu ile A, B, C Bloklarına sonradan bitişerek yapılan E, F Bloklarının pencere, kapı, silme ve saçak gibi mimari öğeleri tahrip ettiği gerekçesiyle bu bloklar da kaldırılmıştır.

¹ Şekil 3.48 Kadir Has Üniversitesi'nin 2009 yılında çizilen vaziyet planından M. Alper'in Cıbalı Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği' kitabından alınmıştır.

Şekil 3.50. 1928 tarihli Pervititch haritasında ve 1998 yılında Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'na ait rölöve planında D, E ve F Blokları ile A2 Avlusu'nun durumu

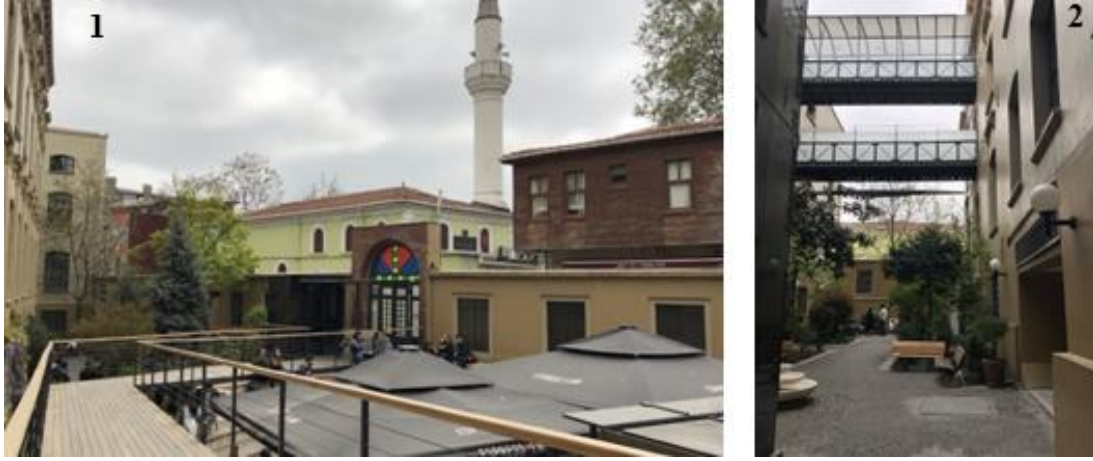

Şekil 3.51. Restorasyon sonrasında yıkılan D Blok ile A2 Avlusunun boşaltılması sonrası açığa çıkan A Blok cephesi ve yıkım çalışmalarına ait görsel (Alper, 2019)

Şekil 3.52. Restorasyon sonrası yıkılan D Blok ve A2 Avlusunun yeni kullanımı

Şekil 3.50 ve 3.52'ye ait mimari çizimler M. Alper'in Cıbalı Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği' kitabından alınmıştır.

Resim 3.11. Şekil 3.52 ‘de gösterilen 1 ve 2 noktalarından dış bahçe ve avluya bakış ¹

Zemin iyileştirme ve güçlendirme çalışmalarının yapılması

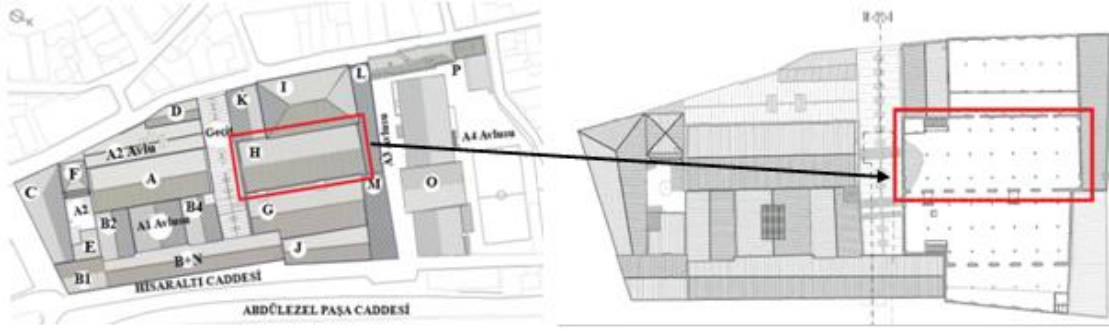
Yapının uzun yıllar kullanılan bir sanayi yapısı olması ve 17 Ağustos ile 12 Kasım 1999 depremlerinde aldığı hasarlar nedeniyle yapılan çalışmalar sonucunda çeşitli strüktürel güçlendirme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucu yapılan tüm uygulamalarda strüktürel güçlendirme elemanlarının görünür olmasına dikkat edilmiştir (Alper, 2019).

Restorasyonun birinci aşamasında yapılan diğer çalışmalardan biri de fabrika yapısına yapılan ‘yeni ek’ çalışmalarıdır. Bunlar:

H Blok’a eklenen iç avlu

Fabrikanın depolama alanları olarak kullanılan ve yekpare mekânlar olarak tasarlanan bütün fabrikasının en büyük yapısı olan H Bloğu, uzun kenarlarında I, K ve G Bloklarıyla birleşen ve iki kısa kenarından ışık alabilen bir mekândır. Bu bloktaki mekânların dolaşım ve ışık sorununu çözebilmek, yeni işleve uyum sağlayacak mekânlar yaratmak adına yedi aksa bölünmüş H Blok’unun üç aksı boşaltılarak kare bir avlu (Bkz. Şekil.3.54) oluşturulmuştur. Her katta döşemeleri taşıyan döküm sütun sıralarından biri korunmuş ve avluda bulunan çelik merdivenlerin kolları korunan sütuna mesnetlenmiştir. Böylece özgün mekânın izleri korunmuştur ve taşıyıcı elemanlar sergilenmiştir (Alper, 2019).

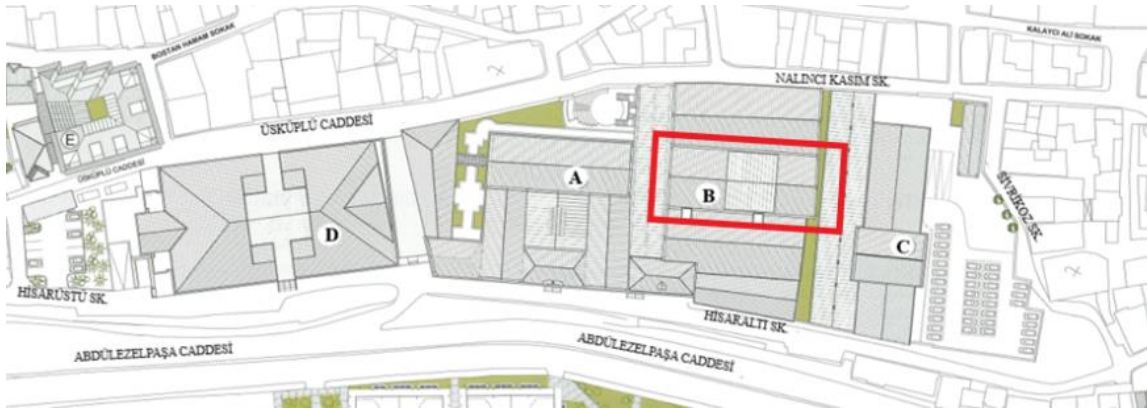
¹ Fotoğraflar, Elif Kılıç tarafından çekilmiştir.

Şekil 3.53. Fabrikaya ait vaziyet planı rölövesinde H Bloğu ve 4. Kat rölöve planında H Bloğu'na ait iç mekân strüktürünün gösterimi

Şekil 3.54. Restorasyon sırasında H Blok'u içinde boşaltılan üç aks ve oluşturulan iç avlunun ikinci kat mimari planında gösterimi ve iç avluya ait görsel ¹

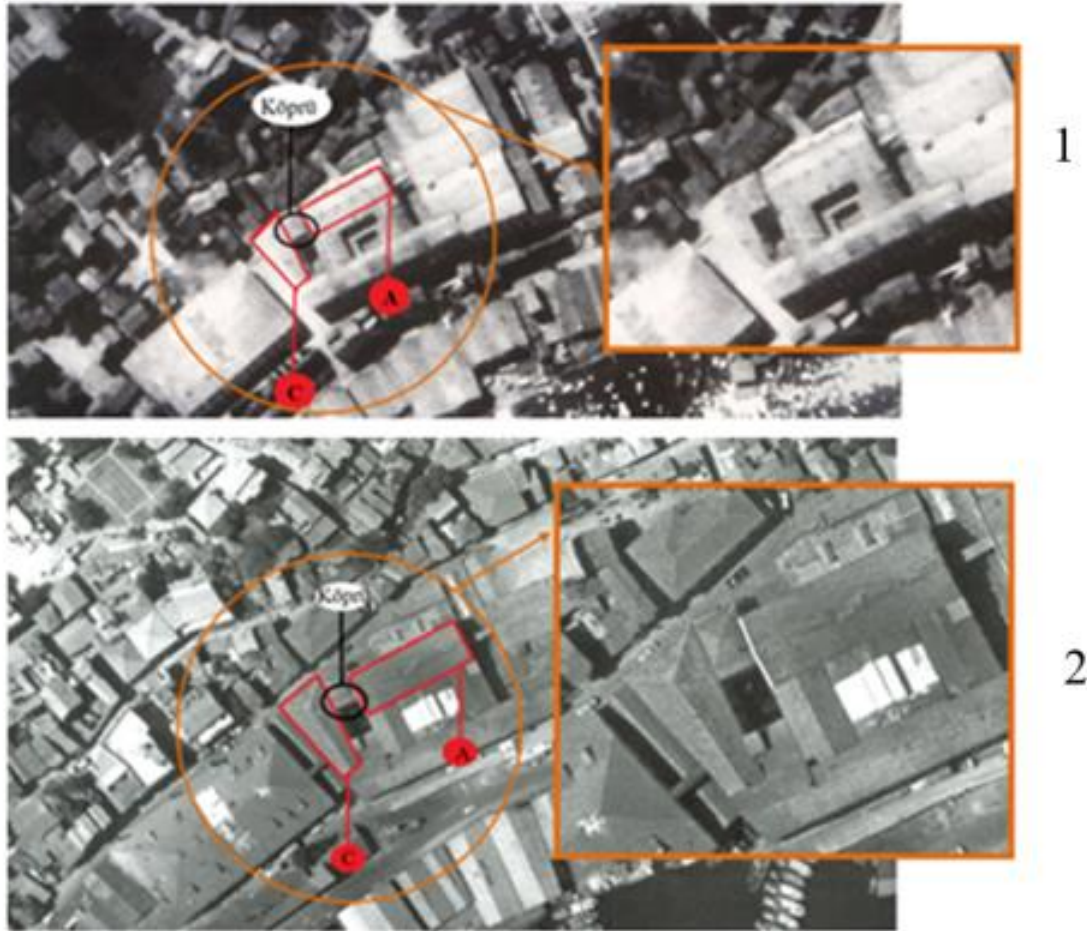
Şekil 3.55. Restorasyon sonrasında B Blok olarak işlevlendirilen yapıdaki üstü camla örtülü çatı detayının gösterimi

¹ Fotoğraf, Elif Kılıç tarafından çekilmiştir.

Şekil 3.53, 3.54 ve 3.55'e ait mimari çizimler M. Alper'in Cıbalı Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği' kitabından alınmıştır.

A ve C blok arasındaki köprü

Goad ve Pervititch'in haritalarında A ve C Blokları arasında işaretlenen köprünün 1940 ve 1960'lı yıllardaki hava fotoğraflarına bakıldığında F Blok'un inşası sonrasında bina içindeki bir koridora dönüştüğü görülmektedir. Bu doğrultuda köprünün yeni bir tasarım ve çağdaş malzemelerle yapılarak yeni dönem eki olarak inşa edildiği söylenebilir (Alper, 2019).

Şekil 3.56. 1940 (1) ve 1960'lı (2) yıllarda çekilen fabrikaya ait iki hava fotoğrafında F Blok inşası sonrası koridor olarak kullanılan "Köprü" mekânının durumu (Alper, 2019)

Şekil 3.57. Restorasyonun birinci dönem uygulama aşaması sonrası bloklara verilen işlevlerin gösterimi (Url-6)

Restorasyonun birinci dönem uygulama aşaması sonunda fabrikaya ait bloklar işlevsel olarak aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır:

A Blok: Oditoryum ve kütüphane,

B ve C Blok: Yönetim, akademik ve idari birimler, öğretim üyesi yemekhanesi,

G, H, I, J, K Blokları: Öğrenci mekânları (derslikler, lokanta, kafe)

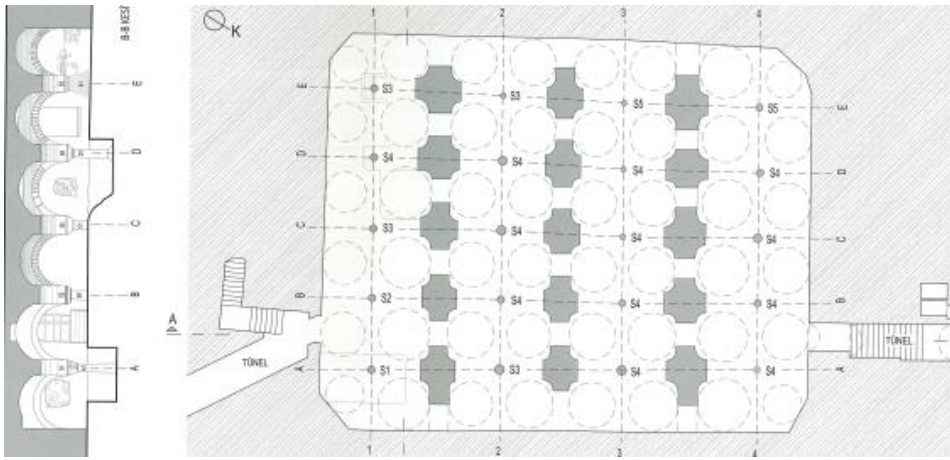
Fabrikanın üçüncü grup yapılarından biri olan O Blok, 1948 yılında (işçilerin beton kirişler üzerine yazdıkları tarih) kâgir dış duvarlar korunarak betonarme strüktüre dönüştürülür ve böylece dış kabuk içinde yeni bir bina elde edilir (Alper, 2019).

Resim 3.12. O Blok güney cephesi ve iç mekânların restorasyon öncesi durumları, 2000 yılına ait görseller (Alper, 2019)

İkinci dönem uygulama aşamaları

Restorasyonun ikinci dönem uygulama aşamasında ise betonarme taşıyıcı sistem kaldırılarak çelik elemanlarla yeni bir strüktür sistemi inşa edilir. Arkeologlar eşliğinde yapılan temel kazısı sırasında ise temel seviyesinde Osmanlı dönemi hamam kalıntısına ve O Blok orta avlusunun (A4) altında yer aldığı bilinen Bizans sarnıcına bağlanan geçit de ortaya çıkarılmış ve temel ayakları arasındaki alanın yeni işlevinde müze olarak kullanılmasına karar verilmiştir (Alper, 2019).

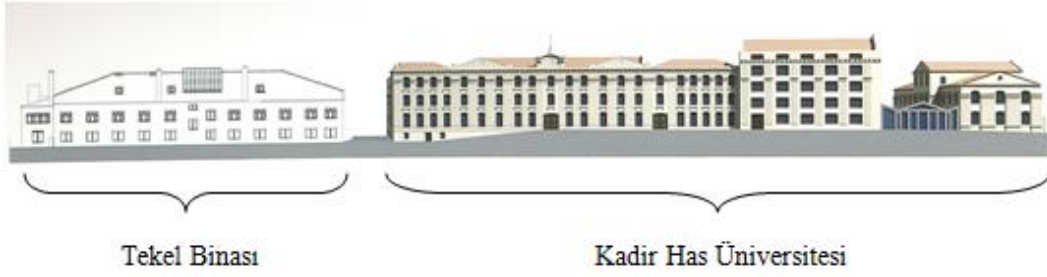

Resim 3.13. Cibali sarnıcına ait rölöve planı (Alper, 2019)

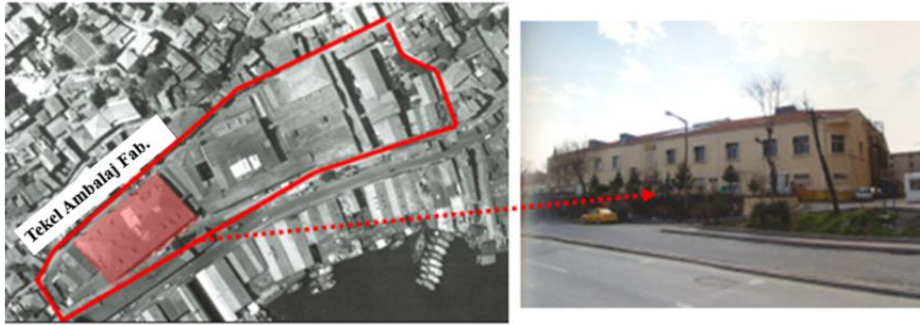

Resim 3.14. Cibali sarnıcına ait iç mekânlar (Alper, 2019)

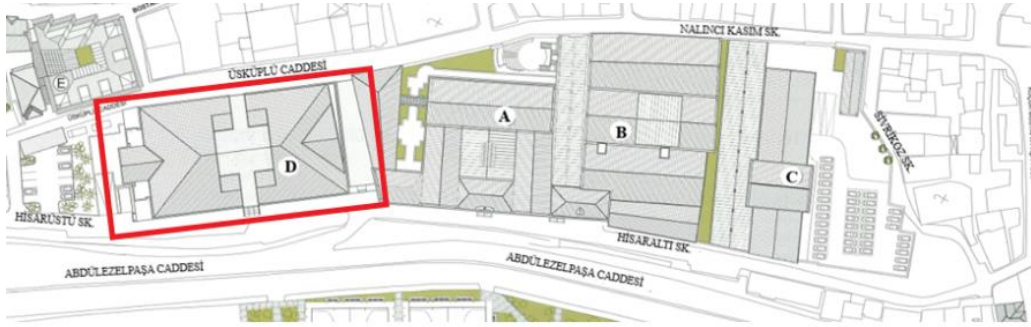
Kadir Has Üniversitesi'yle birlikte O Blok C Blok'u olarak kullanıma açılmış ve kazı sonrası elde edilen temel düzeyi Rezan Has Müzesi olarak kullanılırken, C Blok zemin ve 1. Kat Güzel Sanatlar Fakültesi olarak işlevlendirilmiştir. Eski kullanımdaki A3 Avlusu

Şekil 3.60. Tekel Binası ve Kadir Has Üniversitesi restorasyon öncesi mevcut durumu- Haliç cephesi görünüşü (Alper, 2019)

Şekil 3.61. 1966 yılına ait fabrika kompleksine ait hava fotoğrafında Tekel Ambalaj Fabrikası'nın konumu (Url-7) ve 2005 yılında fabrikanın görünümü (Alper, 2019)

Şekil 3.62. Restorasyon sonrası vaziyet planında Kadir Has Üniversitesi Eğitim ve Kültür Merkezi'nin gösterimi

Bu doğrultuda tarihi yapının cephe ayrıntılarıyla yarışmayan, kat planlarındaki doluluk-boşluk düzeni ile önceki yapıdan izler taşıyan ancak yapıldığı dönemin teknolojisini öne çıkaracak mekân örgütlenmesi, çelik taşıyıcı sistem, malzeme kullanımını önde tutan bir yapı inşa edilmiştir.

Şekil 3.58 ve 3.62'ye ait mimari çizimler M. Alper'in Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği' kitabından alınmıştır.

Bu bağlamda da kütüphane, bilgisayar laboratuvarı, seminer odası, misafir öğretim üyesi odaları, toplantı ve sergi salonları, oditoryum gibi mekânları barındıran bir kültür merkezi binası yapılmıştır (Alper, 2008).

Resim 3.16. Tekel binası restorasyon öncesi ve sonrası (Alper, 2019)

D Blok bodrum, zemin kat ve iki kattan oluşan bir yapıdır. Zemin kattaki iç bahçe üzerinde yükselen orta boşluk üst katların galerileriyle çevrilmektedir. Birinci katta bulunan ofislerin bir bölümü bahçeye bakmakta ve uzun kenardaki koridorlar giriş aksının üzerindeki köprülerle bağlanmaktadır (Alper, 2019).

Şekil 3.63. Kadir Has Üniversitesi mevcut zemin kat mimari planında A noktasından bakıldığında iç avlu, ofis ve köprülerin konumu¹

Resim 3.17. Restorasyon öncesi Tekel Binası D Blok ve restorasyon sonrası D Blok mekânları (Alper, 2019)

¹Fotoğraf, Elif Kılıç tarafından çekilmiştir.

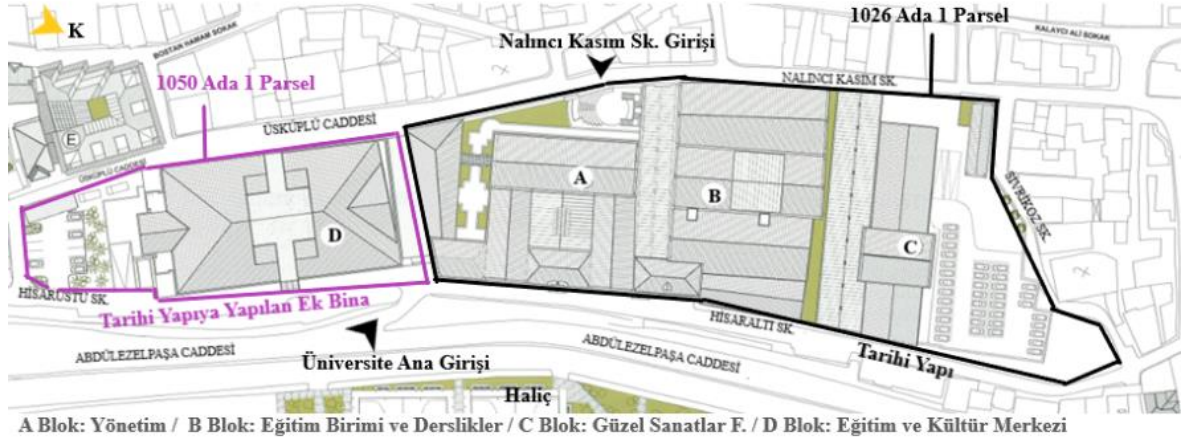
Resim 3.18. Restorasyon sonrasında verilen yeni işlevle Kadir Has Üniversitesi Eğitim ve Kültür Merkezi cephe görünüşleri (Alper, 2008)

3.2. Kadir Has Üniversitesi Mevcut Mekânsal Organizasyon

Kadir Has Üniversitesi Cibali Kampüsü'nün mevcut konumunda, 1026 No'lu ada 1 parsel: A Blok (Yönetim), B Blok (Eğitim Birimi ve Derslikler), C Blok (Güzel Sanatlar Fakültesi) ve Rezan Has Müzesi'nin olduğu yapıları kapsarken; 1050 No'lu ada 1 parsel ise D Blok Ek Bina-Eğitim ve Kültür Merkezi'ne ait yapıdan oluşmaktadır.

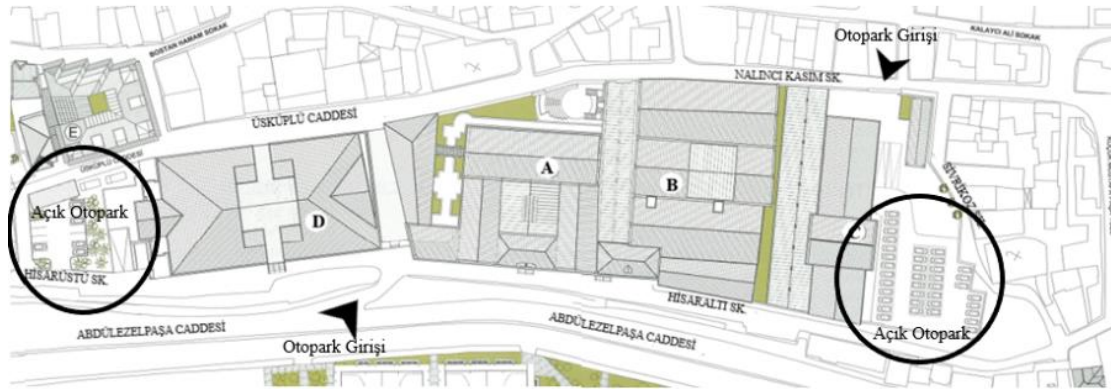
Cibali Tütün ve Fabrikası, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 16.09.1997 gün ve 3618 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir, üç dönem uygulama süreci geçiren ve restorasyon çalışmaları sonucunda 2002 yılında eğitim kurumu olarak hizmete açılan (Alper, 2019) Kadir Has Üniversitesi binasının mevcut mekânsal organizasyonu aşağıdaki gibidir:

Yapı, Haliç'e paralel olarak ve ana girişi kuzey doğu cephesinden olacak şekilde konumlanmıştır. Üniversitenin Abdüleziz Paşa Caddesi'nden aldığı ana girişle yapı 2 bölümden oluşacak şekilde ayrılabilir. 1. Tarihi yapıya yapılan ek bina ve 2. Tarihi yapıdır. Bloklar arasındaki bağlantılar köprü ve geçitlerle sağlanmaktadır. Her bir geçit hem dışarıdan girişi olacak şekilde hem de bloklar arası bağlantıyı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Yapı Nalıncı Kasım Sokak'tan öğrencilerin kontrollü geçişini sağlayan bir girişe daha sahiptir. Bu giriş, öğrencilerin ortak olarak kullandığı mekânlara ulaşımı daha kolay sağlamaktadır. Verilen yeni işlevlerle A Blok-Yönetim, B Blok-Eğitim Birimi ve Derslikler, C Blok-Güzel Sanatlar Fakültesi, D Blok-Eğitim ve Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.64. Üniversite ve çevresine vaziyet planı üzerinden genel bakış

Cibali ve çevresi tek yönlü ve dar sokakların bulunduğu bir semttir. Dolayısıyla yapının çevresinde otopark problemi bulunmaktadır. Ancak yapıda C Blok ve D Blok'un yanındaki alanlar açık otopark olarak kullanılırken (Bkz. Şekil 3.65); D Blok bodrum kat ise kapalı otopark olarak kullanılmaktadır (Bkz. Şekil.3.66).

Şekil 3.65. Has Üniversitesi vaziyet planında açık otoparkların gösterimi

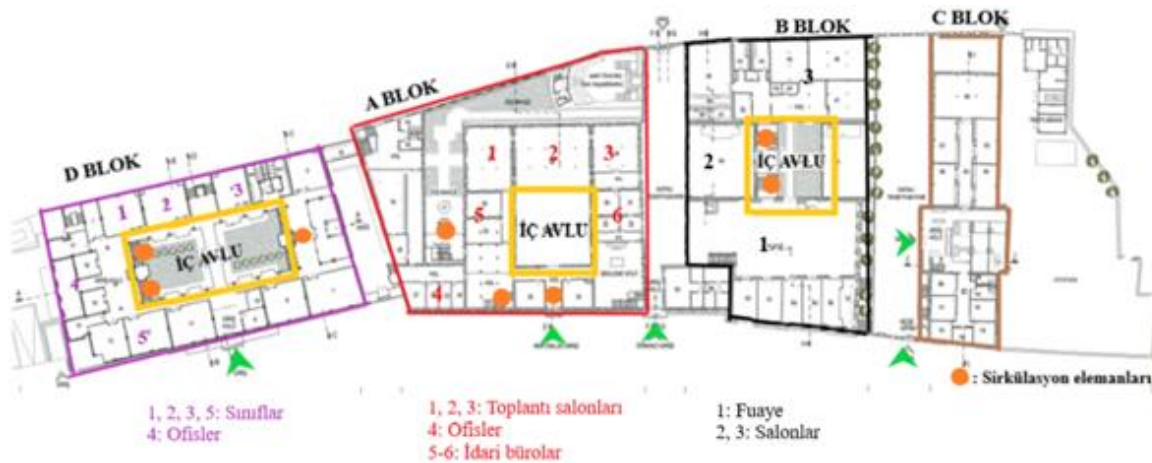
Şekil 3.66. Kadir Has Üniversitesi D Blok bodrum kat planında otopark ve sığınak olarak kullanılan mekânın gösterimi

Kadir Has Üniversitesi'nde bloklar arasındaki bağlantıyı sağlayan geçitler ise öğrencilerin ortak kullanım alanları olacak mekânlar şeklinde düzenlenmiştir. D Blok'u A Blok'una ve A Blok'unu B Blok'una bağlayan geçitler kafe olarak kullanılırken; B Blok ile C Blok'u birbirine bağlayan geçit ise Rezan Has Müzesi olarak kullanılmaktadır. Bu geçitler hem dışarıdan girişi olan hem de bloklar arası bağlantıyı sağlayan önemli elemanlardır.

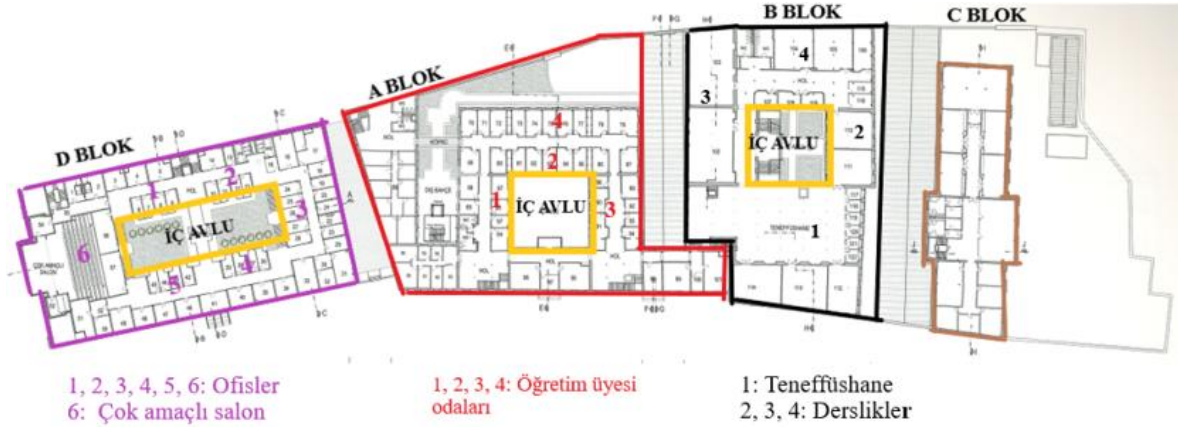

Şekil 3.67. Kadir Has Üniversitesi vaziyet planı üzerinden bloklar arası bağlantıyı sağlayan köprü ve geçitlerin gösterimi

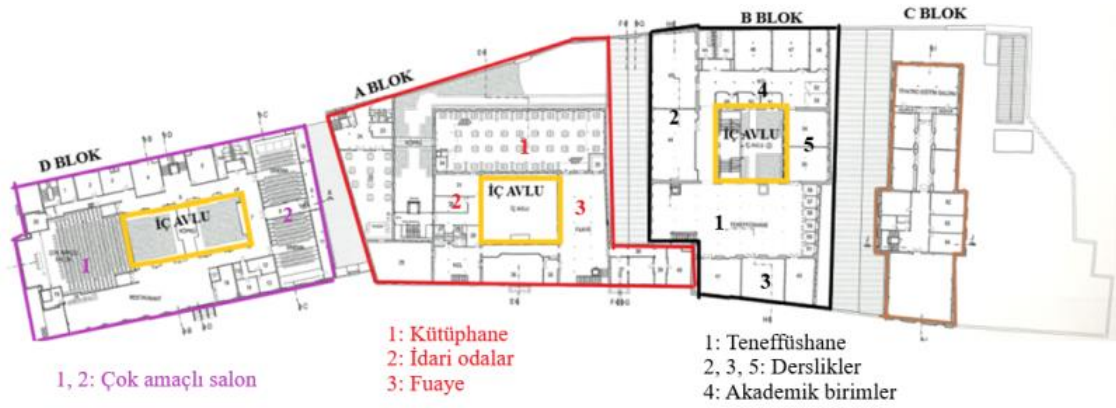
Kadir Has Üniversitesi mimari planlarında; A, B ve D Bloklarında yaratılan “iç avlu” mantığına göre mekânlarda düzenleme yapıldığı görülmektedir. Buna göre D Blok'taki ofis ve sınıflar, A Blok'taki yönetim birimleri ve B Blok'taki laboratuvarlar, salonlar, teneffüşhaneler iç avluya bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Böylece avluda bulunan düşey sirkülasyon elemanları ile kullanıcıların üniversite içerisindeki en çok kullanılan mekânlara erişimi kolayca sağlanabilmektedir.

Şekil 3.68. Kadir Has Üniversitesi zemin kat planına ait mekân organizasyonun şematik gösterimi

Şekil 3.69. Kadir Has Üniversitesi birinci kat planına ait mekân organizasyonun şematik gösterimi

Şekil 3.70. Kadir Has Üniversitesi ikinci kat planına ait mekân organizasyonun şematik gösterimi

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası; geçirdiği mekânsal değişim ve dönüşümle yeniden işlevlendirilerek kullanılan önemli endüstriyel miras yapıları arasında yer almaktadır. Bu dönüşüm sürecinde tarihi yapının bozulma nedenleri araştırıldıktan ve teşhis edildikten sonra onarım sürecine geçildiğinde, her ne kadar özgün dokuya en az müdahale ilkesine göre hareket edilmiş olsa da verilen işlev, ihtiyaçlar, mekânın bulunduğu durum doğrultusunda; bazı mekânların eski kullanıma ait öğeleri yeni kullanıma taşıyabilme potansiyeli olsa da bazı mekânların tamamen veya kısmen yenilenmesi gerekmektedir. Fabrikanın eğitim kurumuna dönüşmesi sürecinde incelenen restitüsyon, restorasyon ve

mevcut mekânsal organizasyon aşamaları sonrasında mekânlar “ işlev, strüktür, malzeme, cephe, makineler” bileşenleri üzerinden incelenmiş ve bu bileşenlerin ne ölçüde yeni kullanıma taşınıp taşınmadığı ve bu doğrultuda tarihselliği ne derecede barındırıp barındırmadığına dair bir analiz yapılmıştır.

Kadir Has Üniversitesi’nin yeniden işlevlendirilme süreci sonrasında, mevcut yeni kullanımların/mekânların kişilerde uyandırdığı heyecan ve kullanım memnuniyetini ölçmeye yönelik soruların sorularak kullanıcılarla röportaj yapıldığı bu çalışmada seçilen mekânlar bu bilgiler ışığında mekânlar üç ana grupta toplanmıştır:

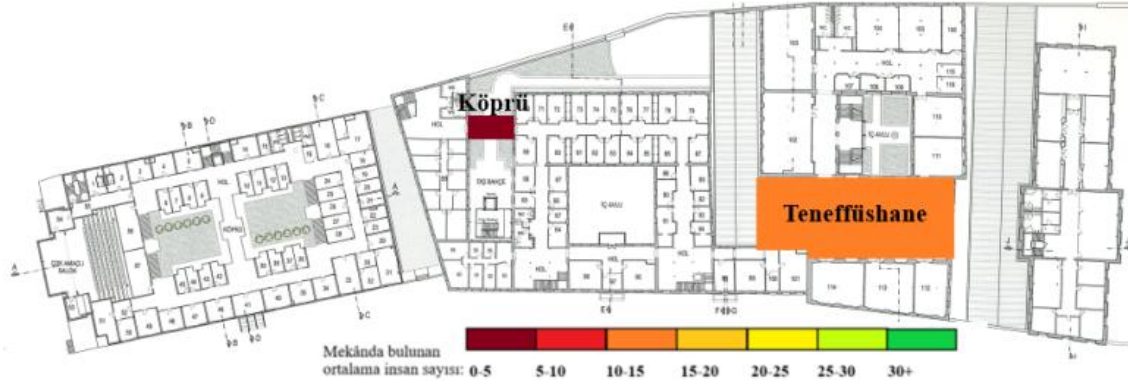
- “İşlev, strüktür, malzeme, cephe, makineler” bileşenleri üzerinden tarihsel ve kültürel sürdürülebilirliğin en fazla sağlandığı mekânlar: Tarihi Mekânlar;
- “İşlev, strüktür, malzeme, cephe, makineler” bileşenleri üzerinden yapının eski kimliği göz önünde bulundurularak yeni mekâna bu özelliklerin kısmen aktarıldığı: Tarihi Niteliği Sınırlı Olan Mekânlar;
- “İşlev, strüktür, malzeme, cephe, makineler” bileşenleri üzerinden hareketle eski kullanıma öykünerek çağdaş eklerle donatılarak yeni tasarımların yaratıldığı: Tarihe Öykünen Mekânlar.

3.3. Araştırmada Kullanılacak Mekânların Sınıflandırılması, Tarihi, Tarihi Niteliği Sınırlı ve Tarihe Öykünen Mekânlar

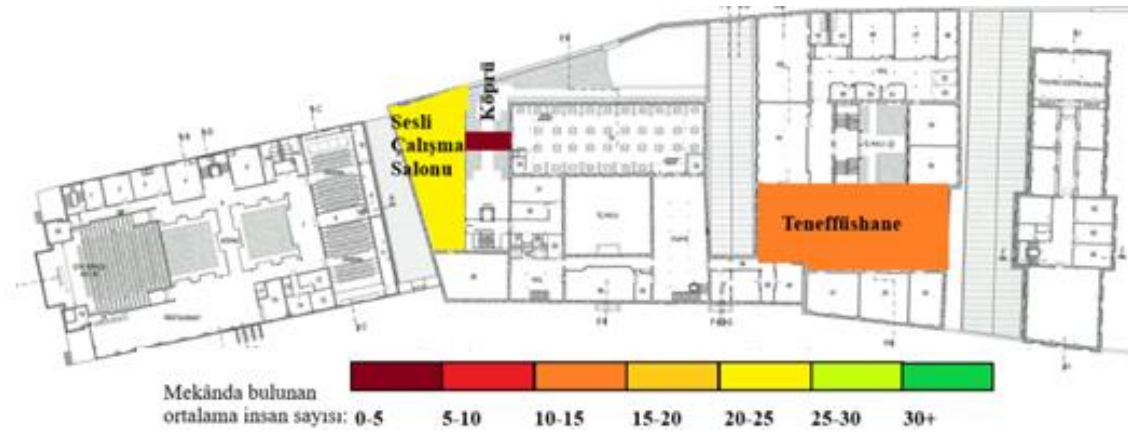
Yukarıda belirlenen maddeler doğrultusunda, 24.05.2019 tarihinde üniversite mekânlarında 11.00-16.00 saatleri arasında yapılan gözlemler sonucunda gündelik yaşamda öğrenciler tarafından sürekli kullanılan, farklı bölümdeki insanların bir arada bulunmasına imkân veren ve insan sirkülasyonunun yoğun olduğu mekânlar seçilmiş ve belirlenen tarihte bu mekânlardaki insan popülasyonunu gösteren yoğunluk haritaları (Bkz. Şekil.3.71, Şekil.3.72, Şekil.3.73) çıkarılmıştır.

Şekil 3.71. Kadir Has Üniversitesi zemin kat planında belirlenen özellikteki mekânlardaki yoğunluk haritası

Şekil 3.72. Kadir Has Üniversitesi birinci kat planında belirlenen özellikteki mekânlardaki yoğunluk haritası

Şekil 3.73. Kadir Has Üniversitesi ikinci kat planında belirlenen özellikteki mekânlardaki yoğunluk haritası

Şekil 3.71, 3.72 ve 3.73'e ait mimari çizimler M. Alper'in Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği' kitabından alınmıştır.

Çıkarılan yoğunluk haritasına göre alan çalışmasında çalışılacak olan mekânlar aşağıdaki gibidir:

- Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye
- Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu
- Kadir Has Üniversitesi B Blok İç Avlu
- Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe
- Kadir Has Üniversitesi Geçit
- Kadir Has Üniversitesi Dış Bahçe

Çizelge 3.1. Mekânların tarihselliğini numaralandırma tablosu

Mekân Adı	İşlev	Strüktür	Malzeme	Cephe	Makineler	Mekâna Ait Değerlendirme
KHAS B Blok Fuaye	1	5	5	5	5	Bkz. Çizelge 3.3. ve EK-1
	Toplam: 21					
KHAS Sesli Çalışma Salonu	1	3	5	5	1	Bkz. Çizelge 3.4. ve EK-2
	Toplam: 15					
KHAS B Blok İç Avlu	1	3	1	5	1	Bkz. Çizelge 3.5. ve EK-3
	Toplam: 11					
KHAS Starbucks Kafe	1	1	1	5	1	Bkz. Çizelge 3.6. ve EK-4
	Toplam: 9					
KHAS Geçit	1	3	1	1	1	Bkz. Çizelge 3.7. ve EK-5
	Toplam: 7					
KHAS Dış Bahçe	1	1	1	2	1	Bkz. Çizelge 3.8. ve EK-6
	Toplam: 6					

Çıkarılan yoğunluk haritası doğrultusunda belirlenen mekânların her biri “işlev, strüktür, malzeme, cephe, makineler” bileşenleri üzerinden değerlendirilmiş ve bu bileşenleri yeni

kullanıma ne derecede aktarabildiğine dair mekânların tarihselliğini numaralandırma tablosu oluşturulmuştur. Buna göre her bir mekân her bir bileşen tarafından 1'den 5'e kadar mekânlarda yapılan gözlemler doğrultusunda numaralandırılmıştır (1: Çok az 2: Az 3: Orta 4: İyi 5: Çok iyi).

Yukarıda yapılan mekân değerlendirme tablosu sonrasında belirlenen puanlara göre mekânlar aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

Çizelge 3.2. Belirlenen mekânlara dair genel bilgilendirme tablosu

Mekân No:	Mekân Adı:	Tarihi Mekânlar	Tarihi Niteliği Sınırlı Olan Mekânlar	Tarihe Öykünen Mekânlar
1.Mekân	Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye	+		
2.Mekân	Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu	+		
3.Mekân	Kadir Has Üniversitesi B Blok İç Avlu		+	
4.Mekân	Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe		+	
5.Mekân	Kadir Has Üniversitesi Geçit			+
6.Mekân	Kadir Has Üniversitesi Dış Bahçe			+

Şekil 3.74. Kadir Has Üniversitesi zemin kat mimari planında seçilen mekânların gösterimi

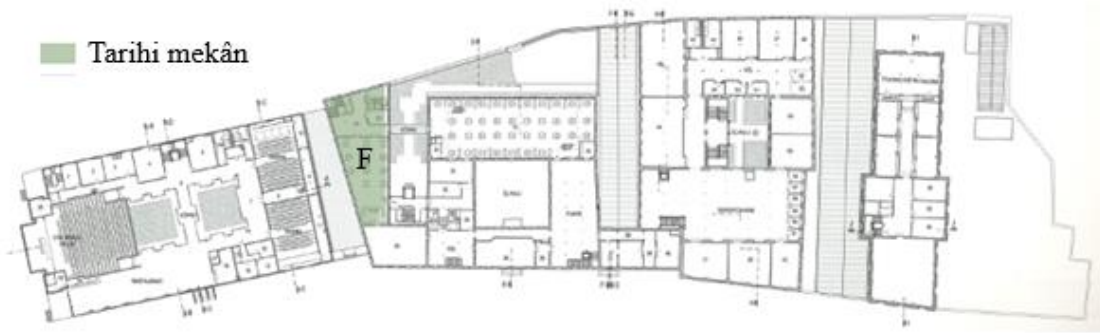
A: Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe

B: Kadir Has Üniversitesi Dış Bahçe

C: Kadir Has Üniversitesi Geçit

D: Kadir Has Üniversitesi B Blok İç Avlu

E: Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye

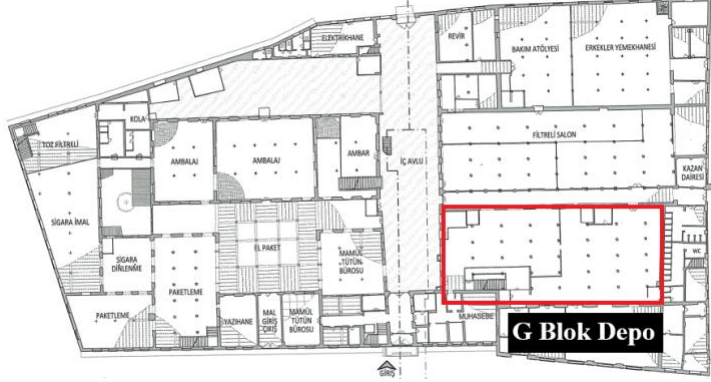
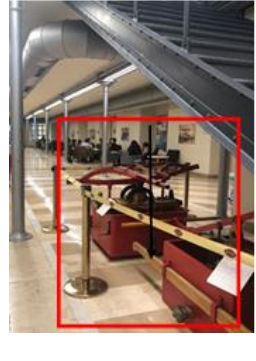

Şekil 3.75. Kadir Has Üniversitesi ikinci kat mimari planında seçilen mekânın gösterimi

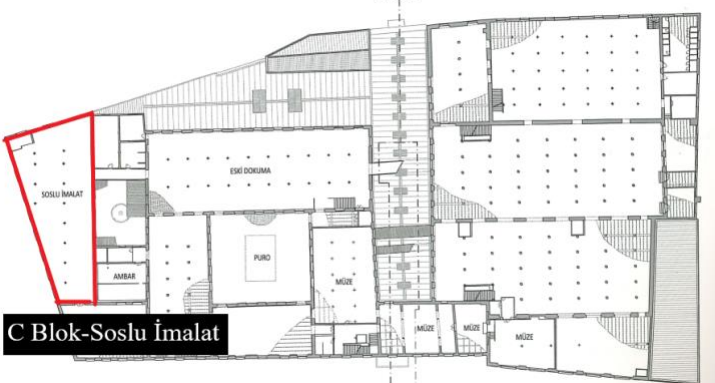
F: Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu

Belirlenen her bir mekân ise tabloda detaylandırılmıştır, buna göre restorasyon öncesi işlevi ile mimari plan üzerinden konumu tespit edilmiş; restorasyon sonrasında geçirdiği değişiklikler görseller üzerinden işaretlenmiştir:

Çizelge 3.3. B Blok Fuaye'nin detaylandırılması (1. Mekân)

1. Mekân: Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye / Tarihi Mekân				
				
Şekil 3.76. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası rölövesi zemin kat planında 1. Mekân'ın konumunun gösterimi				
				
Şekil 3.77. Kadir Has Üniversitesi restorasyonu zemin kat planında 1. Mekân'ın konumunun gösterimi				
İşlev	Strüktür	Malzeme	Cephe	Makineler
Eski işlev: G Blok Depo Yeni İşlev: B Blok Fuaye	Mekândaki strüktür sistemi aynen korunmuştur.	 Resim 3.19. Cam zemin	 Resim 3.20. Cephe detayı	 Resim 3.21. İş makineleri
Değerlendirme: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nda depo olarak kullanılan ve özgün plan şeması korunarak Kadir Has Üniversitesi'nde fuaye işlevi verilen bu mekânda fabrikaya ait iş makineleri sergilenmekte, cam döşeme ile bodrum kattaki sarnıç kalıntıları gösterilmekte ve fabrikaya ait orijinal cephe ayrıntıları sergilenmektedir.				

Çizelge 3.4. Sesli Çalışma Salonu'nun detaylandırılması (2. Mekân)

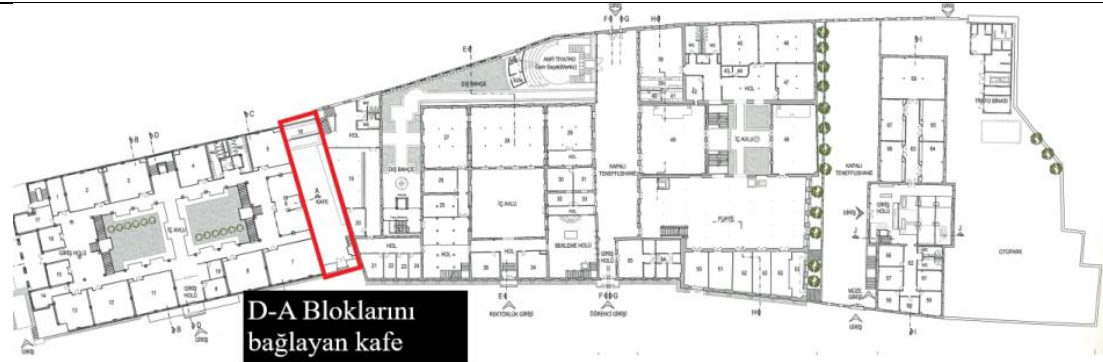
2. Mekân: Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu / Tarihi Mekân				
 Şekil 3.78. Cibalı Tütün ve Sigara Fabrikası rölovesi ikinci kat planında 2. Mekân'ın konumunun gösterimi				
 Şekil 3.79. Kadir Has Üniversitesi restorasyonu ikinci kat planında 2. Mekân'ın konumunun gösterimi				
İşlev	Strüktür	Malzeme	Cephe	Makineler
Eski işlev: C Blok Soslu İmalat Salonu Yeni İşlev: A Blok Sesli Ç. Salonu	Mekândaki strüktür sistemi kısmen korunmuştur.	 Resim 3.22. Ahşap çatının özgün hali	Mekânın cephe düzenindeki pencereler aynı şekilde korunmuştur.	-
Değerlendirme: Mevcut kullanımda Kütüphane Sesli Çalışma Salonu olarak kullanılan bu mekânda strüktür sisteminin bir bölümü ve ahşap çatı özgün haliyle korunmuştur.				

Çizelge 3.6. Starbucks Kafe'nin detaylandırılması (4. Mekân)

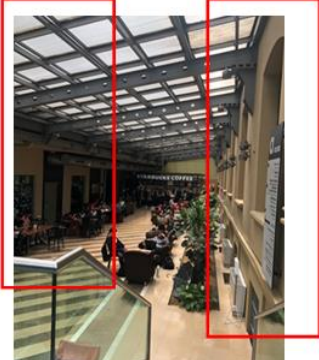
4. Mekân: Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe /Tarihi Niteliği Sınırlı Olan Mekân

Şekil 3.82. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası rölövesi zemin kat planında 4. Mekân'ın konumunun gösterimi

Şekil 3.83. Kadir Has Üniversitesi restorasyonu zemin kat planında 4. Mekân'ın konumunun gösterimi

İşlev	Strüktür	Malzeme	Cephe	Makineler
Eski işlev: Açık Mekân Yeni İşlev: D-A Bloklarını bağlayan kafe	Mekânda açık mekândan kapalı hale getirildiği için yeni bir strüktür sistemi oluşturulmuştur.	-	 Resim 3.25. Mekânın cephe detayı	-
Değerlendirme: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nda dış mekân olarak kullanılan ve yeni işleviyle kafe olarak kullanılan, A ve D Bloklarını birbirine bağlayan bu mekânda yapının orijinal haline atıf yapılması adına sağ taraftaki geleneksel cephe olduğu gibi bırakılmıştır.				

3.4. Araştırma Çerçevesi

Alan çalışmasında, yeniden işlevlendirmenin bir örneği olan bu fabrika yapısının eğitim kurumuna dönüşmesiyle yaratılan çeşitli mekânlarda eğitim gören üniversite öğrencileriyle “bu mekânları kullanmaktan dolayı duydukları heyecanı ve kullanım memnuniyetini” araştırmaya yönelik röportaj çalışması yapılmıştır. Bu röportaj çalışmasıyla ise hem yapının kullanımına dair kullanıcıların görüş, istek ve önerileri belirlenerek geri dönüşler alınmış hem de yapılması planlanan yeniden işlevlendirme çalışmalarına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

3.4.1. Hipotezler

Tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen olarak sınıflandırılan her bir mekânda yapılması hedeflenen görüşmelerde cevaplanması beklenen sorular aşağıdaki gibidir:

- Yeniden işlevlendirilen yapının mekânlarında tarihsellik arttıkça öğrencilerin o mekândan duyduğu heyecan ve memnuniyet artar mı?
- Öğrencilerin kullanmaktan en çok memnuniyet ve heyecan duydukları mekânın belirlenmesinde etkili olan maddeler nelerdir? Mekânlarda eski kullanıma ait izlerin olması heyecan ve keyif durumunu ne derecede etkilemektedir?
- Öğrencilerin kullanmaktan memnuniyet ve heyecan duydukları mekânlar, mimarlık öğrencileri ve mimar olmayan bölümdeki öğrenciler arasında değişiklik göstermekte midir?

Bu problemler sorgulanarak 2 ana hipotez oluşturulmuştur. Belirlenen bu hipotezlerle mekânda eski kullanıma ait tarihi izlerin bulunmasının ve kullanıcı tipinin, mekândan duyulan heyecana ve mekânı kullanım memnuniyetine yönelik etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre;

- Hipotez 1: Tarihi mekân, tarihi niteliği sınırlı mekân ve tarihe öykünen mekânlar algılayanlarda farklı düzeyde (i) mekânda bulunmaya yönelik heyecan ve (ii) kullanım memnuniyeti oluşturur. (Araştırma konusu: Yeniden işlevlendirilen bir mekânın tarihi,

tarihi niteliği sınırlı ya da tarihe öykünen mekân olarak farklı özellikleri barındırmasının kullanıcılarda heyecan ve memnuniyet yönünden oluşturduğu algısal farklılıkların belirlenmesi)

Mimarlık öğrencilerinin aldıkları eğitim doğrultusunda mekânları diğer öğrencilerden farklı yorumlayacakları tespitiyle bu konuda yapılan çeşitli çalışmalar (mimar ile mimar olmayanlar ve mimarlık öğrencilerinin kendi aralarında kıyaslandığı) incelenmiştir (Wilson, 1996; Gifford, Hine, Muller-Clemm, Reynolds ve Shaw, 2000; Douglas ve Gifford, 2001). Wilson (1996), mimarlar ile diğer bireylerin aralarında bakış açısı farkı olacağı yönünde bir tespit yapmış ve bu doğrultuda verdikleri eğitim düzeyi aynı fakat eğitimleri farklı iki okuldan (İskoçya’da Güney ve Kuzey Okulu) seçtiği mimarlık öğrencilerinde belirlediği 26 bina üzerinden (Modern, post modern, high tech ve yöresel mimari yapıları) öğrencilerin bakış açısını tespit etmeye çalışmıştır. Buna göre; birinci sınıftaki mimarlık öğrencilerini, eğitime yeni başladıklarından dolayı mimar olmayan öğrencilerle aynı sınıfta gruplandırmış ve öğrencilerin verdiği cevaplara göre aşağıdaki sonuçlara ulaşmıştır:

- Mimarlık eğitiminin ilk üç yılında öğrencilere eğitim kalitesi bakımından aynı imkânları sunan farklı okullardaki öğrencilerin bu sorulara verdiği cevaplar benzer çıkmaktadır.
- Mimarlık eğitimi öğrencilerde son yılda bakış açısında farklılıklar yaratmakta ve bu farklılıkların oluşumunda ise okulların verdiği eğitim (özellikle son yıl) etkili olmaktadır. (Kuzey okulunda modern binalar tercih edilirken; Güney okulunda post-modern binaların tercih edilmesi gibi)

Mimar ve mimar olmayan ayrımının yapıldığı çalışmalar incelendikten sonra ise aşağıdaki hipotez kurulmuştur:

- Hipotez 2: Tarihi mekân, tarihi niteliği sınırlı mekân ve tarihe öykünen mekânların oluşturduğu mekânda bulunmaya yönelik duyulan heyecan ve kullanım memnuniyeti (i) mimar ve (ii) mimar olmayan öğrencilerde farklılık gösterir. (Araştırma konusu: Mekânın tarihi, tarihi niteliği sınırlı ya da tarihe öykünen olarak farklılaşmasından duyulan heyecan ve kullanım memnuniyetinin mimar ve mimar olmayan öğrencilerde ne derecede farklılaştığının belirlenmesi)

Belirlenen hipotezler doğrultusunda yapının yeni kullanımına dair yaratılan mekânların öğrencilerde oluşturduğu algısal farklılıkları belirlemek adına kullanıcı görüşlerinin alındığı bu çalışmada, aynı zamanda öğrencilerde eski dokuya ait kendilerinde bir bilinç ve duyarlılık oluşup oluşmadığı da saptanmaya çalışılmıştır.

Çizelge 3.9. Araştırmanın hipotezleri ve değişkenleri

Tarihi mekân, tarihi niteliği sınırlı mekân ve tarihe öykünen mekânlar algılayanlarda farklı düzeyde (i) mekânda bulunmaya yönelik heyecan ve (ii) kullanım memnuniyeti oluşturur. (Hipotez 1)	Bağımlı Değişken ¹	Bağımsız Değişken ²
	Mekândan duyulan heyecan ve kullanım memnuniyeti	Tarihi yapının mekânsal nitelikleri (tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen mekânlar olması)
Tarih mekân, tarihi niteliği sınırlı mekân ve tarihe öykünen mekânların oluşturduğu mekânda bulunmaya yönelik duyulan heyecan ve kullanım memnuniyeti (i) mimar ve (ii) mimar olmayan öğrencilerde farklılık gösterir. (Hipotez 2)	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken
	Mekândan duyulan heyecan ve kullanım memnuniyeti	Kullanıcı tipi (Mimar ve Mimar olmayan öğrenciler)

Böylece bu üniversitenin, endüstriyel mirasın bir parçası olmasının kullanıcıların algılarını değiştirip değiştirmediği ya da ne yönde değiştirdiğine dair tespitler yapılmıştır.

3.4.2. Araştırma yöntemi

Nitel araştırma yöntemi, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla hareket eden, gözlem ve görüşme yöntemleri kullanılarak yapılan ve sosyal olguların bağlı bulundukları çevre içinde değerlendirilmesiyle oluşan bir araştırma yöntemidir. Buna göre nitel araştırmada çevresel bilgi, süreçle ilgili bilgi ve algıların değerlendirilmesi esastır. Bu çalışma ise nitel bilgi toplama yöntemlerinden biri olan görüşme yönteminin kullanılmasıyla yapılmıştır. Görüşme yönteminde; görüşme formlarının hazırlanması, test edilmesi, görüşmenin ayarlanması ve gerçekleştirilmesi gibi bir süreç gereklidir (Yıldırım, 1999).

1.Bağımlı (açıklanan) değişken: Bağımsız değişkenlerin etkilemesi beklenen değişkendir.
2.Bağımsız değişken: Başka bir değişkene bağlı olmadan değer alabilen değişkendir.

3.4.3. Analiz yöntemi

Nitel araştırmalarda ‘genellenebilirlik’ söz konusu değildir. Yapılan çalışma bulunduğu ortama göre şekillenmekte ve anlam kazanmaktadır. Yani her bir değişken kendi başına anlamsızken, diğer değişkenlerle etkileşim sonucunda anlam kazanmaktadır. Bu nedenle bu araştırma yönteminin analizinde çevresel özelliklerin tanımlanması ve bu özelliklerin kişilerin davranışlarını nasıl etkilediğinin bir bütün halinde açıklanması beklenmektedir. Araştırma sonucu elde edilen veriler ve yorumlar eğer benzer konuları anlamada ilgili kişilere yardımcı oluyorsa araştırma amacına ulaşmış sayılabilir (Yıldırım, 1999). (Örneğin bu çalışma yeniden işlevlendirilmesi düşünülen endüstri mirası yapılarında yapılacak restorasyon çalışmalarında kullanıcı memnuniyetini sağlamak için neler yapılması gerektiğine dair ilgililere fikir vermesi gibi)

Buna göre nitel araştırma sonucu yapılacak olan analiz çalışması “fenomenolojik analiz”dir. Yani araştırmacı ile katılımcılar arasında bir etkileşim süreci yaşanmasının ardından, araştırmacının kişilerin söylediklerine bağlı olarak onların duygu ve düşünceleri üzerinden konuyu anlamlandırması ve yorumlaması sürecini kapsamaktadır. Analiz sürecinde araştırmacıdan beklenen birbirine yakın verileri belirli bir grup altında toplayarak kategorilere ayırmak ve bu kategorilere göre deneklerin konuya ilişkin algıları üzerinden sonuçları yorumlamaktır (Özdemir, 2010).

Bu bilgiler ışığında ‘heyecan ve memnuniyet’ kavramları üzerinden deneklerin verdiği cevaplara göre yorumlanması gereken tablolar aşağıdaki gibidir:

Çizelge 3.10. Meslek grubu ile mekânlardan duyulan heyecan arasındaki ilişkiyi gösteren tablo

		Belirlenen Mekânlardan Duyulan “HEYECAN”					
Meslek Grubu		1.Mekân	2.Mekân	3.Mekân	4.Mekân	5.Mekân	6.Mekân
	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler						
	Mimarlık Öğrencileri						

Çizelge 3.11. Meslek grubu ile mekânların oluşturduğu kullanım memnuniyeti arasındaki ilişkiyi gösteren tablo

		Belirlenen Mekânların Oluşturduğu “KULLANIM MEMNUNİYETİ”					
Meslek Grubu		1.Mekân	2.Mekân	3.Mekân	4.Mekân	5.Mekân	6.Mekân
	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler						
	Mimarlık Öğrencileri						

3.5. Heyecan ve Memnuniyet Kavramları, Tanım ve Bileşenleri

Yaşanılabilir ve nitelikli bir mekân, kullanıcının içinde bulunmayı tercih edeceği ve bu tercihten memnun olacağı, kendini o mekâna ait hissedeceği ve mekânın ruhunu daha iyi kavrayabileceği bir mekândır (Kahraman, 2014).

Bu çalışmada bütün fabrikasından üniversiteye dönüştürülen mekânlar üzerinden; kullanıcıların belirlenen mekânlarda bulunmaktan duydukları heyecan ile kullanım memnuniyet düzeylerini belirlemede, mekânın tarihi olmasının, sınırlı tarihsel izlere sahip olmasının ya da tarihe öykünen mekân olmasının etkisi araştırılacaktır. Bu doğrultuda öğrenciler hangi mekânlarda bulunmaktan heyecan duymakta ve hangi mekânları kullanmaktan memnun olmaktadır? Memnuniyet düzeyi yüksek mimari mekânların oluşmasında mekânın tarih barındırmasının etkisi nelerdir? Bir mekânda bulunmaktan duyulan heyecan ile o mekândan duyulan memnuniyet arasında ne gibi bir ilişki vardır? Mekândan duyulan heyecan ve memnuniyet düzeyi mimar ve mimar olmayan öğrencilerde nasıl farklılaşmaktadır? Soruları üzerinden değerlendirme yapılacaktır. Bu kapsamda ise öncelikle memnuniyet ve heyecana dair tanımlar yapılmış ve bu kavramların bileşenleri belirlenmiştir.

3.5.1. Heyecan

Erinç (2004:50-55)’e göre “insan doğası gereği, pek çok duygusal doyum halinde heyecan duymaya açıktır. Bir başka deyişle bizi biz yapan heyecanlarımızdır. Bu heyecanlar ise organizmamızın sesli ya da sessiz, gözlenebilir ya da hissedilebilir değişimiyle

gerçekleşmektedir. Bu gerçekleşme sürecinde düş gücümüzün de rolü vardır. Bir sanatçının amacı da hissettiği duygu ve heyecanları, ürünü ile başkalarına aktarmak ve bu yolla da duygularını paylaşmaktır.”

Erinç’in bir sanat eserine karşı doyuma ulaşmak ve heyecan duyabilmek için belirlediği nitelikler mimari mekân için uyarlandığında; alıcının, kullanıcının duygularına yönelik hazlar verebilmesi, kullanıcıyı içinde yaşadığı topluma dönük olarak bilinçlenmesine ışık olacak şekilde aydınlatıcı olabilmesi ve kullanıcının yaşam üzerine oluşturduğu düşüncelerini etkileyip, onun duyularını çelen, bu duyuları davranışa dönüştüren nitelikte olması beklenmektedir (Erinç, 2004:50-55).

Buna göre bir mimari mekân karşısında insan nasıl heyecan duyabilir? Kişi bir mekâna baktığında yalnızca mekânın fiziksel özellikleri karşısında mı heyecan duymaktadır, yoksa başka özellikler de heyecan durumunu etkiler mi? soruları gündeme gelmektedir.

Gür (1996)’ya göre; insanların bir mekâna yönelik neler duyduğu, orada bulunmaktan hoşnut olup olmamalarıyla ilgilidir. Eğer mekân gereksinimleri karşılıyorsa o zaman birey duygusal olarak o mekândan doyum sağlayabilmektedir. Buna göre bir tarihi bir yapıdaki mekânların kullanıcılarında doyum, heyecan, hoşnutsuluk yaratması bağlamında aşağıdaki koşullar değerlendirmeye alınabilir:

- Mekânın duyusal/biçimsel nitelikleri: Renkler, nesneler, malzemenin görünüşü ve dokunsal özelliği, beklenmedik öğelerin varlığı ya da yokluğu.
- Kişinin geçmiş deneyimleri: Kişinin geçmiş deneyimleri mekânlara karşı duyduğu beğeni derecesini etkiler. Yani eskiden yaşanmış her bir deneyim, yeniye yönelik beğeniyi şekillendirmektedir (Gür, 1996).
- Kişinin anlık durumu: Kişinin mekânı kullandığı andaki tinsel (ruhsal) durumu da mekânsal beğeniyi etkilemektedir. Çevreden gelen uyarılardan çağrışımsal anlamı, duygularımız ve içinde bulunduğumuz anlık durum oluşturur (Gür, 1996).

Bu bilgiler doğrultusunda kullanıcıların bir mimari mekân karşısında heyecanlanmalarının temelinde, o mekânlara yükledikleri anlamlar yatmaktadır. İçinde anlam barındıran, anılarla ve deneyimlerle ilişkilendirilen, hikâyesi olan bir mekân kullanıcıda heyecan uyandırmakta daha başarılıdır.

3.5.2. Memnuniyet

Gür (1996:27)'ye göre “Mimarlık zaman, mekân, anlam ve iletişimin örgütlenme sürecinden oluşmaktadır. İnsan yapısı, çevre örüntüleri, oluştukları dönemde yaşamış insan etkinlikleri, zaman kullanımları, iletişim ağları ve bu ağların hiyerarşi ve teknolojisine atfettikleri anlamın mekânsal yansımalarıdır. Mekânsal örgütlenme, mekânsal gereksinmelerin yanıtıdır.”

İnsanların hem fiziksel hem de psikolojik olarak bir takım gereksinimlerini karşılayan mekânların değerlendirilmesinde kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında çeşitli fiziksel düzenlemelerin de dikkate alınması, insanların o yapıdan memnuniyet duymasında büyük önem taşımakta ve bu doğrultuda ‘nitelikli mekânlar’ ortaya çıkmaktadır (Arslan, Çınar ve Dinç; 2009). Bu noktada da kullanıcı ihtiyaçlarının ne ölçüde karşılandığına dair dün ve bugünü değerlendiren çalışmaların yapıldığı KSD (Kullanım sürecinde değerlendirme) çalışması devreye girmektedir.

Reizenstein, KSD çalışmasının tanımından şu şekilde bahsetmektedir:

“ KSD için önerilen tanımlar çoktur. Ancak en kısa ve öz tanımı kullanılmakta olan tasarlanmış çevrenin insan kullanıcısı için yeterliliğinin sınanmasıdır.”

Gür (1996:169-170) ise KSD’yi kullanıcı ağırlıklı değerlendirme olarak açıklamaktadır. Buna göre KSD, araştırmacı için çevrenin kullanıcıları tarafından nasıl kullanıldığını belirlemek, tasarımda belirlenen hedeflerin uygulama sürecindeki olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya çıkararak gelecekte yapılması beklenen tasarımlar için öneriler geliştirmektir.

Buna göre kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığı ve bu doğrultuda mekânı kullananların memnuniyet duyup duymadığı üzerinden KSD çalışmaları yapılmaktadır. Utku (2015): “KSD’ye göre kullanıcının memnuniyeti kullanıcıların öznel fikirleri doğrultusunda belirlenmektedir” şeklinde belirtmiştir.

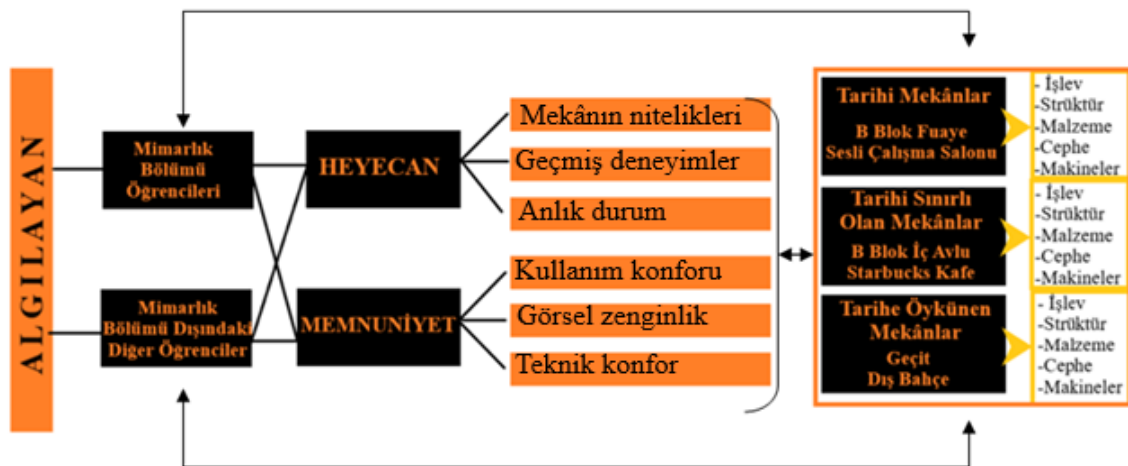
Bu çalışma kapsamında, tarihi yapının yeniden işlevlendirilerek kullanıldığı mekânlarda kullanıcı memnuniyetini ölçmek için belirlenen performans parametreleri ise aşağıdaki gibidir:

- Kullanım Konforu: Fiziksel ortamın sağladığı konfor ile o ortamda yaşayan insanların biyolojik özellikleri, etkinlik türleri v.b. arasında sağlanan uyum ve denge sonucunda elde edilen rahatlıktır (Gür, 1996:124).
- Görsel Zenginlik: İletilmek istenen anlama uygun biçim, malzeme, doku ve renk seçiminin sağlanması
- Teknik konfor: Teknik olarak sağlıklı yapı detaylarının tasarlanması ve uygulanmasıdır. Bu kapsamda bu çalışmada, tarihi yapıdaki teknik konfor özellikleri üç başlık altında toplanabilir (aydınlatma, ısıtma, havalandırma).

3.6. Araştırma Modeli

Bu çalışma; tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen olarak 2'ser tane belirlenen toplamda 6 adet mekânın işlev, strüktür, malzeme, cephe ve makineler bileşenleri üzerinden değerlendirilmesiyle bu mekânlarda bulunan algılayanların (mimarlık öğrencileri ve mimarlık bölümü dışındaki diğer öğrenciler) heyecan (1. Mekânın duyuşal/biçimsel nitelikleri, 2. Geçmiş deneyimler 3. Kişinin anlık durumu) ve memnuniyet (1. Kullanım konforu, 2. Görsel zenginlik, 3. Teknik konfor) kavramları üzerinden mekânları nasıl değerlendirdikleri ölçen bir araştırma modeline (Bkz. Çizelge 3.12) sahiptir.

Çizelge 3.12. Yapılan çalışmada uygulanan araştırma modeli

3.7. Mimar-Mimar Olmayan Kullanıcı Grupları, Tanım ve Ayrımlar

Bu çalışma, kullanıcıların mekânları algılamasından duydukları “heyecan ve memnuniyet” kavramlarını iki ana madde üzerinden değerlendirmeyi hedeflemiştir:

(i) Mimarlık öğrencileri ve mimarlık bölümü dışındaki diğer öğrencilerin tarihi, tarihi niteliği sınırlı olan ve tarihe öykünen mekânları ‘heyecan ve memnuniyet’ kavramları üzerinden yorumlamalarında oluşan benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

(ii) Mimarlık eğitimi almanın, mekânı algılamadaki bakış açısında yarattığı değişiklikleri tespit etmek adına ise mimarlık öğrencilerinin bulundukları sınıflara göre; tarihi, tarihi niteliği sınırlı olan ve tarihe öykünen mekânları ‘heyecan ve memnuniyet’ kavramları üzerinden yorumlamalarında oluşan benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

Bu sorular üzerinden yapılan görüşmeler için ise meslek grubu (mimarlık öğrencileri ve mimarlık bölümü dışındaki öğrenciler) ve sınıf bilgilerinin işaretleneceği kişisel bilgiler tablosu oluşturulmuştur:

Çizelge 3.13. Her bir görüşmede not edilecek kişisel bilgiler tablosu

Meslek Grubu:	☐ Mimarlık Öğrencisi ☐ Diğer (.....)
Sınıf:	☐ 1.Sınıf ☐ 2.Sınıf ☐ 3. Sınıf ☐ 4.Sınıf

3.8. Görüşme Sorularının Oluşturulması ve Uygulanması

Kullanıcıların belirlenen mekânlar hakkındaki genel izlenimlerini ortaya koymak ve bu mekânların kullanıcılar üzerindeki etkisini ‘heyecan ve memnuniyet’ kavramları üzerinden belirlemek amacıyla hazırlanan görüşme soruları oluşturulurken belirlenen her bir mekân için 6 adet soru hazırlanmıştır. Buna göre; ilk üç soru mekândan duyulan heyecanı; son üç soru ise kullanıcıların mekânı kullanmaktan duydukları memnuniyeti belirlemeye yönelik sorulardır.

Görüşme sorularının uygulanması ise 18.10.2019 tarihinde İstanbul Kadir Has Üniversitesi’nden alınan izinle 10.30-16.00 saatleri arasında uygulanmıştır. Her mekânda,

5 mimarlık öğrencisi ve 5 mimarlık dışındaki diğer öğrenciler olmak üzere toplamda 10 kişiyle 6 mekânda da uygulanmış ve ses kaydına alınmıştır. Her bir mekânda ise görüşme yapıldığına dair birer fotoğraf alınmıştır (Bkz. EK8-Mekânların her birinde yapılan görüşmelerin fotoğraflandırılması).

Görüşme soruları

1. Bu mekân ilk kullanımında seni etkiledi mi? Evetse, sebebi nedir? Belirtiniz. (Mekânın nitelikleri)

- ☐ Evet, bu mekân ilk kullanımında beni etkiledi. Sebebi:.....
☐ Hayır, mekânı ilk kullanımında beni etkilemedi.

2. Bu mekânı sonraki kullanımlarınızda yaşadığınız deneyimler sizin mekâna bakışınızı etkiledi mi? Nasıl? (Geçmiş Deneyimler)

- ☐ Evet, yaşadığım deneyimler mekâna bakışımı etkiledi. Olumlu/ Olumsuz.
☐ Hayır, sonraki kullanımlarımda yaşadığım deneyimler mekâna bakışımı etkilemedi.

3. Şu an bu mekânda bulunmak kendinizi iyi hissetmenizi sağlıyor mu? (Kişinin anlık durumu)

- ☐ Evet, şu anda bu mekânda bulunmak kendimi iyi hissetmemi sağlıyor.
☐ Hayır, şu anda bu mekânda bulunmam kendimi iyi hissetmemde etkili değil.

4. Sizce bu mekân kullanıcıların ihtiyaçlarını rahatça karşılayabilecek düzeyde mi? (Kullanım konforu)

- ☐ Evet, bu mekân kullanıcıların ihtiyaçlarını rahatça karşılayabilmektedir.
☐ Hayır, mekân kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayamıyor.

5. Bulunduğunuz mekânın işlevi ile kullanım amacı arasındaki uyumu görsel açıdan sizi tatmin ediyor mu? (Görsel zenginlik)

- ☐ Evet, bu mekân görsel açıdan beni memnun ediyor.
☐ Hayır, bu mekân görsel açıdan beni memnun etmiyor. Sebebi:

6. Sizce mekânın aydınlatma, havalandırma ve ısıtma kalitesi yeterli düzeyde mi? (Teknik konfor)

- ☐ Evet, mekânın aydınlatma, havalandırma ve ısıtma kalitesi yeterli düzeydedir. Sebebi:.....
☐ Hayır, mekânın aydınlatma, havalandırma ve ısıtma kalitesi yeterli düzeyde değil. Sebebi:.....

3.9. Görüşmelerde Toplanan Verilerin Analizi

1. Mekân-Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye:

Çizelge 3.14. 1.Mekân Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye’de verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi (E:Evet, H:Hayır, N: Görüşme yapılan öğrenci sayısı)

Resim 3.28. 1. Mekân-Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye

	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler										Mimarlık Öğrencileri									
	N=5										N=5									
	1		2		3		4		5		1		2		3		4		5	
	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H
1	✓			✓		✓	✓			✓		✓		✓				✓	✓	
2		✓		✓		✓	✓		✓			✓		✓	✓			✓		✓
3	✓		✓			✓	✓			✓		✓		✓	✓		✓			✓
Toplam: Evet: 7 Hayır: 8 (Heyecan)											Toplam: Evet: 5 Hayır: 10 (Heyecan)									
4	✓			✓		✓	✓		✓			✓		✓	✓			✓	✓	
5	✓		✓		✓		✓			✓		✓		✓	✓			✓	✓	
6	✓		✓		✓			✓	✓		✓			✓	✓		✓		✓	
Toplam: Evet: 11 Hayır: 4 (Memnuniyet)											Toplam: Evet: 8 Hayır: 7 (Memnuniyet)									

Çizelge 3.15. 1.Mekân Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye’de verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi

1. Mekân-Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye		
Değerlendirme:	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler:	Mimarlık Öğrencileri:
Heyecan	E:7 H:8 → 7/15 → %46	E: 5 H:10 → 5/15 → %33
Memnuniyet	E: 11 H:4 → 11/15 → %73	E: 8 H:7 → 8/15 → %53

2. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu:

Çizelge 3.16. 2.Mekân Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu’nda verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi (E:Evet, H:Hayır, N: Görüşme yapılan öğrenci sayısı)

Resim 3.29. 2. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu

	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler										Mimarlık Öğrencileri									
	N=5										N=5									
	1		2		3		4		5		1		2		3		4		5	
	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H
1.	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓	
2.		✓		✓		✓	*			✓		✓		✓		✓		✓		✓
3.	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓	
Toplam: Evet: 10 Hayır:4 (Hevecan)										Toplam: Evet:8 Hayır:7 (Hevecan)										
4.		✓	✓		✓		✓		✓			✓		✓		✓		✓		✓
5.	✓		✓		✓		✓		✓			✓		✓		✓		✓		✓
6.	✓		✓		✓		*			✓		✓		✓		✓		✓		✓
Toplam: Evet:11 Hayır:3 (Memnuniyet)										Toplam: Evet:4 Hayır:11 (Memnuniyet)										

Çizelge 3.17. 2.Mekân Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu’nda verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi

2. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu		
Değerlendirme:	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler:	Mimarlık Öğrencileri:
Heyecan	E:10 H: 4 → 10/14 → %71	E: 8 H:7 → 8/15 → %53
Memnuniyet	E:11 H: 3 → 11/14 → %78	E: 4 H:11 → 4/11 → %26

*

: Öğrenci mekâna ilk kez görüşme esnasında geldiği için 2. ve 6. Soruları cevaplamamıştır.

3. Mekân-Kadir Has Üniversitesi B Blok İç Avlu:

Çizelge 3.18. 3. Mekân Kadir Has Üniversitesi B Blok İç Avlu’da verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi (E:Evet, H:Hayır, N: Görüşme yapılan öğrenci sayısı)

																			
Resim 3.30. 3. Mekân-Kadir Has Üniversitesi B Blok İç Avlu																			
Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler										Mimarlık Öğrencileri									
N:5										N:5									
1		2		3		4		5		1		2		3		4		5	
E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H
1.	✓		✓		✓			✓	✓	✓		✓		✓		✓		✓	
2.	✓			✓		✓		✓	✓	✓			✓		✓		✓		✓
3.	✓		✓			✓		✓	✓	✓		✓		✓		✓		✓	
Toplam: Evet:9 Hayır:6 (Heyecan)										Toplam: Evet:11 Hayır:4 (Heyecan)									
4.	✓		✓		✓		✓		✓	✓		✓		✓		✓		✓	
5.	✓		✓		✓		✓		✓	✓		✓		✓		✓		✓	
6.	✓			✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓		✓		✓	
Toplam: Evet:14 Hayır:1 (Memnuniyet)										Toplam: Evet:10 Hayır:5 (Memnuniyet)									

Çizelge 3.19. 3. Mekân Kadir Has Üniversitesi B Blok İç Avlu’da verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi

3. Mekân-Kadir Has Üniversitesi B Blok İç Avlu		
Değerlendirme:	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler:	Mimarlık Öğrencileri:
Heyecan	E: 9 H:6 → 9/15 → %60	E: 11 H:4 → 11/15 →
Memnuniyet	E:14 H:1 → 14/15 → %93	E: 10 H:5 → 10/15 →

4. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe:

Çizelge 3.20. 4. Mekân Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe’de verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi (E:Evet, H:Hayır, N: Görüşme yapılan öğrenci sayısı)

Resim 3.31. 4. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe

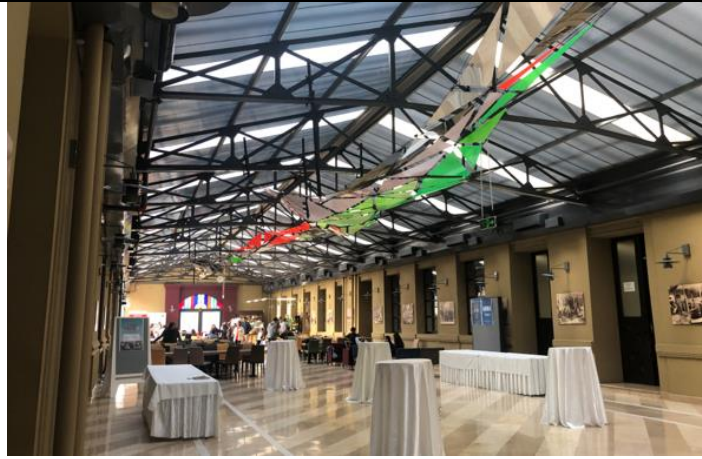
	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler										Mimarlık Öğrencileri									
	N=5										N=5									
	1		2		3		4		5		1		2		3		4		5	
	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H
1.	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓	
2.	✓		✓			✓	✓			✓		✓	✓			✓		✓	✓	
3.	✓		✓		✓			✓	✓		✓		✓		✓		✓		✓	
Toplam: Evet: 12 Hayır:3 (Heyecan)										Toplam: Evet:12 Hayır:3 (Heyecan)										
4.	✓		✓			✓	✓		✓			✓		✓		✓		✓		✓
5.	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓	✓	✓	
6.		✓		✓	✓		✓		✓			✓	✓		✓		✓		✓	
Toplam: Evet:12 Hayır:3 (Memnuniyet)										Toplam: Evet:4 Hayır:11 (Memnuniyet)										

Çizelge 3.21. 4. Mekân Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe’de verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi

4. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe		
Değerlendirme:	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler:	Mimarlık Öğrencileri:
Heyecan	E:12 H:3 → 12/15 → %80	E:12 H:3 → 12/15 → %80
Memnuniyet	E:12 H:3 → 12/15 → %80	E:4 H:11 → 4/15 → %26

5. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Geçit:

Çizelge 3.22. 5. Mekân Kadir Has Üniversitesi Geçit’te verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi (E:Evet, H:Hayır, N: Görüşme yapılan öğrenci sayısı)

Resim 3.32. 5. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Geçit

	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler										Mimarlık Öğrencileri									
	N=5										N=5									
	1		2		3		4		5		1		2		3		4		5	
	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H
1.		✓	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓	✓		
2.		✓		✓	✓		✓			✓		✓		✓		✓		✓		✓
3.	✓		✓		✓			✓	✓		✓			✓	✓		✓		✓	
Toplam: Evet: 10 Hayır:5 (Heyecan)										Toplam: Evet:8 Hayır:7 (Heyecan)										
4.	✓		✓		✓		✓		✓			✓	✓			✓	✓			✓
5.	✓		✓		✓			✓	✓		✓		✓		✓		✓	✓		
6.	✓		✓		✓		✓		✓			✓	✓		✓	✓		✓		
Toplam: Evet:14 Hayır:1 (Memnuniyet)										Toplam: Evet:9 Hayır:6 (Memnuniyet)										

Çizelge 3.23. 5. Mekân Kadir Has Üniversitesi Geçit’te verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi

5. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Geçit		
Değerlendirme:	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler:	Mimarlık Öğrencileri:
Heyecan	E: 10 H:5 → 10/15 → %66	E: 8 H:7 → 8/15 → %53
Memnuniyet	E: 14 H:1 → 14/15 → %93	E:9 H:6 → 9/15 → %60

6. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Dış Bahçe:

Çizelge 3.24. 6. Mekân Kadir Has Üniversitesi Dış Bahçe’de verilen cevapların tablo üzerinden değerlendirilmesi (E:Evet, H:Hayır)

																			
Resim 3.33. 5. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Dış Bahçe																			
Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler										Mimarlık Öğrencileri									
N=5										N=5									
1		2		3		4		5		1		2		3		4		5	
E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H	E	H
1.	✓		✓		✓		✓		✓	✓		✓		✓		✓		✓	
2.		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓	
3.	✓		✓		✓			✓	✓	✓		✓		✓		✓		✓	
Toplam: Evet:9 Hayır:6 (Heyecan)										Toplam: Evet:13 Hayır:2 (Heyecan)									
4.	✓		✓		✓			✓			✓		✓		✓		✓		
5.	✓		✓		✓		✓		✓	✓		✓		✓		✓		✓	
6.	✓		✓			✓	✓		✓	✓		✓		✓		✓		✓	
Toplam: Evet:12 Hayır:3 (Memnuniyet)										Toplam: Evet:9 Hayır:6 (Memnuniyet)									

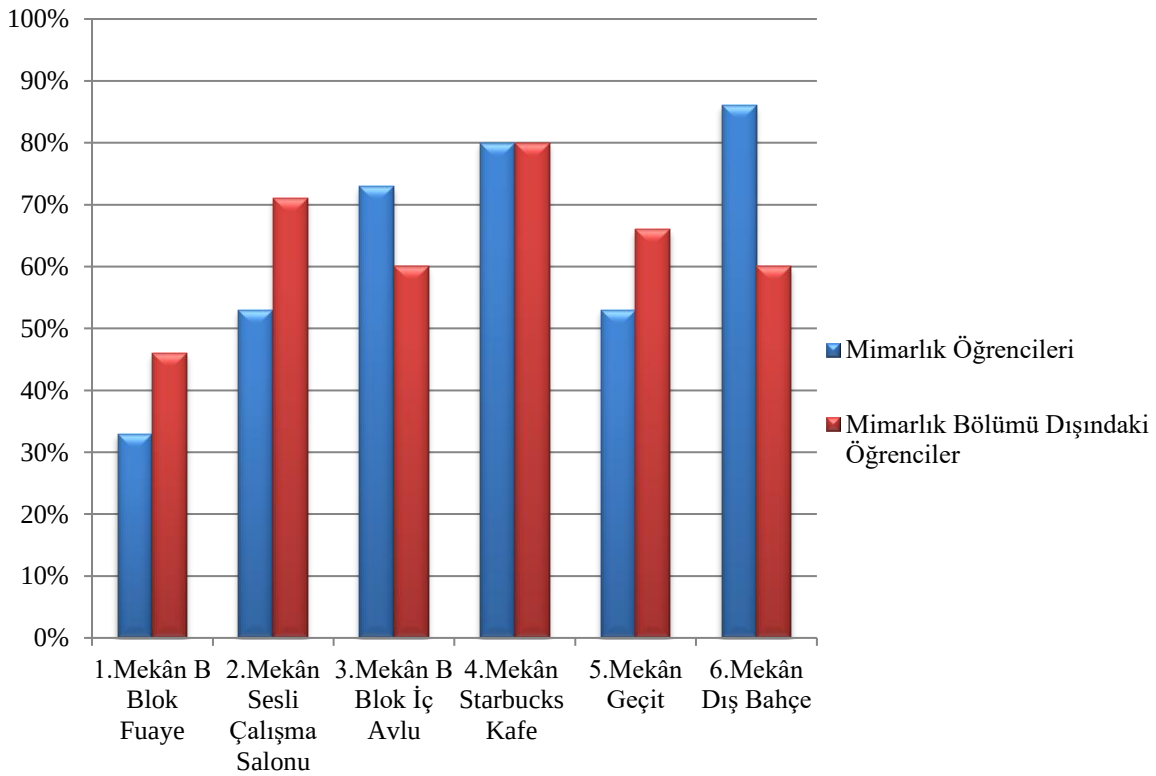
Çizelge 3.25. 6. Mekân Kadir Has Üniversitesi Dış Bahçe’de verilen cevapların yüzde olarak değerlendirilmesi

6. Mekân-Kadir Has Üniversitesi Dış Bahçe		
Değerlendirme:	Mimarlık Bölümü Dışındaki Öğrenciler:	Mimarlık Öğrencileri:
Heyecan	E: 9 H:6 → 9/15 → %60	E:13 H:2 → 13/15 → %86
Memnuniyet	E:12 H:3 → 12/15 → %80	E:9 H:6 → 9/15 → %60

Her bir mekânda 5 mimarlık öğrencisi, 5 mimarlık bölümü dışındaki öğrenci olmak üzere 10 öğrenciyle yapılan ve toplamda 60 kişilik katılımın sağlandığı bu görüşme sonucunda belirlenen mekânlardan duyulan “heyecan ve memnuniyet” aşağıdaki grafiklerde yüzde ile ifade edilmiştir (Bkz. Çizelge 3.26 ve Çizelge 3.27). Bu grafikler her bir mekânda katılımcı grupların verdiği cevapları karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi yorumlamada kolaylık sağlamıştır.

3.9.1. Belirlenen mekânlardan duyulan heyecan

Çizelge 3.26. Meslek grubu ile mekânlardan duyulan heyecan arasındaki ilişkiyi gösteren tablo

Çizelge 3.27. 1. Mekân B Blok Fuaye ile 2. Mekân Sesli Çalışma Salonu'nda heyecan soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu

	Mekânın nitelikleri	Geçmiş deneyimler	Anlık durum
1. Mekân B Blok Fuaye	- Aslında kantinken daha güzeldi ama şimdi de güzel. - Çok küçük ve fazla bir alanı yok, öğle arası çıktığımda yer bile bulamıyoruz. - Önceden kantin olarak kullanılıyordu, ben buradan yemek vs. almıyorum. Eski düzeni daha iyiydi, kullanım açısından yeterli değil. -Kullanışlı, hepimizin ortak bulunabileceği bir alan. - Çok tercih ettiğim bir mekân değil, genellikle dışarıda yiyorum. - Eskiden kantin vardı fakat yeni tasarımıyla etkiledi. - Cam zeminin ambiyansı beni etkiledi.	- Kalabalık olmadığı için hoşuma giden bir mekân. - Masaların değişmesi. - Çirkin buluyorum. - Mekânı sadece geçiş için kullanıyorum, o yüzden etkilemedi. - Sadece yemek yemek için kullanıyorum, dolayısıyla pek etkilemedi.	- Başlarda gürültülü geliyordu fakat şu an alıştığımız için kendimi iyi hissediyorum. - Aslında sağlıyor, bu mekânın ortamını samimi buluyorum. - Mekânı çok gürültülü buluyorum. - Çok fazla insan sirkülasyonu var, yemek kokuları rahatsız edici. - Aşırı kalabalık ve boğucu buluyorum.
2. Mekân Sesli Çalışma Salonu	- Etkiledi, çünkü farklı bir dekorasyona sahip. - Hayatımda ilk kez kütüphaneye burada geldim, bir fabrikayı eğitim alanına dönüştürmek çok hoş geldi. O yüzden memnunum. - Bu mekâna ilk gelişim. - Ferah ve samimi bir ortam. - Ahşap çatı beni etkilemişti. - Mekânın ambiyansı beni etkiledi. - Üniversitenin geçmişini bildiğim mekâna o gözle baktım ve etkiledi.	- Ders çalışmak için mutlaka burayı kullanıyoruz fakat bakış açım ilk geldiğim ki gibi değil. - İlk seferden sonra zamanla buraya ders çalışmaya geldikçe kütüphane gergin gelmeye başladı. Ama yine de rahat bir ortam. - Hazırlıkta özellikle sessiz çalışma alanını kullanıyordum fakat toplu çalışmam gerektiğinde mecburen bu mekânı kullandım, yani zorunluluktan geldiğim için bakış açım değişmedi. - Mekânlar, zamanla alışkanlık kazandırdığı için bakışımı etkilemedi.	- İnternete burada daha kolay erişebiliyorum ve burası daha sessiz olduğu için kendimi daha iyi hissediyorum. - Bu mekân rahat ve konforlu olmamı sağlıyor, bu yüzden iyi hissediyorum. - Herkes ders çalıştığı için beni de ders çalışmaya teşvik eden bir ortam olduğu için kendimi iyi hissediyorum. - Ders çalışmak zorunda olduğumuz için iyi

Çizelge 3.28. 3. Mekân B Blok İç Avlu, 4. Mekân Starbucks Kafe ile 5. Mekân Geçit'te heyecan soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu

	Mekânın nitelikleri	Geçmiş deneyimler	Anlık durum
3. Mekân B Blok İç Avlu	- Mekânı beğenmiştim. - Mekândan ziyade yapı olarak etkiledi. - Diğer mekânlardan çok daha farklı bulduğum için etkiledi. - Haliç'e bakan tarihi bir yapı, tasarımı beni etkiledi.	- Diğer üniversitelerde görmediğim bazı elemanlar bu mekânda dikkatimi çekti, tarihi bir yapı olması. - Daha çok atölyelerde olduğum için çok fazla kullandığım bir mekân değil ve dikkatimi çeken çok bir şey olmadı.	- Okuldan sıkıldım fakat genel olarak mekân iyi hissettiriyor diyebilirim. - Ferah bir mekân olduğu için anlık olarak kendimi iyi hissetmemi sağlıyor.
4. Mekân Starbucks Kafe	- Tarihini bildiğim için etkilendim. - Okulun tanıtım günlerine gelip etkilendiğim için tercih sebebim oldu.	- Sadece ilk gördüğümde beni etkilemişti.	- Bu mekândan Haliç'e bakmak keyifli geliyor.
5. Mekân Geçit	- Eski hali daha fazla hoşuma gidiyordu fakat bu haliyle de daha fazla oturma alanı sağladığı için güzel diyebilirim. - Lise zamanımda da bu okulu gezmişim ve duvarlarda eskiye ait resimlerin bulunması beni etkilemişti. - Bu koridor birçok yere hâkim ve sosyalleşmek için güzel bir alan, dolayısıyla beni etkiledi. - İlk özel vakit geçirdiğim yer burası olduğu için ve tütün fabrikasından çevrildiği için etkiledi. - Tütün fabrikasından okula dönüşmesi beni etkiledi. - Buranın önceden tütün fabrikası olarak kullanıldığını ve dönüşüm geçirdiğini biliyorum, dolayısıyla etkiledi.	- Hayır, değiştirmedim. Çünkü mekân hala aynı mobilyalar değişse bile, ayrıca tütün fabrikasına ait durumunu da bilmiyorum. - Hala o tarihi dokuyu hissediyorum ve bu beni etkiliyor. - Bir süre sonra yabancılaşıyor. - Zamanla bir koşturmacı içinde olmam dolayısıyla mekân aşinalık kazandırdı. - Mekânın eski oturma düzenini daha iyi ve daha rahat buluyordum.	- Üstü açık olması, güneşi alması iyi hissetmemi sağlıyor diyebilirim. - Eski halinde öğrencilerle daha iyi etkileşimde bulunabiliyorduk fakat şu an sadece yemekhane gibi. - Aydınlık olması. - Arkadaşlarımla rahatça zaman geçirebiliyorum. - Ders dışında arkadaşlarımla birlikte zaman geçirmeme imkân sağlaması açısından iyi hissetmemi sağlıyor.

Çizelge 3.29. 6. Mekân Dış Bahçe’de heyecan soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu

	Mekânın nitelikleri	Geçmiş deneyimler	Anlık durum
6. Mekân Dış Bahçe	- Öğrencilerin sosyalleşebileceği bir mekân olması dolayısıyla etkiledi.	- Sadece ilk geldiğimde etkilenmiştim. - Mimarlık bölümündeki arkadaşlarımla konuştukça mekânı daha iyi anlamlandırmaya başlıyorum.	- Açık alanda arkadaşlarımla vakit geçirmekten keyif aldığım bir mekân. - Ders aralarında sık sık kullandığım bir mekân ve burada bulunmak beni mutlu ediyor.

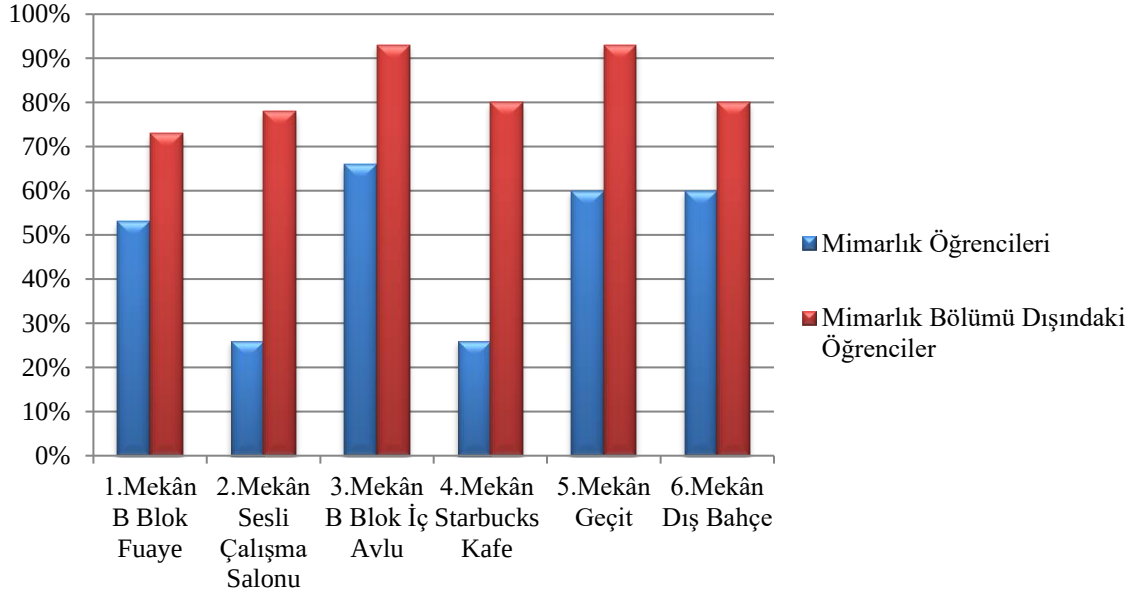
Çizelge 3.27, 3.28 ve 3.29’da 6 mekânla ilgili mekânın nitelikleri, geçmiş deneyimler ve anlık duruma dair değerlendirmeler yapıldığında;

Mekânın nitelikleri; ferahlık, samimi ortam, mekânın eski ve yeni kullanımı, yapının geçmişi, mekânın geçirdiği dönüşüm ve mekânın büyüklüğü, küçüklüğü üzerinden değerlendirilmiştir. Anlık durum ve geçmiş deneyimler ise öğrencilerin mekânı ilk ve sonraki deneyimlemelerine göre değişen heyecan durumuna göre değerlendirilmiştir.

Öğrenciler sosyalleşebilecekleri, iyi hissettikleri, rahat ve ferah buldukları, keyif alabildikleri mekânların kendilerine heyecan verdiklerini belirtirlerken; kalabalık, boğucu, gürültülü buldukları mekânların ise kendilerinde heyecan uyandırmadığını belirtmişlerdir.

3.9.2. Belirlenen mekânlardan duyulan memnuniyet

Çizelge 3.30. Meslek grubu ile mekânların oluşturduğu kullanım memnuniyeti arasındaki ilişkiyi gösteren tablo

Görüşmeler sonucu alınan cevaplara göre ‘mimarlık bölümü dışındaki öğrencilerin’ belirlenen mekânlardan duydukları ‘heyecan ve memnuniyet’ durumları sıralaması 6 mekân içinde aşağıdaki gibidir:

- Heyecan: 4. Mekân > 2. Mekân > 5. Mekân > 3. ve 6. Mekânlar > 1. Mekân
- Kullanıcı Memnuniyeti: 5. ve 3. Mekânlar > 4. ve 6. Mekânlar > 2. Mekân > 1. Mekân

Görüşmeler sonucu alınan cevaplara göre ‘mimarlık öğrencilerinin’ belirlenen mekânlardan duydukları ‘heyecan ve memnuniyet’ durumları sıralaması 6 mekân içinde aşağıdaki gibidir:

- Heyecan: 6. Mekân > 4. Mekân > 3. Mekân > 2. ve 5. Mekânlar > 1. Mekân
- Kullanıcı Memnuniyeti: 3. Mekân > 5. ve 6. Mekânlar > 1. Mekân > 2. ve 4. Mekânlar

Çizelge 3.31. 1. Mekân B Blok Fuaye ile 2. Mekân Sesli Çalışma Salonu'nda memnuniyet soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu

	Kullanım konforu	Görsel zenginlik	Teknik konfor
1. Mekân B Blok Fuaye	- Okulda başka da yemekhane olduğu için yeterli buluyorum. - Özellikle öğle saatlerinde mekânın yetersiz kaldığını düşünüyorum. - Daha büyük ve geniş yerde olup, koltukları biraz daha kafeye uygun olarak düzenlenebilirdi. - Masaların genişliği, kalabalık olmaması, şarj aleti için yerler bulunması, ferah olması. - Koltuklar da olsaydı daha güzel olabilirdi. - Yeni konulan masa ve sandalyelerle bence ihtiyaçları karşılayabilecek düzeydedir.	- Tam bir yemekhane gibi. - Evet, görsel açıdan okulun her tarafı beni memnun ediyor. - Askeri koğuş gibi sandalyeler direk atılmış. - Bu mekân mimarlığa geçiş için kullanıldığı için özellikle 1 ve 2 saatlerindeki yoğunluktan dolayı geçiş için kullanmakta bile zorlanıyorum, karışık buluyorum. - Genelde geçiş olarak kullanılıyor ve aynı zamanda yemek yeniyor, çok aktif bir mekân. Bu yüzden tatmin etmiyor.	- Yeterli düzeyde, herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum. - Havalandırması biraz daha iyi olabilirdi. - Sadece bazı atölyelerin aydınlatmalarını yetersiz buluyorum. - Aydınlatma ve ısıtma iyi fakat havalandırmasını yetersiz buluyorum. - ayalandırmasını sıkıntılı bulsam da genel olarak yeterli düzeyde.
2. Mekân Sesli Çalışma Salonu	- Okulun kapasitesine nazaran mekânı yetersiz buluyorum fakat ulaşabileceğimiz materyaller ve internet açısından öğrencilerin ihtiyacını karşılıyor. - Kalabalık oluyor belki ek bir kütüphane yapılabilir, şu ana kadar aradığım her türlü kaynağa ulaşabildim, o yüzden memnunum fakat film arşivini yetersiz buluyorum. - Sınav haftası daha kalabalık oluyor ve daha fazla alan ve masa gerekiyor. - Ortalarda oturduğun zaman fişi kullanamıyorsun ya da masaları birleştirip daha kalabalık çalışma imkânın yok.	- Sessiz çalışma alanı görsel açıdan beni daha fazla tatmin ediyor.	- Belki birazcık daha havalandırma iyi olabilir ama yine de memnunum. - Aydınlatmasını yetersiz buluyorum, şu an bile ders çalışırken zorlanıyorum. - Yazın burası sessiz çalışma alanından daha sıcak olduğu için ben genellikle orada çalışmayı tercih ediyorum. - Aydınlatma ve havalandırma yeterli fakat çatı katı olduğu için ısıtmanın fazla olduğunu düşünüyorum.

Çizelge 3.32. 3. Mekân B Blok İç Avlu, 4. Mekân Starbucks Kafe ile 5. Mekân Geçit'te memnuniyet soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu

	Kullanım konforu	Görsel zenginlik	Teknik konfor
3. Mekân B Blok İç Avlu	- Orta derecede karşıladığını düşünüyorum. - Tam olarak karşıladığını düşünmesem de genel olarak evet. - Mekânın konumunun uygun yerde olduğunu düşünüyorum. - Sadece geçiş için kullanılıyor belki oturma yerleri vs. olsaydı daha güzel olabilirdi.	-Mekândaki yeşillikler beni mutlu ediyor.	- Bundan iki üç sene önce gece ders çalışıyorum ve ısıtması yeterli olmadığı için soğuk oluyordu. - Sınıflarda yeterli bulmuyorum fakat bu mekân için yeterli. - Aydınlatması iyi olsa da havalandırmasını yetersiz buluyorum.
4. Mekân Starbucks Kafe	- Çok konforlu olduğunu düşünmüyorum. - Öğle saatleri özellikle çok yoğun ve gürültülü. - Dışarıdaki alanı yetersiz buluyorum, sıkışık	-Mekân görsel açıdan beni tatmin ediyor. -Dışarıdaki Starbucks Kafe konseptleri gibi olsa daha memnun edebilirdi.	-Isıtma kalitesini yeterli bulmuyorum. -Aydınlatma ve ısıtmayı yeterli ve dengeli bulmuyorum. - Aydınlatmasını yeterli bulmuyorum. - Aydınlatması yetersiz
5. Mekân Geçit	- Bankamatikler, oturma alanları, yanındaki yemekhanesiyle bence karşılıyor. - Geçen sene yeterli değildi fakat bu sene yenilendi, kapasite arttı bu yüzden yeterli. - Yemekhane ve kantin olarak kullanılıyor ve bence ihtiyaçları karşılıyor. - Biraz küçük bir mekân. - Önceden kantin, sandalyeler yoktu mekân biraz değişiklik geçirdi; o yüzden ihtiyacımı karşılıyor.	- İnsanda ferahlık duygusu uyandırıyor. - Renkli, masa sayısı fazla, amfiye direk çıkışı var, bu yüzden tatmin ediyor. - Eski halinin daha güzel olduğunu düşünüyorum, bu ortamdaki renklerin okulun geneliyle uyumlu olmadığını düşünüyorum. - Bu mekânın birden fazla işlev için kullanıldığını düşünüyorum. Sadece kafeterya olsaydı belki evet fakat şu an görsel açıdan beni tatmin etmiyor.	- Şu ana kadar bir sıkıntı yaşamadım, yeterli düzeyde. - Yeterli fakat tek sıkıntı final dönemlerinde okulda gecelememiz gerekiyor ve geceleri ısıtma düzeyi yeterli değil. - Sadece bahçeye giden kapının sürekli açılıp kapanması ortamın ısını etkileyebiliyor.

Çizelge 3.33. 6. Mekân Dış Bahçe’de memnuniyet soruları için öğrenciler tarafından verilen cevapların tablosu

	Kullanım konforu	Görsel zenginlik	Teknik konfor
6. Mekân Dış Bahçe	- Açık alanı çok yetersiz. - Üniversitenin açık mekânı sadece burası ve bence yetersiz bir açık alan. - Doğru düzgün oturma alanı bile yok, karşılamadığını düşünüyorum. - Küçük ve yetersiz bir mekân. - Sürekli bir insan sirkülasyonu olduğu için küçük olsa bile ihtiyacı karşıladığını düşünüyorum.	- Diğer üniversitelerden farklı bir ambiyansı olduğu için tatmin ediyor diyebilirim. - Bu mekândaki amfi daha öne çıkartılabilir ya da daha fazla öğrencinin yararlanabileceği şekilde düzenlenebilirdi. - Özellikle bu sokaktan da bir girişin verilmiş olması beni ayrıca memnun ediyor.	- Açık mekân olduğu için ısıtma ve havalandırması değil ama aydınlatması yeterli.

Çizelge 3.31, 3.32 ve 3.33’te 6 mekânla ilgili kullanım konforu, görsel zenginlik ve teknik konfora dair değerlendirmeler yapıldığında;

Kullanım konforu; mekânın kullanıcıların ihtiyacını karşılayıp karşılamadığına, mekân kapasitesinin insan sayısına göre yeterli olup olmadığına göre değerlendirilirken, görsel zenginlik kullanıcıları mekânın görsel açıdan tatmin edip etmediğine göre ve teknik konfor ise mekânın aydınlatma, havalandırma ve ısıtma kalitesine göre değerlendirilmiştir.

Öğrenciler yeterli mekân kapasitesine sahip, açık ve kapalı alanları yeterli, oturma alanlarının öğrenci sayısına göre düzenlendiği, yeşil bitkilerin kullanıldığı, mekânın işleve göre doğru renklendirildiği, aydınlatma, havalandırma ve ısıtmanın yeterli olduğu mekânların kendilerine memnuniyet verdiklerini belirtmişlerdir. Ancak küçük ve yetersiz, yeterli oturma alanlarına sahip olmayan, sıkışık, az sayıda öğrencinin yararlanabildiği mekânların ise memnuniyet vermediğini belirtmişler ve bu doğrultuda mekânlardan beklentilerini açıklamışlardır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Yapılan görüşme ve analizler doğrultusunda mekânın tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen olmasının oluşturduğu heyecan ve memnuniyet farklılıkları ile bu farklılıkların mimarlık öğrencileri ile mimarlık bölümü dışındaki diğer öğrencilerde nasıl değiştiğine dair yapılan tespitler aşağıdaki gibidir:

4.1. Tarihi, Tarihi Niteliği Sınırlı ve Tarihe Öykünen Mekânlarda Heyecan ve Memnuniyet Farklılıkları ve Olası Nedenleri

Belirlenen hipotez 1'e göre "yeniden işlevlendirilen bir mekânın tarihi, tarihi niteliği sınırlı ya da tarihe öykünen mekân olarak farklı özellikleri barındırmasının kullanıcılarda heyecan ve memnuniyet yönünden algısal farklılıkların oluşturacağı yönündedir." Buna göre; belirlenen hipotezler ve Çizelge 3.1'de yapılan mekân numaralandırma tablosuna göre öğrencilerin tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen mekânlarda duydukları heyecan ve memnuniyetin 1. Mekân > 2. Mekân > 3. Mekân > 4. Mekân > 5. Mekân > 6. Mekân şeklinde olması ve bu oranların mimarlık ve mimarlık dışındaki bölümlerdeki öğrencilerde farklılık göstermesi beklenmiştir.

- Verilen cevaplar "heyecan" kavramı üzerinden incelendiğinde, mimarlık bölümü öğrencilerin en fazla heyecan duydukları mekân 6. Mekân Dış Bahçe olduğu görülürken; en az heyecan duydukları mekânın 1. Mekân B Blok Fuaye olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde mimarlık bölümü dışındaki öğrencilerin verdiği cevaplar değerlendirildiğinde ise, bu öğrencilerin en fazla heyecan duydukları mekân, 4. Mekân Starbucks Kafe olurken; en az heyecan duydukları mekân ise yine 1. Mekân B Blok Fuaye'dir.
- Her iki öğrenci grubunda ortak görülen yanıt, en az heyecan duydukları mekânın 1. Mekân B Blok Fuaye olarak seçilmesidir. Kurulan hipotez 1 doğrultusunda tarihi mekânın daha fazla heyecan yaratması beklenirken, öğrenciler bu mekânı en az heyecan veren mekân olarak belirlemişlerdir. Buna göre heyecan bileşenleri olan 'mekânın nitelikleri, geçmiş deneyimler ve anlık durum' üzerinden incelendiğinde; öğrencilerin verilen cevaplar doğrultusunda (mekânın çok küçük olması, öğrencilerin öğle arasında yemeğe çıktıklarında yer bulamaması, çok fazla insan sirkülasyonundan dolayı kalabalık ve boğucu olması gibi) heyecan duymasında mekânın tarihi özelliklerini

gölgeleyen unsurların varlığının olduğu sonucuna varılmıştır. Öğrenciler genel olarak 1. Mekân B Blok Fuaye’de bulunan ve özellikle mekânı farklı kılan cam zemin kalıntılarından ilk anda etkilenseler bile zamanla alışkanlık kazandıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler daha çok heyecan durumlarını bulundukları ana göre değerlendirmişlerdir ve 1. Mekân; genel kaniya göre; öğrenci yoğunluğunun fazla olduğu, kalabalık ve gürültülü bir mekân olduğundan, öğrencilere verdiği heyecan sınırlı olmaktadır.

- En fazla heyecan veren mekânda mimarlık öğrencilerinin tercihi 6. Mekân Dış Bahçe olmuştur. Bu da Çizelge 3.1.’e göre en az heyecan vermesi beklenen mekândır. Ancak bu mekânın özelliği Kadir Has Üniversitesi’nde öğrencilerin açık alanda vakit geçireceği tek mekân olmasıdır. Dolayısıyla mimarlık öğrencileri verdikleri cevaplarda, her ne kadar bu mekânın büyüklüğünü öğrenci kapasitesine göre yetersiz bulsalar da ders aralarında açık alanda arkadaşlarıyla vakit geçirebilecekleri, sosyalleşebilecekleri, C Blok Güzel Sanatlar Fakültesi’ndeki atölye/ders atmosferinden uzaklaşabildikleri mekân olması sebebiyle bu mekândan heyecan duyduklarını belirtmişlerdir.
- Mimarlık bölümü dışındaki öğrenciler ise en fazla heyecan duydukları mekânı 4. Mekân Starbucks Kafe olarak belirtmişlerdir. Kadir Has Üniversitesi Kampüsü içinde öğrencilerin yeme-içme ihtiyacını gideren ve yine öğrencilerin bir arada bulunmasına imkân sağlayan çeşitli mekânlar bulunmaktadır. Bunlardan biri de 1. Mekân B Blok Fuaye ve 4. Mekân Starbucks Kafe’dir. Bu öğrenciler; B Blok Fuaye’deki havalandırma yetersizliğinden ve kalabalığından dolayı kendilerine heyecan vermediğini belirtirken; Starbucks Kafe’den duydukları heyecanı, ortamın rahatlığıyla açıklamışlardır.
- Verilen cevaplar “memnuniyet” kavramı üzerinden incelendiğinde ise mimarlık bölümü öğrencilerin en fazla memnuniyet duydukları mekân, 3. Mekân B Blok İç Avlu olduğu görülürken; en az memnuniyet duydukları mekânlar ise 2. Mekân Sesli Çalışma Salonu ile 4. Mekân Starbucks Kafe olduğu tespit edilmiştir. Mimarlık bölümü dışındaki öğrencilerin verdiği cevaplar değerlendirildiğinde ise; bu öğrencilerin en fazla memnuniyet duydukları mekân 3. Mekân B Blok İç Avlu ile 5. Mekân Geçit olurken, en az memnuniyet duydukları mekân ise 1. Mekân B Blok Fuaye’dir.

- Mimarlık öğrencileri ve mimarlık bölümü dışındaki diğer öğrencilerin memnuniyet kavramı üzerinden ortak noktada buluştukları mekân, 3. Mekân B Blok İç Avlu'dur. Her iki öğrenci grubunun verdiği cevaplar doğrultusunda (mekânın ısıtma, havalandırma, aydınlatma kalitesinin yeterli bulunması, mekânın konumunun uygun yerde olduğunun düşünülmesi, diğer mekânlarda bulunmayan yeşilliğin bu mekânı güzelleştirdiğinin düşünülmesi, mekânın ferah ve aydınlık bulunması), öğrenciler; bu mekânın kullanım konforu, görsel zenginlik ve teknik konfor açısından ihtiyacı karşıladığı görüşüne varmışlardır. Bu mekân, daha çok geçiş mekânı olarak kullanılan ve düşey sirkülasyonu sağlayan bir mekândır. Aynı zamanda çatıdaki cam detayıyla ortamın aydınlatma sorunu çözülmüş, zemin kattan farklı mekânlara verilen giriş-çıkışlarıyla öğrencilerin sık sık geçiş olarak kullandığı bir mekân haline dönüşmüştür.
- Kullanım konforu, görsel zenginlik ve teknik konfor açısından değerlendirildiğinde; mimarlık öğrencileri bu bileşenlere göre en yetersiz mekânları 2. Mekân Sesli Çalışma Salonu ile 4. Mekân Starbucks Kafe olarak belirlemişlerdir. Sesli çalışma salonunda genel kanı, C Blok Güzel Sanatlar Fakültesi'nin atölyelerinin yetersiz olması ve bu açığın bu salonda kapatılabileceği düşüncesidir ancak bu mekânın bu ihtiyacı karşılayamaması sebebiyle ve çatı katında yer alması sebebiyle oluşan ısıtma probleminden dolayı bu mekânın memnuniyet sağlamadığı görüşüne varmışlardır. Aynı şekilde Starbucks Kafe'de ise genel kanı aydınlatmanın yetersiz olduğu ve ısıtma problemlerinin olması sebebiyle mimarlık öğrencileri bu mekânı da memnuniyet açısından olumlu bulmadıklarını söylemişlerdir.
- Mimarlık bölümü dışındaki diğer öğrencilerin en az memnuniyet duyduğu mekân ise 1. Mekân B Blok Fuaye olarak belirlenmiştir. Bu mekân, öğrenciler tarafından havalandırması ve ısıtması yetersiz bulunmuş aynı zamanda da öğrenci sayısına göre mekânın alanının dar olduğu belirtilerek memnuniyet açısından olumsuz özelliklere sahip olduğu görüşüne varılmıştır.

4.2. Tarihi, Tarihi Niteliği Sınırlı ve Tarihe Öykünen Mekânlarda Mimar-Mimar Olmayan Kullanıcıların Değerlendirme Farklılıkları ve Olası Nedenleri

Belirlenen Hipotez 2'ye göre ise "tarihi mekân, tarihi niteliği sınırlı mekân ve tarihe öykünen mekânların oluşturduğu mekânda bulunmaya yönelik duyulan heyecan ve kullanım memnuniyeti (i) mimar ve (ii) mimar olmayan öğrencilerde farklılık göstereceği

yönündedir.” Buna göre; öğrencilerin tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen mekânlarda duydukları heyecan ve memnuniyetin mimarlık ve mimarlık dışındaki bölümlerdeki öğrencilerde farklılık göstermesi beklenmektedir.

- Görüşmeler sonucu verilen cevaplar değerlendirildiğinde; “heyecan” bağlamında 1. Mekân B Blok Fuaye, 2. Mekân Sesli Çalışma Salonu ve 5. Mekân Geçit’te mimarlık bölümü dışındaki öğrencilerin bu mekânlardan daha fazla heyecan duydukları; 3. Mekân B Blok İç Avlu ve 6. Mekân Dış Bahçe’de ise mimarlık bölümü öğrencilerin daha fazla heyecan duydukları, 4. Mekân Starbucks Kafe’de ise bu oranın eşit olduğu gözlemlenmiştir.
- Görüşmeler sonucu verilen cevaplar değerlendirildiğinde; “memnuniyet” bağlamında belirlenen 6. Mekânda da mimarlık bölümü dışındaki diğer öğrencilerin mimarlık bölümü öğrencilerinden daha memnun oldukları belirlenmiştir (Bkz. Çizelge 3.30).

Yapılan görüşmeler ve bu doğrultuda verilen sonuçların analizine göre; belirlenen 6 mekân içerisinde “heyecan ve memnuniyet” açısından en başarısız mekân 1. Mekân B Blok Fuaye olarak belirlenmiştir. En başarılı mekânlar ise her iki katılımcı grubun yüzde olarak birbirine yakın cevaplar verdiği 4. Mekân Starbucks Kafe ile 6. Mekân Dış Bahçe olarak değerlendirilmiştir. Buna göre tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen mekânlar, tarihi mekânlara göre “heyecan ve memnuniyet” açısından daha yüksek oranda bir başarı göstermiştir. Genel kanı, yapının ve mekânlarının tarihi hakkında mimarlık öğrencilerinin daha fazla bilgiye sahip olduğu yönündedir. Ancak her iki öğrenci grubunun duyduğu heyecan ve memnuniyetin mekânların tarihsel olmasından çok, mekânların öğrencilere sağladığı koşulların düzeyine göre şekillendiği görülmektedir.

Yapılan alan çalışması ve yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda verilen cevaplar doğrultusunda;

- Tarihi niteliği sınırlı olan ve tarihe öykünen mekânlardaki heyecan ve memnuniyet düzeyi tarihi mekânlara göre daha başarılı bulunmuştur. Buna göre; “Tarihi mekân, tarihi niteliği sınırlı mekân ve tarihe öykünen mekânlar algılayanlarda farklı düzeyde (i) mekânda bulunmaya yönelik heyecan ve (ii) kullanım memnuniyeti oluşturur” şeklinde kurulan Hipotez 1 desteklenmemiştir. Endüstri mirası yapısının fabrika işleviyle

kullanılması ve yapıldığı dönem itibariyle bezemesiz olarak tasarlanması, öğrencilerin bu yapıdaki tarihi özellikleri algılamasını ve anlamlandırmasını zorlaştırmaktadır. Bu sebepten dolayı bu yapıdaki mekânların tarihi özelliklerinin öğrencilerde farkındalık oluşturmadığı yönünde bir durum gözlenmiştir. Böylece de tarihi mekânların, tarihi nitelikleri sınırlı ve tarihe öykünen mekânlara göre daha az heyecan yarattığı düşünülmektedir. Aynı zamanda tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen mekânların başarılı bulunmasında da yeni ve çağdaş tekniklerle yapılan mekânların günceli yakalaması nedeniyle kullanıcılar tarafından daha konforlu bulunduğu ve görsel olarak kullanıcılar tarafından daha ilgi çekici olabileceği sonucuna varılmıştır. Bu da, mekânlar günümüz koşullarına ne kadar uyum sağlarsa, kullanıcıda o kadar heyecan ve memnuniyet düzeyini arttıracaktır şeklinde yorumlanmıştır.

- Mimarlık ve mimarlık bölümü dışındaki diğer öğrencilerin verdikleri cevaplar karşılaştırmalı olarak analiz edildiğinde ise “Tarih mekân, tarihi niteliği sınırlı mekân ve tarihe öykünen mekânların oluşturduğu mekânda bulunmaya yönelik duyulan heyecan ve kullanım memnuniyeti (i) mimar ve (ii) mimar olmayan öğrencilerde farklılık gösterir” şeklinde kurulan Hipotez 2 desteklenmiştir:
- Kullanım memnuniyeti bileşenlerinden olan “kullanım konforu, görsel zenginlik ve teknik konfor” kapsamında, mimarlık öğrencilerinin aldığı eğitim gereği mekânlar daha iyi etüt edilmiş ve daha iyi yorumlanmış, bu öğrenciler tarafından mekânlara daha fazla eleştirel bakış açısı getirilmiştir. Bu durum ise “Bireyler (mimarlık öğrencileri) mekâna dair eğitim aldıkça, mekânsal konulara olan eleştirel bakış açısının da arttığı” şeklinde yorumlanmıştır. Mimarlık öğrencilerinin görüşme sorularına verdiği cevaplar doğrultusunda ise mekânın iyileştirilmesine yönelik daha etkili çözüm önerileri geliştirilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan literatür ve alan çalışmasının sonucunda; yeniden işlevlendirilerek kullanılan bir endüstri yapısının kente kazandırılmasındaki başarısında en önemli maddenin, kullanıcıların kullanım sürecinde bulundukları mekânlardan fayda sağlayıp sağlamadığına göre değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucu alınan cevaplara göre; bir mekân kullanıcının ihtiyaçlarını karşılayabildiği oranda başarılıdır ve o mekân, o ölçüde kullanıcılarda heyecan ve memnuniyet uyandırmaktadır.

Endüstri mirası yapısının kente kazandırılmasında mekânın fiziksel özelliklerinin değerlendirilmesinin yanında bir diğer önemli faktörün de “mekânların taşıdığı tarihsel ve kültürel değerlerin yeni kullanıma aktarılmasında sağladığı başarı” olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada tarihsel ve kültürel öğelerin korunduğu mekânların kullanıcılara daha fazla heyecan ve memnuniyet sağlayacağı yönünde bir çıkış noktası oluşturulmuştur. Ancak öğrenciler genelinde, yapının tarihine dair bilinç ve farkındalığın sınırlı ve konfor koşullarıyla gölgelenmiş olduğunu gösteren sonuçlara ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, fabrikadan üniversiteye dönüşen bu yapının restorasyon çalışması ve eski kullanımdaki tarihi öğeleri yeni mekânlara aktarmada yüksek hassasiyet gösterdiği gözlenmekle birlikte kullanıcılara bu yapının tarihini algılatma ve farkındalık yaratma konularında restorasyonun da ötesine geçen tanıtım/farkındalık stratejileri izlemesi gerektiği söylenebilir. Bu durum, restorasyon çalışmasını yapan mimar ve ekibinin yanında, eğitim ve yönetim kadroları başta olmak üzere kullanıcıların da konuya stratejik katılımıyla aşılabilecek bir durumdur. İdeal olan, kullanıcının gündelik yaşamda sıkça kullandığı mekânları, sadece zaman geçirme ve fayda odaklı değil, mekânı tümüyle algılayarak değerlendirebilme yetisine sahip olmasıdır. Bu noktada sürekli hareketliliğin, sirkülasyonun ve genç nüfusun bulunduğu bu endüstriyel miras yapısında, mekânların tarihsel algılanabilirliğini arttırmak ve kullanıcıların bu mekânlardan daha fazla heyecan ve memnuniyet duyması adına belirlenen 6 bileşen üzerinden (mekânın nitelikleri, geçmiş deneyimler, anlık durum, kullanım konforu, görsel zenginlik, teknik konfor) geliştirilen öneriler aşağıdaki gibidir:

- Mekânın nitelikleri: Üniversite binaları dersliklerden, konferans salonlarına; ofislerden, öğrencilerin sosyalleşebilecekleri alanlara kadar çok çeşitli mekân kurgusu gerektiren yapılardır. Dönüştürülen her bir mekân ne kadar az müdahale görürse ve eskiyi hatırlatan

tarihi her bir öge ne kadar mekân kurgusuna katılırsa öğrenciler yapının tarihine o kadar ilgi duyacak ve mekânı daha iyi algılayacaklardır. Bu önerinin öğrencilerde zamanla alışkanlık kazandırsa bile mekâna ilk girişte yaratacağı heyecanı arttıracacağı düşünülebilir.

Geçmiş deneyimler: Öğrencilerin mekânı algılayıp yorumlamalarında geçmiş deneyimlerinin de büyük bir etkisi bulunmaktadır. Görüşmelerde, özellikle yakın zamanda yenilenen mekânlarda (Öğrencilerin 5. Mekân-Geçit'te eski oturma düzeninin daha iyi olması şeklindeki yorumları örnek gösterilebilir, Bkz. Çizelge 3.28) öğrenciler eski ve yeni hâlini kıyaslayarak mekânı yorumlamışlar, mekânı iyi ve kötü yanlarıyla eleştirmişlerdir. Dolayısıyla yeniden işlevlendirilmesi düşünülen endüstri mirası yapısında kullanıcı beklentilerini, ihtiyaçlarını göz önüne alarak tasarım yapmak, restorasyon çalışmasını daha başarılı kılacaktır.

Anlık durum: Görüşmelerde, çoğu öğrenci mekânları anlık olarak yorumladıklarında olumlu yanıtlar vermişlerdir. Bu durumun sebebi alan çalışmasındaki mekânların öğrencilerin bir arada zaman geçirmesine imkân veren ve öğrencilerin sosyalleşmesini sağlayan mekânlardan seçilmiş olmasıdır. Bu da; yeniden işlevlendirilmesi düşünülen ve özellikle genç nüfusun kullanacağı endüstri mirası yapılarında ne kadar çok ortak mekân kullanıma açılırsa, kullanıcıların da buna paralel olarak mekâna karşı olumlu yanıtlar vereceği fikrini beraberinde getirmektedir.

Kullanım konforu: Mekâna verilen işlev ile o mekânın sağladığı fiziksel özellikler arasındaki uyum, kullanım konforunu da beraberinde getirmektedir. Alan çalışmasında seçilen mekânlar, üniversite içinde insan yoğunluğunun fazla olduğu mekânlardan seçilmiştir. Buna göre görüşmeler sonucunda alınan yorumlar doğrultusunda kullanım konforunda en önemli faktörlerden biri de; insan yoğunluğuna göre gerekli mekân kapasitesinin sağlanması gerektiğidir. Yapılacak yeniden işlevlendirme çalışmalarında kullanacak insan sayısına göre mekân düzenlemesinin yapılması beklenmektedir.

Görsel zenginlik: Tütün fabrikasından eğitim kurumuna dönüştürülen bu yapının mekânlarında verilen işlev ile kullanılan malzemelerin uyumu ve bu uyumda fabrikaya yapılan atıflar hem mekândaki memnuniyet düzeyini arttıracak hem de öğrencilerde farkındalık yaratacaktır (Cephede fabrikaya ait detayların ortaya çıkarılması, duvarlara mekânın fabrikada nasıl kullanıldığına dair görsellerin yerleştirilmesi gibi). Yeniden

işlevlendirilmesi düşünülen bir endüstri mirası yapısında eskiye ne kadar çok gönderme yapılır ve bu göndermelerin okunabilirliği sağlanırsa, kullanıcılar yapının tarihini merak edecek ve kullanıcılarda daha çok farkındalık oluşturacaktır. Ayrıca yönetimler ve eğitimcilerin, söz konusu detayları çeşitli bağlamlarda dile getirmelerinin ve eğitim-mekân ilişkilerini sıkılaştırıcı uygulamaları devreye sokmalarının öğrenci farkındalığını arttırıcı etkileri olabileceği düşünülmüştür.

Teknik konfor: Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda özellikle mekânlardaki havalandırma ve aydınlatma kalitesinin yetersiz olduğundan bahsedilmiştir. Bu bağlamda mekânlarda aydınlatma, havalandırma konularındaki iyileştirmeler ve özellikle öğrencilerin gece ve gündüz çalışabilecekleri ortamların oluşturulduğu durumlarda mekânlardan sağlanan memnuniyet düzeyinin de artacağı düşünülmektedir.

Yapılan bu çalışmayla yeniden kullanımın çevreye ve yapıya neler kazandırdığı, yeni işlevin kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verip vermediği, kullanıcıların bu yapıdan beklentilerinin neler olduğu da çalışmanın temel sorunları olarak ele alınarak, fabrikanın üniversiteye dönüşüm süreci kullanıcıların algısı üzerinden sorgulanmıştır. Görüşmeler sonucunda tarihi, tarihi niteliği sınırlı ve tarihe öykünen mekânlarda heyecan ve memnuniyet farklılıkları ve olası nedenleri ile mimar ve mimar olmayan öğrencilerin verdiği cevapların farklılıkları ve olası nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma, Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinden oluşan 60 kişilik bir grubun verdiği sonuçlar doğrultusunda şekillenmiştir. Daha genellenebilir sonuçlara ulaşabilmek için benzer örnek çalışmaların sayısının arttırılması önerilmektedir. Benzer çalışmaların sayısı arttıkça kullanıcı algısı ve bilincinin mekânın hangi özelliklerine göre ve nasıl şekillendiği yönünde daha genellenebilir ve net yargılara ulaşılabilir. Bu doğrultuda Kadir Has Üniversitesi öğrencileriyle yürütülen bu çalışmayla, endüstri mirası yapılarındaki tarihi mekânların kullanıcı algısı üzerinden nasıl şekillendiğine yönelik genel belirlemeler yapılmış ve belirlemelerin dönüştürülmesi düşünülen endüstri mirası yapıları ile ilgili yapılacak çalışmalara yol gösterici olması hedeflenmiştir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (2019). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. (11.Baskı). İstanbul: Yem Yayınevi, 90-158.
- Alioğlu, F., Alper, B. (1998). Cibali Tütün Fabrikası: Sanayi yapısından üniversiteye. *İstanbul Dergisi*, 27, 40-48.
- Alper, M. (2004). Dünü ve Bugünü ile Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, S. F. Göncüoğlu (Editör). *Dünü ve bugünü ile Haliç sempozyumu:22-23 Mayıs 2003 Cibali İstanbul*. (Birinci Baskı). İstanbul. Kadir Has Üniversitesi Yayınları, 33-40.
- Alper, M. (2008). Tarihin Küçük Kardeşi. *Natura Dergisi*, 24, 54-62.
- Alper, M. (2019). *Cibali Tütün Fabrikası'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne bir yeniden işlevlendirme örneği*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Yayınları, 1-217.
- Alper, M. (b.t.). *Tütün işleyen fabrikadan bilim üreten üniversiteye-Cibali Broşürü*, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Yayınları, 1-23.
- Altan, İ. (2015). *Mimarlıkta mekân kavramı*. İstanbul: Ofis 2005 Yayınevi, 75-88.
- Arslan, H.D., Çınar, K., Dinç, P. (2009). Mekâna Yönelik Algısal Farklılıkların Ölçülmesinde Lens-Model Yaklaşımı: Model Açılımı ve Kullanım Örnekleri. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 24(4), 35-48.
- Asar, H. (2013). *Mimari Mekân Okumasında Algısal Deneyim Analizinin Bir Yöntem Yardımıyla İrdelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 3-8.
- Asiliskender, B. (2004). Kimlik, mekân ve yer deneyimi. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 7(2), 75-80.
- Aydın, D., Yaldız, E. (2010). Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 27(1), 1-22.
- Ayık, U. (2018). İstanbul'da sanayisizleşme: Coğrafi bir bakış. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(65), 505-523.
- Aykal, F.D., Murt, Ö., Korkmaz, M., Acar, B. (2007). Kentsel Dönüşüm Yaklaşımında Kullanıcı Memnuniyet Analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (8), 95-111.
- Büyükarıslan, B., Güney, E.D. (2013). Endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirilme süreci ve İstanbul Tuz Ambarı örneği. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 6(2), 31-58.

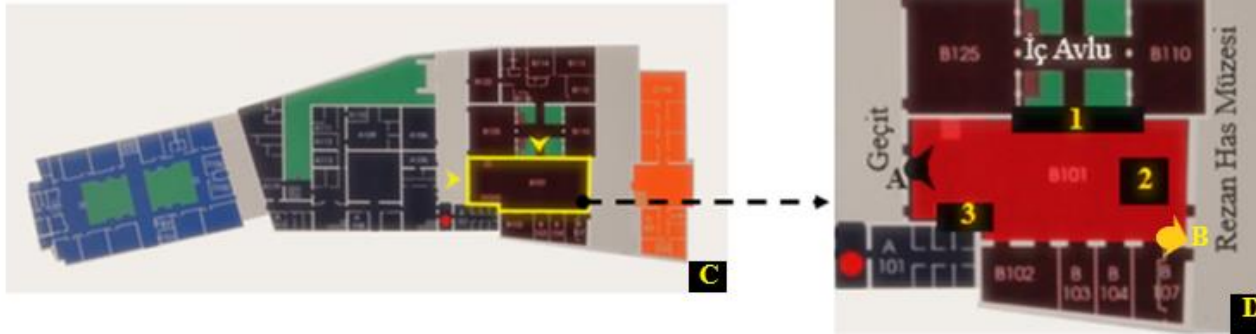
- Cengizkan, N.M. (2002). Endüstri arkeolojisinde mimarlığın yeri: Sanayinin terk ettiği alanlarda “Yeniden-Mimari”. *Mimarlık Dergisi*, (308), 40-41.
- Cengizkan, N.M. (2006). Endüstri mirası yapılarında yeniden işlevlendirme: “İş”i Biten Endüstri Yapıları Ne “İş”e Yarar? *Dosya Dergisi*, (3), 4-5.
- Çakır, H., Gönül, B.,Y. (2015). Tarihi yapılarda mekânsal belleğin korunması: İzmit Seka Selüloz ve Kağıt Fabrikası'nın dönüşümü, *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 8(2), 85-110.
- ÇEKÜL. (2010). *Yerelden ulusala, ulusaldan evrensele koruma bilincinin gelişim süreci*. İstanbul: ÇEKÜL Vakfı, 23-25.
- Çulha, Z. (2017). *Emeğin Mekânı: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası (2017-2018 Sergi Broşürü)*. RHM: İstanbul, 1-28.
- Çulha, Z. (2018). Emeğin Mekânı: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası. *Tütün Eksperi: Tütün Eksperleri Derneği Bülteni Dergisi*, (91), 10-13.
- Dikmen, Ç.B. (2016, 5-7 Mayıs). *Sürdürülebilirlik kapsamında yeniden işlevlendirilerek kullanılan Cumhuriyet Mektebi ve Sakarya Anaokulu'nun irdelenmesi*. 1.Uluslararası Bozok Sempozyumu'nda sunuldu, Yozgat.
- Doğan, M. (2013). Geçmişten Günümüze İstanbul'da sanayileşme süreci ve son 10 Yıllık gelişimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (27), 515-525.
- Douglas, D., Gifford, R. (2001). Evaluation of the Physical Classroom by Students and Professors: A Lens Model Approach. *Educational Research*, 43(3), 295-309.
- Erder, C. (2018). *Tarihi Çevre Algısı*. (Birinci Baskı). İstanbul: YEM Yayınevi, 277-278.
- Erinç, S.M. (2004). *Sanat Psikolojisi'ne Giriş*. (İkinci Baskı). Ankara: Ütopya, 57-68.
- Gifford, R., Hine, D.W., Müller-Clemm, W., Reynolds, D.J., Shaw, K.T. (2000). Decoding Modern Architecture: A Lens Model Approach for Understanding the Aesthetic Differences of Architects and Laypersons. *Environment and Behaviour*, 32(2), 163-187.
- Goldstein, E.B. (2009). *Sensation and Perception*. (Eight edition). Canada: Wadsworth, 3-11.
- Güney, E.D., Büyükarıslan, B. (2013). Endüstriyel miras yapılarının yeniden işlevlendirilme süreci ve İstanbul Tuz Ambarı örneği. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 6(2), 31-58.
- Gür Ö., Ş. (1996). *Mekân örgütlenmesi*. Gür Yayıncılık: Trabzon, 26-170.
- Gürer, N., Uğurlar, A. (2017). Kent parklarında kullanıcı memnuniyeti. *Megaron Dergisi*, 12(3), 443-459.

- İnternet: ICOMOS. (2013). Mimari mirası koruma bildirgesi (2012-2013). İstanbul: ICOMOS, 8. URL-1: <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Turkiyedunyamirasigecicilistesi&dil=tr> Son Erişim Tarihi: 21.12.2018.
- İnternet: ICOMOS. (1987). Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (1987). URL-2: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf, Son Erişim Tarihi: 25 Mart 2019.
- İnternet: ICOMOS. (1990). Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (1990). URL-3: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0844861001353670083.pdf, Son Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2018.
- İnternet: ICOMOS. URL-4: <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr> Son Erişim Tarihi: 21.12.2018.
- İnternet: TICCIH. About. URL-5: <http://ticcih.org/about/> Son Erişim Tarihi: 21.12.2018.
- İnternet: DOCOMOMO. Hakkında. URL-6: <http://www.docomomo-tr.org/hakkinda> Son Erişim tarihi: 21.12.2018.
- İnternet: URL-7: https://play.google.com/store/books/details?id=NEBbDwAAQBAJ&rdid=book-NEBbDwAAQBAJ&rdot=1&source=gbs_vpt_read&pcampaignid=books_booksearch_viewport Son Erişim Tarihi: 07.05.2019.
- İnternet: URL-8: <http://emrearolat.com/gallery/agu-sumer-campus/> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019.
- İnternet: URL-9: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/> Son Erişim Tarihi: 12.05.2019.
- İnternet: Müdürlüğü, F. B. URL-10: <https://gis.fatih.bel.tr/webgis/> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019.
- İnternet: URL-11: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cibali-karakolu-muze-oluyor,qGkQLL7BbUybHfiGJdc9lQ> Son Erişim Tarihi: 07.05.2019.
- Kahraman, D.M. (2014). İnsan İhtiyaçları ve Mekânsal Elverişlilik Kavramları Perspektifinde Yaşanılabilirlik Olgusu ve Mekânsal Kalite. *Planlama Dergisi*, 24(2), 74-84.
- Kalaycı D., P., Utku, T. (2016). Konuttan dönüştürülmüş kafelerde kullanıcı memnuniyeti: Konya Kent Merkezinden Bir Örneklem. *Megaron Dergisi*, 11(3), 344-358.
- Karakul, Ö. (2009). Değişim, süreklilik, uyum üçgeninde tarihi çevrede yeni yapı. *Dosya Dergisi*, 1(14), 50-57.
- Kayan, F. (1999). *Tarihi Konumu İçinde Cibali Semtindeki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması Konusunda Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 10-65.

- Koçu, R.E. (1971). *İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: Ercan Yayınları, 3456-3554.
- Köksal, G. (2012). Endüstri mirasını koruma ve yeniden kullanım yaklaşımı. *Güney Mimarlık Dergisi*, (8), 18-23.
- Köksal, G., Kargın H. (2004). Haliç'teki Endüstri Mirası'nın Geçmişi ve Geleceği, S. F. Göncüoğlu (Editör). *Dünü ve bugünü ile Haliç sempozyumu: 22-23 Mayıs 2003 Cibali İstanbul*. (Birinci Baskı). İstanbul. Kadir Has Üniversitesi Yayınları, 432-443.
- Körlü, E. (2005). *Kentsel Sağlıklaştırma Çalışmalarında Koruma Sorunlarına Kullanıcı Odaklı Yaklaşım "Osmaniye Rahime Hatun Meydanı"*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 1-103.
- Kuban, D. (1969). Modern restorasyon ilkeleri üzerine yorumlar. *Vakıflar Dergisi*, (8), 341-356.
- Kuyrukçu Y., E, Kuyrukçu, Z., Aydın, D. (2015). Geleneksel Konya Evlerinden Fuat Anadolu Evi'nin yeniden kullanım bağlamında değerlendirilmesi. *Artium Dergisi*, 3(1), 79-91.
- Lefebvre, H. (2016). *Mekânın Üretimi*. (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Eserin orijinali 1974'te yayımlandı), 47-48.
- Lynch, K. (2018). *Kent İmgesi*. (Çev. İ. Başaran). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Eserin orijinali 1960'da yayımlandı), 1-14.
- Mazumdar, S. (2007). Kentsel yaşam kalitesi ve yer duygusu. *Mimarlık Dergisi*, (335), 32-36.
- Mutlu, N.E. (2018). Bir Devrim, İki Zıtlık: Tarihten Günümüze Endüstri Arkeolojisi. *Arredamento Dergisi*, (326), 51-54.
- Önem, B., A. (2004). *Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik: Haliç Üzerine Bir Yöntem Önerisi*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 10-45.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özsoy, M. (2011). Fabrikadan üniversiteye. *Ege Mimarlık Dergisi*, (79), 26-31.
- Saner, M. (2012). Endüstri Mirası: Kavramlar, kurumlar ve Türkiye'deki yaklaşımlar, *Planlama Dergisi*, (52), 52-65.
- Solak G., S. (2017). Mekân-kimlik etkileşimi: Kavramsal ve kuramsal bir bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6(1), 13-34.

- Selçuk, M. (2006). *Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekânsal Kurgunun Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 7-45.
- Tanrısever, C., Saraç, Ö., Aydoğdu, A. (2016). Yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların sürdürülebilirliği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (54), 1068-1082.
- Tekeli, İ. (1999). *19.Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü, Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri*, P. Dumont, F. Georgeon (Editörler). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 10-75.
- Timuçin, A. (2004). *Felsefe Sözlüğü*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Bulut, 17-18.
- Timur, E.B. (2015). *Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Bakım ve Onarım Atölyesi Restorasyon Projesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. 12-25.
- Uçar, B. (2013). *Endüstriyel Miras ve Yeniden İşlevlendirme Kavramları Kapsamında Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 4-23.
- Utku, T. (2015). *Kafeye Dönüşmüş Apartmanlarda Kullanıcı Memnuniyeti: Konya Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1-162.
- Wilson, M.A. (1996). The Socialization of Architectural Preference. *Journal of Environmental Psychology*, (16), 33-44.
- Yaldız, E., Asatekin, N.G. (2016). Anıtsal yapıların yeniden kullanımında kullanıcılar üzerinden kültürel algı performansı değerlendirmeleri: Sivas Buruciye Medresesi Örneği. *Megaron Dergisi*, 11(3), 333-343.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 1(23), 7-17.

EKLER

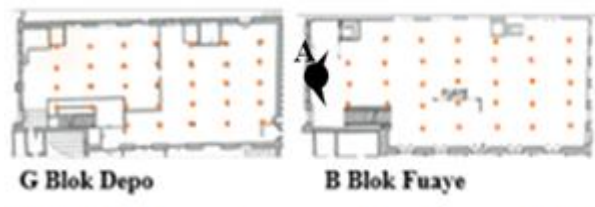
Şekil 1.1. B Blok Fuaye'nin mevcut kullanımını gösteren kroki

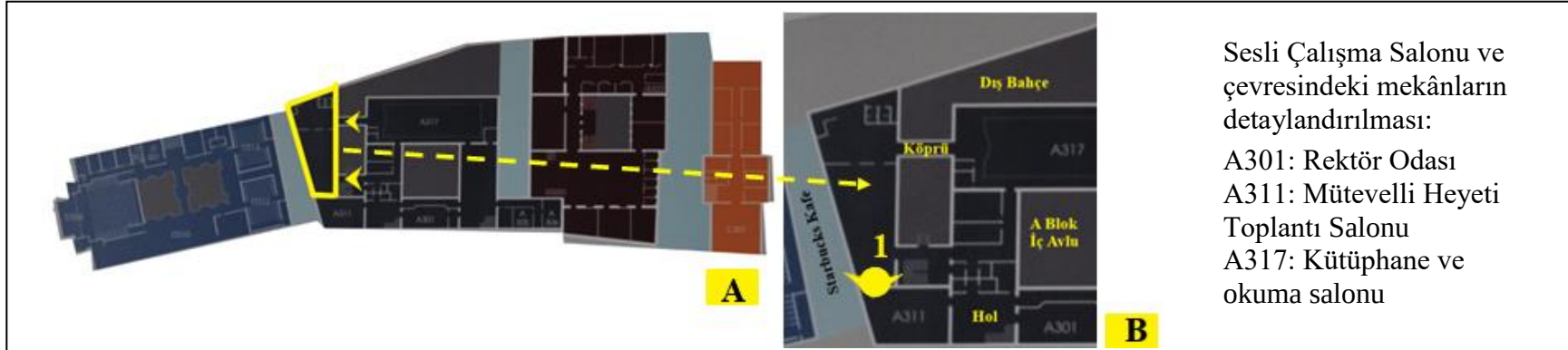

Şekil 1.2. Şekil 1.1.'de verilen D nolu krokide A noktasından bakıldığında görülen iş makineleri (3) ve cephe elemanlarının (1) yerinin gösterimi

Şekil 1.3. Şekil 1.1.'de verilen D nolu krokide B noktasından bakıldığında görülen cam zemin altı kalıntıların (2) ve cephe ile iş makinelerinin (1) yerinin gösterimi

<u>Strüktür:</u> B Blok Fuaye olarak kullanılan mevcut mekân ve eski işleviyle depo olarak kullanılan mekânın her ikisinde de aynı strüktür sistemi kullanılmıştır.	 Şekil 1.4. Mekânın strüktür sisteminin eski ve yeni halinin gösterimi Şekil 1.5. A noktasından mekâna bakış
<u>Cephe:</u> Şekil 1.1.'de verilen D Nolu krokide 1 olarak numaralandırılan bölümde B Blok İç Avlu'ya girişte kullanılan tütün fabrikasına ait cephe detayları gösterilmiştir (Bkz. Şekil 1.6 ve Şekil 1.7)	 Şekil 1.6. Fabrikaya ait cephe detaylarının gösterimi Şekil 1.7. Cephe detaylarının gösterimi
<u>Malzeme:</u> Şekil 1.1.'de verilen D Nolu krokide 2 olarak numaralandırılan bölümde Açığa çıkarılan sarnıç kalıntıları cam zemin altında sergilenmiştir. (Bkz.Şekil 1.8.) Şekil 1.8. Cam zemin	<u>Makineler:</u> Şekil 1.1.'de verilen D Nolu fotoğrafta 1 ve 3 olarak numaralandırılan bölümlerde fabrikaya ait iş makineler sergilenmiştir. (Bkz. Şekil 1.9. ve Şekil 1.10) Şekil 1.9. Makineler Şekil 1.10. Makineler

Sesli Çalışma Salonu ve çevresindeki mekânların detaylandırılması:

A301: Rektör Odası
A311: Mtevelli Heyeti Toplantı Salonu
A317: Kütüphane ve okuma salonu

Şekil 2.1. Sesli Çalışma Salonu'nun mevcut kullanımını gösteren kroki

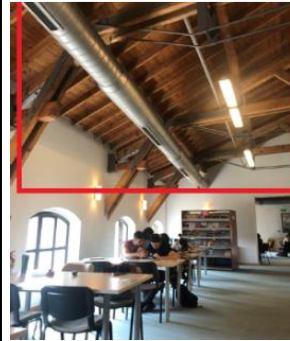
Şekil 2.2. Şekil 2.1.'de verilen B nolu krokide 1 noktasından mekâna bakış

Strüktür:

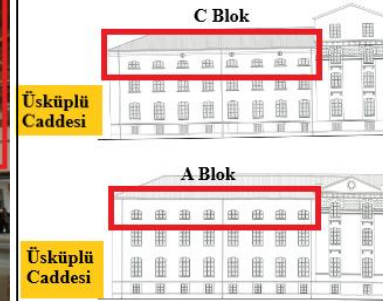
Şekil 2.3. Soslu imalat salonunun sesli çalışma salonuna dönüşmesiyle korunan strüktür sistemi

Malzeme:

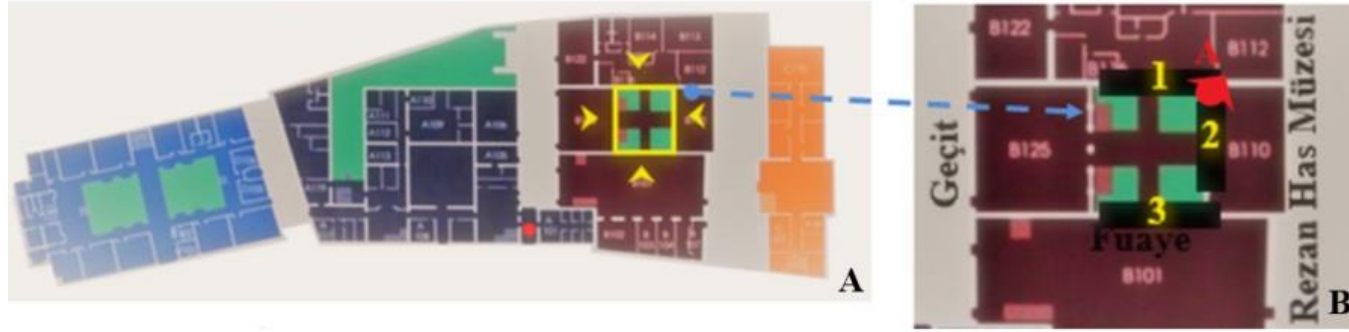
Şekil 2.4. Mekânda korunan ahşap çatı detayı

Cephe:

Şekil 2.5. Eski kullanımda C Blok yeni kullanımda A Blok korunan cephe

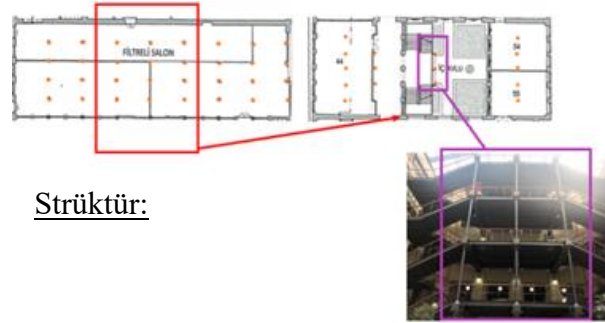
Makineler: -

Şekil 3.1. B Blok İç Avlu'nun mevcut kullanımını gösteren kroki

Şekil 3.2. Şekil 3.1.'de B'de verilen krokide A noktasından mekâna bakıldığında görünen cephe ve strüktür detayları

Şekil 3.3. Yeni kullanımda korunan strüktürün gösterimi fabrikada filtreli salon olarak, mevcut kullanımında ise B Blok İç Avlu'su olarak kullanılan bu mekândaki strüktür sistemi kısmen korunmuştur. Koordinat düzleminde (Y)'de 8 aks olarak kullanılan mekânda taşıyıcıların bir kısmı iptal edilerek iç avlu oluşturulmuştur.

Malzeme:-

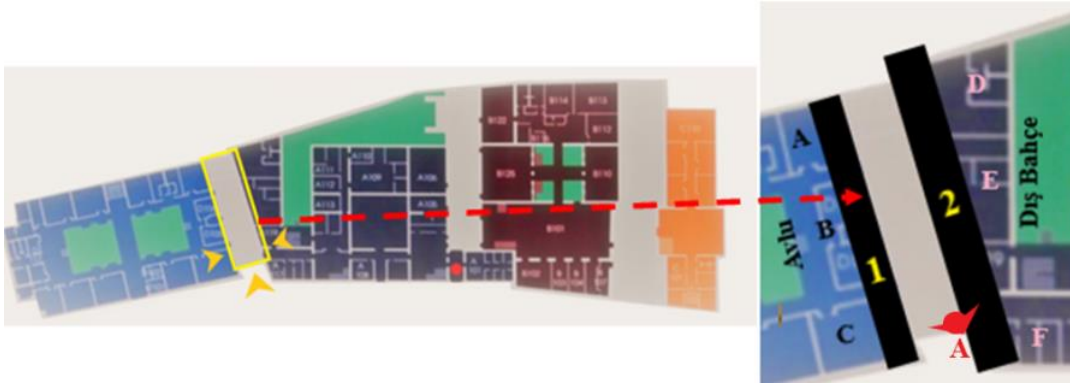
Cephe:

Şekil 3.4. Şekil 3.1'de B olarak adlandırılan krokide 2 numaradaki cephe detayının gösterimi

Şekil 3.1.'de verilen krokide B'de 1, 2 ve 3 olarak numaralandırılan bölümlerde bütün fabrikasına ait cephe detayları kullanılmıştır.

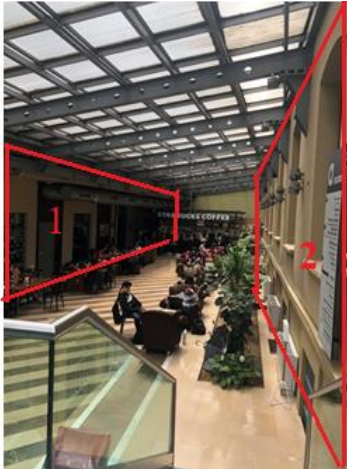
Makineler: -

Starbucks Kafe ve çevresindeki mekânların detaylandırılması:

- A, C: Derslikler
- B: Kitaplık
- D: Hol
- E: Öğrenci İşleri Müdürlüğü
- F: Ofisler

Şekil 4.1. Starbucks Kafe'nin mevcut kullanımını gösteren kroki

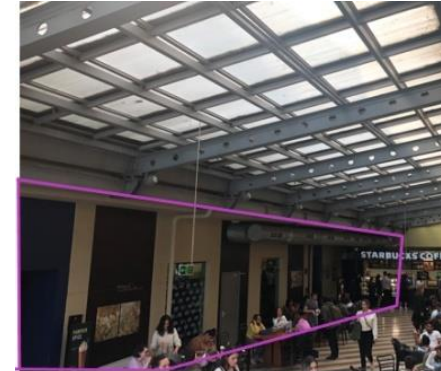
Şekil 4.2. Şekil 4.1.'de belirtilen A noktasından mekâna bakış

Cephe:

Şekil 4.3. Fabrikaya ait cephenin gösterimi

Şekil 4.1.'de verilen krokide 2 olarak numaralandırılan bölümde geleneksel cephe olduğu gibi bırakılmış ve tütün fabrikasına ait cephe detayları aynen kullanılmıştır.

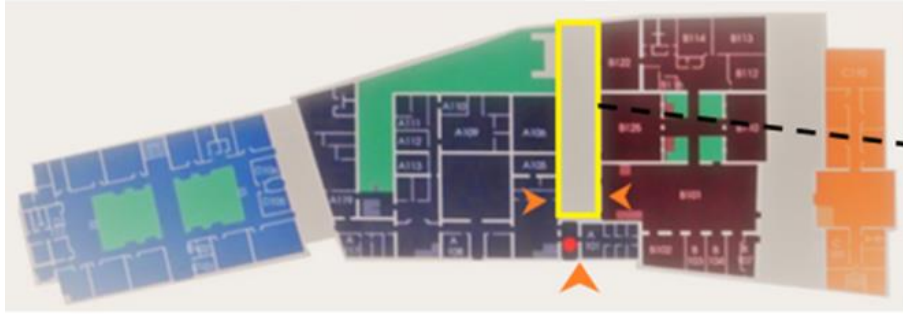

Şekil 4.4. Şekil 4.2'deki 1 nolu alandaki modern cephe

Strüktür: -

Malzeme:-

Makineler: -

Geçit ve çevresindeki mekânların detaylandırılması:

A101: Danışma
A106: Çok Amaçlı Salon
A105: İdari Ofisler
B122: Kafeterya
B125: Cibali Salonu

Şekil 5.1. Geçit'in mevcut kullanımını gösteren kroki

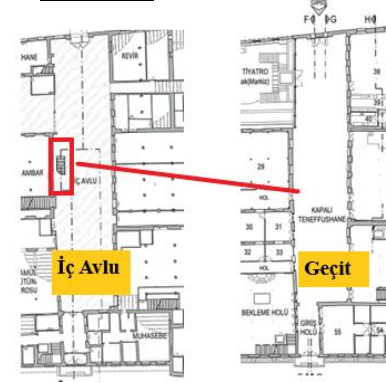

Şekil 5.2. A noktasından mekâna bakış (Eski kullanımda 1 numaralı yerde merdivenin konumu belirtilmiştir).

Şekil 5.3. B Noktasından mekâna bakış

Strüktür:

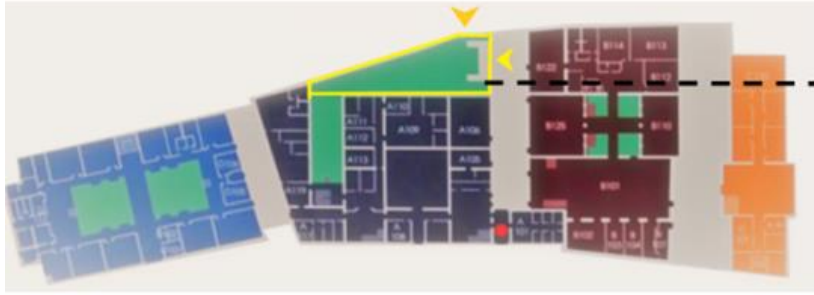
Şekil 5.4. Yeni kullanımda kısmen korunan strüktür detayının gösterimi

Fabrikada iç avlu olarak, üniversitede ise Geçit olarak kullanılan mekânda aynı akssistemi korunmuş olsa da eski kullanıma ait kot farklılıkları ve merdivenler iptal edilmiştir. (Bkz. Şekil 5.2)

Malzeme: -

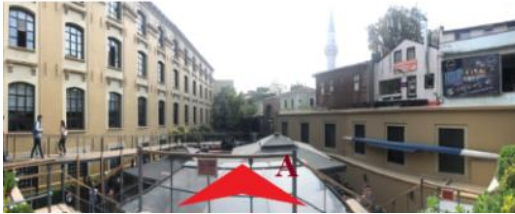
Cephe:-

Makineler:-

Dış Bahçe ve çevresindeki mekânların detaylandırılması:
A111, A112, A113: İdari Ofisler
A109: Toplantı Salonu
A105, A106: İdari Birimler

Şekil 6.1. Dış Bahçe'nin mevcut kullanımını gösteren kroki

Şekil 6.2. A noktasından Dış Bahçe'ye bakış

Şekil 6.3. B noktasından Dış Bahçe'ye bakış

Cephe:

Eski kullanımda D Blok sonrasında, mevcut halinde ise Dış Bahçe olarak kullanılan bu açık mekânda strüktür, malzeme ve makinelerden korunan bir öge bulunmamaktadır. Ancak yıkılan D Blok sonrası açığa çıkan bodrum ve zemin kat cephelerinde devamlılık sağlanarak eskiye gönderme yapılmıştır.

Strüktür:-

Malzeme:-

Cephe:-

EK-7. Kadir Has Üniversitesi Restorasyonunu Yapan Mimar ve Restoratör Mehmet Alper ve Ekibi ile Yapılan Görüşme Metni (11.04.2018-Ankara ve 18.04.2018-İstanbul)

- Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın Kadir Has Üniversitesi'ne dönüşüm sürecinde göz önünde bulundurduklarınız kriterler hakkında bilgi verebilir misiniz?
 - Tarihi fabrikanın özgünlük değerini koruması, yeni işleve yönelik mekân düzeninin özgün mekân izlerini koruyarak uyarlanması, tütün işlevli kültürel mirasın izlerinin yeni projeye yansıtılması (renkler, aydınlatma öğeleri, metal taşıyıcılar, yer döşemeleri), teknik ve estetik müdahalelerin özgün olanının önüne geçmemesi gibi kriterler göz önünde bulundurulmuştur.
- Kadir Has Üniversitesi'nin yeniden işlevlendirme süreci değerlendirildiğinde yapının çevreyle kurduğu ilişki hakkında neler söylenebilir? Bu bağlamda önceki röportajlarda belirtilen üniversitenin halkla entegresini sağlamak ve çevresini canlandırmak için neler yapılmıştır?
 - Yeniden işlevlendirilen bu binanın, çevresiyle kurduğu ilişkiyi iki yönlü irdelemek gerekmektedir. Birincisi, bu civarın sosyal ve fiziksel çevresi olumlu anlamda değişmiş ve burada kalite artmış, bu durum gayrimenkullere de yansıtılmıştır. İkincisi ise üniversitenin halkla bütünleşme faaliyetlerinin olmasıdır. Üniversitenin mahalleliye karşılıksız olarak İngilizce ve bilgisayar kursu vermesi gibi. Aynı zamanda Kadir Has Üniversitesi Bahçelievler Kampüsü'nün bu bölgeye taşınması ve Üniversite arkasındaki bazı konakların konsepti bozulmadan üniversiteye ait bazı mekânlar olarak tasarlanması üzerinde çalışılmaktadır.
- Restorasyon öncesindeki incelemelerde elde edilen hangi veriler bu binanın yeniden kullanımında eğitim yapısı işlevini kazandırmaya yönlendirmiştir?
 - Eğitim işlevinin, bu bina için doğru bir işlev olduğunu düşünüyorum. En başından beri de, bir korumacı mimar olarak, binanın turizm merkezi ya da otel olarak işlevlendirildiği takdirde çok yorulacağını savunuyordum. Kaldı ki, binayı isteyen diğer kurumlar, bina için Has Vakfı'nın yaptığı harcamayı yapamazdı.

EK-7. (devam) Kadir Has Üniversitesi Restorasyonunu Yapan Mimar ve Restoratör Mehmet Alper ve Ekibi ile Yapılan Görüşme Metni (11.04.2018-Ankara ve 18.04.2018-İstanbul)

- Restorasyon sürecinde karşılaşılan problemler nelerdir?
 - Öncelikle bölgenin nüfus yoğunluğu artı yük getireceği gerekçesiyle “Eğitim ve öğretim tesisleri” fonksiyonuna Koruma Kurulu tarafından karşı çıkılması, mevcut binanın teknik açıdan (strüktür, zemin) güçlendirmesi, bürokratik süreçlerin uzun zamana yayılması karşılaşılan problemler arasındadır.
- Kültür merkezi binası olarak yeniden işlevlendirilmesine karar verilen yapının (D Blok) mimari programlaması ve mekan kurgusu nasıl oluşturulmuştur?
 - Yeni ek bina martı figürlü merdivenleri, cumbalı evlere atıfta bulunan atrium boşluğuna bakan odaları ve Kadir Has Üniversitesi ile kurduğu tarihi ve mimari köprüsüyle hayata bağlanmıştır. Kadir Has Üniversitesi’nin ek binası olarak ele alınan yeni konseptte önceki iki yapı arasındaki işlevsel ve biçimsel hiyerarşi korunmaya çalışılmış ve aynı bütün içinde işlev ve tarihi yapının hiyerarşide önde kalmasına özen gösteren bir cephe ve kütle düzeni oluşturulmuştur.
- Mevcut mekânların yeniden işlevlendirilmesi sürecinde kullanılan yapı malzemeleri, strüktür, cephe, tesisat müdahaleleri değerlendirildiğinde Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası’nın yansımaları nasıl görülebilmektedir?
 - Kadir Has Üniversitesi, Tütün ve Sigara Fabrikası olduğu yıllardan kalan birçok özelliği barındırmaktadır. Öğrenciler o yıllardan kalma orijinal parke zeminler üzerinde ve çelik kolonlar arasında dolaşırken, aynı zamanda fabrikadan kalan çeşitli malzemeler de kampüsün çeşitli yerlerinde sergilenmektedir. Tavanlar geçmişin bütün izlerini taşıırken, duvarlarda yer yer açılan yırtıklarla tütün fabrikasına ait orijinal dikdörtgen tuğlalarla örülü duvarlar izlenebilmektedir. Öğrenciler o yıllardan kalma orijinal parke zeminler üzerinde ve çelik kolonlar arasında dolaşırken, aynı zamanda fabrikadan kalan çeşitli malzemeler de kampüsün çeşitli yerlerinde sergilenmektedir. Tavanlar geçmişin bütün izlerini taşıırken, duvarlarda yer yer açılan yırtıklarla tütün fabrikasına ait orijinal dikdörtgen tuğlalarla örülü duvarlar izlenebilmektedir.

EK-7. (devam) Kadir Has Üniversitesi Restorasyonunu Yapan Mimar ve Restoratör Mehmet Alper ve Ekibi ile Yapılan Görüşme Metni (11.04.2018-Ankara ve 18.04.2018-İstanbul)

- Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası dönemin yapı ve yapım tekniklerinin yansımaları taşıması ve özgün mimari kimliğiyle Tarihi Yarımada'nın farklı bir rengini, Haliç'in de semt adıyla bütünleşen bir çekim merkezini oluşturmaktadır.
- Üniversite nüfusu büyümesi sonucu kampüsün yayılma ihtiyacını karşılamak için sonradan eklenen D Blok'un modern mimariyle inşa edilmesi tarihsel sürekliliğin ve sürdürülebilirliğin sağlanması açısından nasıl bir mesaj vermektedir?
 - Kadir Has Üniversitesi'nin Ek Binası olarak ele alınan konseptte önceki iki yapı arasındaki işlevsel ve biçimsel hiyerarşi korunmaya çalışılmış, aynı bütün içinde tamamlayıcı işlev ve tarihi yapının hiyerarşide önde kalmasına özen gösteren bir cephe ve kütle düzeni oluşturulmuştur.

EK-8. Mekânların her birinde yapılan görüşmelerin fotoğraflandırılması

18.10.2019-1.Mekân Kadir Has Üniversitesi B Blok Fuaye

18.10.2019-2.Mekân Kadir Has Üniversitesi Sesli Çalışma Salonu

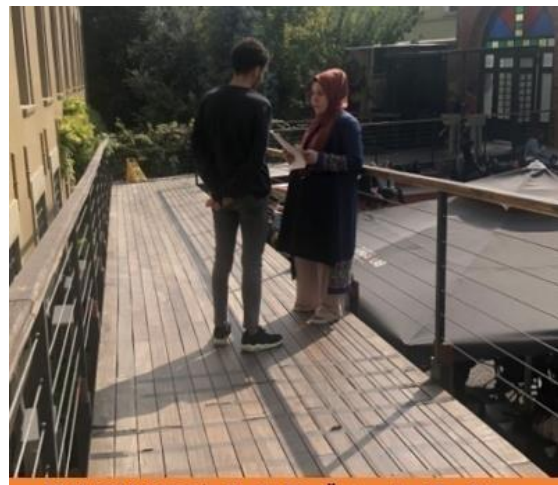
18.10.2019-3.Mekân Kadir Has Üniversitesi B Blok İç Avlu

18.10.2019-4.Mekân Kadir Has Üniversitesi Starbucks Kafe

18.10.2019-5.Mekân Kadir Has Üniversitesi Geçit

18.10.2019-6.Mekân Kadir Has Üniversitesi Dış Bahçe

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Soyadı, adı : KILIÇ, Elif
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 01.10.1991, Ankara
 Medeni Hali : Evli
 Telefon : 0506 602 01 83
 E-mail : elif.kibar@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi /Mimarlık	Devam ediyor
Lisans	Atılım Üniversitesi/Mimarlık	2015
Lise	Aydınlıkevler Anadolu Lisesi	2009

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2016-2017	Alp Mimarlık Ofisi	Mimar
2017-2018	KARYAP Proje	Mimar

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Kılıç, E., Kalaycı D., P. (2019, 4-6 Nisan). *Uluslararası Öneri ve İlkelere Göre Yeniden İşlevlendirilmiş Bir Endüstri Mirası Yapısı: İstanbul Kadir Has Üniversitesi, Mekânlar, Kullanımlar ve Tarihselliğin Yaşanması Üzerine Gözlemsel Bir Çalışma*. 3.Uluslararası Sanat, Estetik Sempozyumu ve Sergisi. Gaziantep.

Hobiler

Fotoğrafçılık

GAZİ GELECEKTİR..